

Ilona Ranua

”TEKI MIELI SUUNNILLEEN MENNÄ JOHONKIN KALLIOLLE HUUTAMAAN”

Queer-ilon affektiiviset ja paikallisesti rakentuvat merkitykset

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Joulukuu 2025

TIIVISTELMÄ

Ilona Ranua: *"Teki mieli suunnilleen mennä johonkin kalliolle huutamaan"*: Queer-ilon affektiiviset ja paikallisesti rakentuvat merkitykset
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen maisteriohjelma, sukupuolentutkimus
Joulukuu 2025

Queer-ihmisten myönteisiä kokemuksia sekä pienillä paikkakunnilla asuvien queer-ihmisten elämää on molempia tutkittu Suomessa suhteellisen suppeasti. Vähemmistöön kuuluvien ihmisten kokemuksissa ilmenevillä myönteisillä affekteilla, kuten ilolla, on kuitenkin reparatiivisesta näkökulmasta tutkimuksellista merkittävyyttä. Tarkastelen tässä pro gradu -tutkielmassa queer-iloa, eli seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien ihmisten kokemaa, heidän queer-identiteettiinsä liittyvää, iloa. Käsitän queer-ilon affektina ja tarkastelen sitä paikallisissa ja tilallisissa konteksteissa rakentuvana ja muovautuvana kokemuksena. Kohdenan tarkasteluni erityisesti pienillä paikkakunnilla asuneiden sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen kokemuksiin valottaakseni paikallisuuden vaikutusta queer-ilon kokemuksiin sekä niiden merkityksiin. Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Mitä queer-ilo on affektiivisena kokemuksena?
- 2) Miten paikallisuus rakentuu osaksi queer-ilon kokemusta?
- 3) Millaisia merkityksiä queer-ilolle annetaan?

Tutkielmassani avaan ensin tarkastelulleni keskeisiä käsitteitä ja valotan teemaan liittyvää aiempaa tutkimusta. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan queer-iloa ja paikallisuutta affektiteorian kautta. Affektiteoreettisen linsin läpi avaan normien ja hierarkioiden, affektiivisen orientaation sekä reparatiivisuuden konseptien kautta queer-ilon eri ulottuvuuksia ja tarkastelunäkökulmia todetakseni, että ilolla on poliittista potentiaalia – ja sen tutkiminen on tärkeää. Tämän jälkeen kerron metodologialuvussa tutkimukseni lähtökohdista ja tekemistäni menetelmällisistä valinnoista. Avaan muun muassa tutkimukseni eettisyyttä ja kerron tutkimusprosessiani ohjanneesta queeristä tutkimusotteesta. Kiinnostus tämän pro gradu -tutkielman aihetta kohtaan kumpuaa omasta taustastani, joten huomioin oman asemiani tutkijana sekä sisäpiiriläisenä tutkimuksen kaikissa eri vaiheissa, esimerkiksi queerin tutkimusotteen avulla.

Keräsin kahdeksasta haastattelusta koostuvan tutkimusaineistoni puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Koska tutkimukseni liittyy vahvasti kieleen ja merkityksiin, aineiston analyysimenetelmänä hyödynsin diskursianalyysia. Analyysivaiheessa jaottelin aineistoni kolmeen diskurssiin: 1. Suhteellisuuskurssi, 2. vapautumiskurssi ja 3. turvadiskurssi. Suhteellisuuskurssi valottaa tapoja, joilla queer-ilo yhdistää sen kokijoihin tiettyihin kehoihin ja asioihin, mutta samalla erottaa heitä toisista. Vapautumiskurssi puolestaan ilmentää queer-ilon tarjoamia vapautumisen ja uudelleenorientoitumisen mahdollisuuksia. Turvadiskurssi liittyy queer-ilon tarjoamiin – usein yksityisiin – pako- ja selviytymiskeinoihin ympäristöissä, joissa yksilö kohtaa turvattomuutta queer-identiteettinsä vuoksi.

Analyysissa ilmenee, että queer-ilo sisältää potentiaalia vaikuttaa sen kokijoihin monin eri tavoin, esimerkiksi heitä orientaavana eli suuntaavana tekijänä. Queer-ilo näyttäytyy aineistossa affektiivisesti intensiivisenä kokemuksena, jota haastateltavat kuvaavat niin ruumiillisina kuin henkisinä tuntemuksina. Pienen paikkakunnan konteksti rakentuu osaksi queer-ilon kokemuksia monitasoisesti, niin queer-ilon kokemusten saavuttamista vaikeuttavana, kuin myös koetun queer-ilon affektiivista voimakkuutta lisäävänä tekijänä. Laajemmin pro gradu -tutkielmani kuvastaa queer-ilon merkityksellisyyttä sekä kokemuksena että tutkimuksen kohteena.

Avainsanat: queer, queer-ilo, pieni paikkakunta, affekti, orientaatio, reparatiivisuus, merkityksellisyys

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
- Kyllä

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Keskeiset käsitteet ja aiempi tutkimus	6
2.1	Queer-ilo	6
2.2	Pieni paikkakunta ja paikallisuus	11
2.2.1	Pienet paikkakunnat aiemmassa queer-tutkimuksessa	14
3	Affektiteoria	17
3.1	Normit, valtasuhteet ja kuulumuus	20
3.1.1	Cis-heteronormatiivisuus	21
3.2	Affektiivinen orientaatio	24
3.2.1	Onnellisuuden skriptit	28
3.3	Reparatiivinen luenta ja ilon poliittinen potentiaali	30
4	Tutkimusmenetelmät	36
4.1	Aineisto	38
4.2	Teemahaastattelu ja sisäpiiriläisyys	40
4.2.1	Sisäpiiriläisyys ja haastattelutilanteet	42
4.3	Diskurssintutkimus ja -analyysi	44
4.3.1	Aineiston analyysiprosessi	47
4.4	Tutkimusetiikka	50
5	Aineiston analyysi: queer-ilon diskursiiviset merkitykset	54
5.1	Suhteellisuuskurssi: queer-ilo objekteja yhdistävänä ja erottavana	55
5.1.1	Queer-ilo toimijoita yhdistävänä	55
5.1.2	Yhteisöllinen queer-ilo pienen paikkakunnan kontekstissa	59
5.1.3	Yksityinen ja salattu queer-ilo	66
5.2	Vapautumiskurssi: queer-ilo normatiivisista skripteistä vapauttavana	69
5.2.1	Queer-ilo vapauttavana	69
5.2.2	Queer-ilo ja vapautuneisuus pienen paikkakunnan kontekstissa	75
5.3	Turvadiskurssi: queer-ilo suojelevana affektina	79
5.3.1	Turvattomuuden kokemukset aineistossa	79
5.3.2	Queer-ilo turvaa tuovana	82
6	Johtopäätökset ja loppupohdinta	89
6.1	Mitä queer-ilo on affektiivisena kokemuksena?	90
6.2	Miten paikallisuus rakentuu osaksi queer-ilon kokemusta?	92
6.3	Millaisia merkityksiä queer-ilolle annetaan?	94
6.4	Loppupohdinta	96
	Lähteet	99

1 Johdanto

Yhteiskunnassa, jossa yhä tänäkin päivänä vallitsee vahva cis-heteronormatiivinen ideaali, voi queer-ihmisten kokema ilo olla radikaali asia. Vähemmistöilo – tai tarkemmin *queer-ilo* – voidaan määritellä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvien ihmisten kokemaksi iloksi, joka liittyy jollain tavalla henkilön queer-identiteettiin. Queer-iloa voivat tuottaa esimerkiksi samastumisen kokemukset suhteessa muihin sateenkaari-ihmisiin, tai omaan queer-identiteettiin kohdistuva sisäinen tai ulkoinen hyväksyntä. (Neves ja Davies 2023, 1–4.) Tavoitteenani on tämän pro gradu -tutkielman kautta kehittää sekä havainnollistaa erityisesti tutkimuskirjallisuudessa vielä laajalti tuntematonta queer-ilon käsitettä. Tässä tutkielmassa tarkastelen queer-iloa affektiivisena kokemuksena, johon voi kiinnittyä moninaisia merkityksiä. Kohdennan tarkasteluni pienillä paikkakunnilla asuneiden sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen kokemuksiin valottaakseni paikallisuuden vaikutusta queer-ilon kokemusten merkityksille ja muodostumisprosesseille. Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Mitä queer-ilo on affektiivisena kokemuksena?
- 2) Miten paikallisuus rakentuu osaksi queer-ilon kokemusta?
- 3) Millaisia merkityksiä queer-ilolle annetaan?

Surulla on nykypäivänä sekä historiassa ollut suuri rooli sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin liittyvissä käsityksissä ja julkisessa puheessa. Ajatus, että esimerkiksi homoseksuaalisuus voitaisiin nähdä hyvänä ja iloa tuovana asiana sotii monin tavoin heteronormatiivisen yhteiskunnan rakenteita vastaan. Elämme osana affektiivista yhteiskuntaa, joka on organisoitu sen periaatteen ympärille, että nautinto on eettistä vain hyvän ja (re)produktiivisen käytöksen kannustimena. Ilon ja mielihyvän kokemuksiin linkittyy siis ajatus siitä, että kyseiset tuntemukset olisivat sallittuja ja tavoiteltavia vain, jos ne on saavutettu toiminnalla, joka voidaan nähdä normatiivisen linssin läpi ”sopivana” ja tuotteliaana. Kun yksilö putoaa tällaisten ideaalien ulkopuolelle, näyttäytyy hän suoraan normista poikkeavana. Tällaisia normista poikkeavia hahmoja voivat olla esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset, jotka haastavat pelkällä olemassaolollaan cis-heteronormatiivisia käytänteitä. (Ahmed 2010, 90–91.)

Sosiaaliset ja kulttuuriset normit joiden ympäröimänä kasvamme vaikuttavat meihin tavalla tai toisella koko elämänkaaremme läpi. Käsitukset siitä, minkälainen elämä on “sopivaa” tai “oikeanlaista”, taas muovautuvat cis-heteronormatiivisten rakenteiden ja käytäntöjen kautta. Erityisesti onnellisuuteen ja sen tavoitteluun linkittyy usein ajatus siitä, että yksilön täytyy täyttää tietyt normatiiviset muotit voidakseen olla onnellinen. Onnellisuutta myös moralisoidaan vahvasti ajatellen, että onnellisuus tai tyytyväisyys on hyväksyttyä vain silloin, kun se on saavutettu olemalla tuottelias yhteiskunnan tai yhteisön osa. (Ahmed 2004, 3–4, 189.) Mitä sitten tulee yleisen linssin kautta epänormatiivisiin ihmisiin, kuten queer-ihmisiin? Voiko queer-ihminen olla aidosti onnellinen, tyytyväinen tai iloinen omasta identiteetistään? Tässä kontekstissa queer-ihmisen jo lähtökohtaisesti epänormatiivinen elämä näyttäytyy herkästi ennen kaikkea onnettomana. Vastaväitteenä tällaisille käsityksille on queer-ilo, joka todistaa, että onnellisuus, tyytyväisyys ja esimerkiksi yhteisöllisyys ovat saavutettavissa myös “epänormatiivisen” elämän kautta.

Siitä huolimatta, että equeer-vihamieliset asenteet saavat yhä jalansijaa yhteiskunnassamme, ovat erilaiset queer-yhteisöt positiivisten kokemusten mahdollisuuksia tutkivan reparatiivisen linssin kautta katsottuna onnistuneet löytämään sateenkaarevuudesta myös ilon ja yhteisöllisyyden kokemuksia. Esimerkiksi queer-ihmisten medianäkyvyydessä sekä erinäisten pride-tapahtumien osallistujamäärissä on havaittavissa nousua, mikä mahdollistaa tarpeellisen representaation saavuttamisen yhä useammalle queer-identiteettinsä kanssa kamppailevalle. (Rossi 2017, 8–15.) Mitä vaikeampia tilanteita, esimerkiksi ihmisoikeudellisesti, vähemmistön edustajat kohtaavat, sitä merkityksellisempänä ja voimakkaampana queer-ilokin voidaan nähdä. Queer-ilo ei siis sivuuta myöskään vastaavanlaisia haastavia lähtökohtia, vaan se päinvastoin syntyy juuri tällaisten kontekstien pohjalta radikaaliksi ja anteeksipyytelemättömäksi riemuksi, jolla voi olla sen kokijoihin nähden korjaava ja hyvinvointia tukeva vaikutus. Queer-ilosta merkityksellisen tutkimusaiheen tekee esimerkiksi sen antama sitkeys navigoida syrjivien ja haastavien sosiokulttuuristen kontekstien viidakossa. (Duran ym. 2023, 110.)

Queer-ilo, sekä vähemmistöihin kuuluvien ihmisten positiiviset kokemukset yleensäkin, ovat kuitenkin vielä tänä päivänä valitettavan vähän kartoitettuja teemoja. Erityisesti Suomessa queer-ilon kokemuksia itsessään on määritelty ja hyödynnetty tutkimuskirjallisuudessa todella suppeasti. Vaikka queer-ilo ei ole sanana eikä konseptina vielä laajalti käytössä suomalaisessa queer-tutkimuksessa, erinäiset kansainväliset queer-tutkijat ovat alkaneet viime vuosina huomioida queer-iloa sateenkaari-ihmisten elämälle keskeisenä affektina. (Duran ym. 2023, 110.) Yksi tämän tutkielman tavoitteista on rakentaa queer-ilon käsitteen merkityksiä tutkimuskirjallisuuden sekä keräämäni haastatteluaineiston avulla. Haluan tuoda näkyville queer-ilon moninaisia muotoja ja merkityksiä sekä havainnollistaa vähemmistöön kuuluvien ihmisten myönteisten kokemusten merkittävää paikkaa queer-kokemuksen ytimessä. Käytän tässä tutkielmassa sanaa ”queer” sateenvarjokäsitteenä kaikille sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluville ihmisille ja pyrin huomioimaan queer-iloa laajalla ja moninaisella tutkimusotteella.

Kiinnostukseni tämän pro gradu -tutkielman aihetta kohtaan kumpuaa omasta taustastani pienellä paikkakunnalla koko lapsuus- ja nuoruusikäni kasvaneena queer-ihmisenä. Queer-ilon lisäksi keskityinkin tässä tutkielmassa tarkastelemaan myös tapoja, joilla pieni paikkakunta ja siihen liittyvä paikallisuus rakentuvat osaksi toimijoiden kokemuksia. Erilaiset jaetut alueelliset ja sosiopoliittiset kontekstit ovat mielenkiintoinen näkökulma queer-iloa ja -yhteisöllisyyttä tutkittaessa, sillä ne valottavat paikallisten tekijöiden, kuten sijainnin ja alueellisesti vaikuttavien poliittisten liikkeiden erilaisia elämän ehtoja sanelevaa voimaa (Dahl ym. 2023, 15). Pienillä paikkakunnilla asuvien queer-ihmisten kokemuksia on yleisesti alettu tutkia enemmän vasta vuosituhannen vaihteen jälkeen. Tätä ennen tehty tutkimus keskittyi erityisesti maaseudulta kaupunkeihin suuntautuvaan muuttoliikkeeseen, eikä täten liittynyt suoraan pienten paikkakuntien kontekstiin queer-ihmisten elinympäristönä. (Peltomaa 2022, 26.) Pieniin paikkakuntiin liittyy paljon negatiivissävytteisiä stereotyyppioita, mutta tässä tutkielmassa en kuitenkaan pyri luomaan kärjistyksiä tai maaseudun ja kaupungin välistä vastakkainasettelua. Pyrin myös aktiivisesti ja kriittisesti huomioimaan omaa asemaani tutkimuksen kohderyhmän sisäpiiriläisenä.

Laajemmin tutkielmani pohjautuu feministiseen ja queer-tutkimukseen, joiden keskiössä on arkisten, kokemuspohjaisten ilmiöiden huomioiminen merkittävänä tutkimuksen kohteina.

Feministiset ja queer-tutkijat uskovat, että tunteilla on poliittista merkitystä – ja queer- ja feministinen tutkimus voi ilmentää esimerkiksi tapoja, joilla valta muovaa kehoja ja maailmoja. (Ahmed 2004, 12.) Queer-tutkimus on kriittinen tutkimussuuntaus, joka pyrkii kyseenalaistamaan ja purkamaan erilaisia olemassaolevia normeja ja valtasuhteita (Rifkin 2022, 147). Queer-teoria vakiintui Suomessa 1990-luvulla ja se voidaan nähdä homo- ja lesbotutkimusten ”itsekriittisenä” käänteenä tai niistä erillisenä, uudenlaisena tutkimuksellisenä viitekehyksenä. Tässä pro gradu -tutkielmassa käsitän queer-tutkimuksen osana aiemman homo- ja lesbotutkimuksen jatkumoa. (Hekanaho 2010, 148.) Feministinen tutkimus, johon tässä tutkielmassa hyödyntämäni teoriatausta myös osaltaan nojaan, on queer-teorian rinnalla toinen kokemuksellisuuteen keskittyvä tutkimussuuntaus. Feministisen liikkeen iskulause ”henkilökohtainen on poliittista” korostaa itsessäänkin arkisen, kokemuspohjaisen tiedon merkityksellisyyttä. (Saresma 2010, 60–61.)

Tarkemmin feministinen tutkimus painottaa esimerkiksi ruumiillisuutta sekä tutkijan ja erilaisten tutkittavien ilmiöiden paikantumista. Lyhykäisyydessään kaikki tieto on siis paikallista ja paikantunutta, sillä sitä tuotetaan erilaisten kulttuuristen ja historiallisten kontekstien raameissa. Vaikka tutkijan paikantumisen pohtiminen suhteessa tutkittuun ilmiöön onkin keskeinen osa sekä queeriä että feminististä tutkimusperinnettä, jää alueellisen kontekstin arvioiminen usein vähemmälle huomiolle. Tässä pro gradu -tutkielmassa pyrin haastamaan tätä lähtökohtaa arvioimalla tapoja, joilla paikallisuus – ja erityisesti pienet paikkakunnat – rakentuvat osaksi queer-ilon kokemuksia. Kaikilla ilmiöillä on oma alueellinen ja sosiokulttuurinen kontekstinsa, joilla on toimijoihin moninaisia vaikutuksia. (Peltomaa 2022, 15.) Toivon voivani ilmentää tässä tutkielmassa osaltani erilaisten paikallisten erojen arvioimisen tärkeyttä niin queer-tutkimuksessa, kuin yhteiskuntatieteissä yleensäkin.

Seuraavassa luvussa esittelen ja määrittelen tarkemmin kaksi tutkielmani keskeistä käsitettä – queer-ilo ja pieni paikkakunta – joiden yhteydessä valotan käsiteltäviin teemoihin liittyvää aiempaa tutkimusta. Luvussa 3 paneudun affektiteoriaan, jonka antia paikallisen queer-ilon tutkimiselle havainnollistan kolmen eri teeman kautta: normit, orientaatio sekä reparatiivisuus ja ilon poliittinen potentiaali. Luvussa 4 valotan tutkielmani metodologisia valintoja kertomalla muun muassa temahaastattelusta aineistonkeruumenetelmänä sekä diskurssianalyysistä. Lisäksi avaan omaa asemaani sekä omalla tavallaan sensitiivisen aiheen

tutkijana, että myös sen sisäpiiriläisenä pieneltä paikkakunnalta kotoisin olevana queer-ihmisenä. Luvussa 5 erittelen keräämääni haastatteluaineistoa kolmen eri päädiskurssin alle. Tämän jälkeen vedän johtopäätöksissä tutkielmani ”langat yhteen” avaamalla tutkimukseni pääasiallisia tuloksia ja pohtimalla tutkielmani onnistuneisuutta sekä sen aiheen potentiaalia jatkon varalta.

2 Keskeiset käsitteet ja aiempi tutkimus

Tässä luvussa valotan tarkemmin tutkielmani keskeisiä käsitteitä – queer-iloa ja pientä paikkakuntaa – sekä niitä sivuavaa aiempaa tutkimusta. Kielellä on merkittävä rooli tässä tutkimuksessa, koska sen tavoitteena on tuoda laajalti tuntematonta queer-ilon käsitettä mukaan yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun ja koska merkityksellistän tutkielman aineistoa diskurssianalyysin keinoin. Lähestyn queer-ilon ja pienen paikkakunnan käsitteitä queer-tutkimuksellisesta näkökulmasta havainnollistaen, miksi queer-ilon kaltaisten vähemmistöidentiteetteihin linkittyvien myönteisten kokemusten sekä erilaisten paikallisuuksien huomioiminen on merkityksellistä yhteiskuntatieteellisessä, queer-teoreettisessa tutkimuksessa. (Hekanaho 2010, 148–149.)

2.1 Queer-ilo

Tutkielmani pääkäsite, eli queer-ilo, on oma suora käännökseni englanninkielisestä ”queer joy” -termistä. Queer-ilo voidaan lyhykäisyydessään määritellä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kokemaksi iloksi, joka liittyy jollain tavalla heidän sateenkaari-identiteettiinsä (Neves ja Davies 2023, 1–4). Queer-ilo ei ole sanana vielä laajalti käytössä suomen kielessä, mutta se on viime vuosien aikana alkanut nousta esille erityisesti sosiaalisessa mediassa ja erinäisten ihmisoikeus-järjestöjen nettisivuilla (ks. Plan International Suomi 2024). Lisäksi, vaikkei sana ”queer-ilo” olekaan vielä laajalti vakiintunut arki- tai tutkimuskieleen, on ilon teema paikoittain omaksuttu osaksi erinäisten queer-järjestöjen toimintaa. Vastaavissa yhteyksissä queer-iloa on käsitteenä luonnehdittu myös esimerkiksi ”sateenkaari-ilona” (ks. Helsinki Pride -yhteisö 2025).

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten hyvinvointiin keskittyvän *Sense of belonging* -hankkeen työntekijä Osma Aarnos jaottelee queer-ilon videolla kahteen kategoriaan: primääriin ja vuorovaikutuksessa tapahtuvaan. Hän luonnehtii primääriä queer-iloa yksilön omaan identiteettiin liittyväksi iloksi, jonka voi mahdollistaa esimerkiksi oman identiteettikategorian löytäminen tai autenttinen itseilmaisu. Vuorovaikutuksessa tapahtuva queer-ilo taas on Aarnoksen mukaan kahden ihmisen välisen yhteisöllisyyden kautta saatuja

kokemuksia esimerkiksi samaistumisesta tai omana itsenä nähdyn tulemisesta. (Aarnos 2024.) Jaottelu havainnollistaa queer-ilon kokemusten moninaisuutta, mutta en rajaa tässä tutkielmassa tarkasteluani sen varaan. Sen sijaan käsitän queer-ilon ensisijaisesti affektina, eli monitasoisena henkisenä ja kehollisena kokemuksena, joka ilmenee objektien – kuten ihmisten ja ympäristöjen – välisissä kohtaamisissa. Affektit, kuten queer-ilo, eivät ole pelkkiä yksilöllisiä tuntemuksia, vaan sen sijaan kaikkea koettua todellisuuttamme ilmentäviä sosiokulttuurisia toimintoja. (Ahmed 2004, 1–8.)

Queer-ilo ei kuitenkaan ole sokeaa sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöinä olemisen juhlistamista, vaan siihen kuuluu myös queer-yhteisöjen monin tavoin vaikean historian sekä nykypäivän haasteiden tiedostaminen (Neves ja Davies 2023, 1–4). Suomessakin nykypäiväiset sateenkaarioikeudet ovat vuosikymmenten mittaisen kollektiivisen protestoinnin ja yhdistystoiminnan tulos (Mustola 2007, 18–21). Vaikka queer-oikeudet ovatkin tänä päivänä ehdottomasti paremmalla tolalla kuin esimerkiksi 30 vuotta sitten, eivät erilaiset syrjinnän ja vihapuheen muodot ole taistelusta huolimatta vielä historiaa. Tämä on havaittavissa esimerkiksi Setan ry:n suomalaisille pride-tapahtumien järjestäjille teettämässä kyselyssä, josta ilmenee, että yli puoliin vuonna 2024 järjestetystä pride-tapahtumasta kohdistui vihatekoja. (Seta ry 2025.) Se, että queer-ihmiset voivat vastaavista lähtökohdista huolimatta saavuttaa identiteettiinsä liittyviä ilon kokemuksia, korostaa queer-ilon voimakkuutta affektiivisena kokemuksena (Neves ja Davies 2023, 1–4).

Queer-ilo on monin tavoin poliittista ja radikaalia – ja se voi näyttäytyä esimerkiksi anteeksipyytelemättömänä oman identiteetin ja kokemusten omaksumisena toimijan sosiokulttuurisen ympäristön mahdollisesta syrjivyydestä huolimatta. Vaikka cis-heteronormatiivisen yhteiskunnan näkökulmasta queer-ihmiset ovatkin vähemmistö, voi sateenkaari-ihminen löytää queer-ilon kautta tärkeää ymmärrystä, hyväksyntää ja jopa riemua omasta normeista poikkeavasta sukupuoli- tai seksuaali-identiteetistään. (Neves ja Davies 2023, 1–4.) Queer-iloa voi tuottaa esimerkiksi muiden queer-ihmisten kohtaaminen ja sen mahdollistamat samaistumisen kokemukset. Siinä missä queer-identiteetti voi sen epänormatiivisuuden vuoksi tuoda mukanaan myös negatiivisia tuntemuksia, kuten häpeää, voivat esimerkiksi muiden queer-ihmisten kohtaamisen tuottamat ilon ja samaistumisen kokemukset auttaa päästämään irti ajatuksesta, että toimijan tulisi pyrkiä sulautumaan

enemmistöön. Tällöin epänormatiivisuuden tuoma sosiaalinen häpeä voi muovautua eräänlaiseksi yhteisölliseksi ylpeydeksi. (Cvetkovich 2003, 47.)

Queer-ilo on monin tavoin enemmän kuin pelkkää mielihyvää: se on ajallinen ja laajalti yhteisöllinen affekti, joka avaa toimijoiden koettuja mahdollisuuksia sekä rakentaa suhteita sekä heidän ja muiden, että heidän ja oman queer-identiteettinsä välille (Aftab 2022, 163). Queer-ilon kokemukset eivät kuitenkaan edellytä oman identiteetin äänestä ja näkyvää haltuunottoa, eivätkä ne ole riippuvaisia siitä, jakaako niitä tietoisesti jonkun toisen kanssa (Koivunen ym. 2018, 176). Esimerkiksi toimijan lähiympäristön ollessa vahvasti toiseuttavien normien sävyttämä, eivät queer-ilon tai -identiteetin avoin ilmaisu välttämättä ole mahdollista tai turvallista. Tällöin hetkelliset samaistumisen tai nähdyksi tulemisen kokemukset voivat tuottaa iloa ja vapautumista myös kehon sisällä – turvassa muiden katseilta. Yksityisetkin queer-ilon kokemukset voivat lisätä toimijan ”sitkeyttä” sekä tarjota keholle ja identiteetille tilaa muovautua vapaasti. Queer-ilo voi mahdollistaa yksilölle eräänlaisten sisäisten kuulumisen maailmojen rakentumisen, jonne voi tarvittaessa paeta ympäröivää todellisuutta. (Aftab 2022, 164–171.)

Queer-ilo voi omana itsenään nähdyksi tai kuulluksi tulemisen lisäksi liittyä myös yksilön identiteetin ja olemuksen ”katoamiseen” silloin, kun ne eivät ole ristiriidassa ympäristön kanssa. Esimerkiksi erilaiset queer-spesifit tilat – olivat ne sitten muiden toimijoiden kanssa kollektiivisesti jaettuja tai yksityisiä mielensisäisiä kuulumisen maailmoja – voivat toimia väylinä vapaalle itseilmaisulle ja oman identiteettikokemuksen muovautumiselle. Tilat ja hetket, joissa toimijan ei tarvitse olla tietoinen omasta vähemmistöasemastaan, vahvistavat esimerkiksi toimijan itsevarmuutta ja hyvinvointia. (Aftab 2022, 168–178.) Tällöin queer-ihminen ei olekaan pelkkä syrjivien normien armoilla ajelehtiva uhri – vaan aktiivinen toimija (Koivunen ym. 2018, 4–7). Voidaan väittää, että ilon tuntemukset ja myönteistä minäkuvaa vahvistavat kokemukset kaikkein merkityksellisimpiä niille, jotka muuten kohtaavat yhteiskunnallista ja sosiokulttuurista toiseutusta. Vähemmistöstatus on olennainen osa kaikkea sitä, mikä tekee queer-ilosta juuri queer-iloa – eikä kyseinen ilmiö rajoitu pelkästään sateenkaari-ihmisiin. (Neves ja Davies 2023, 1–4.)

Ilon poliittista voimaa olisikin suorastaan mahdotonta tarkastella huomioimatta myös esimerkiksi rodullistettujen vähemmistöjen kokemasta ilosta jo vuosikymmenten ja -satojen ajan tehtyä tutkimusta sekä siihen linkittyvää aktivismia. Mustaa iloa ("black joy") on laajalti teoretisoitu muun muassa kieltäytymisenä sopeutua valkoisiin normeihin sekä olemassaolevien toiseuttavien käytäntöjen ja instituutioiden vastustamisena. (Stewart 2021, 8–10.) Kuten queer-iloonkin, myös mustaan iloon sisältyy erityisiä kontekstitekijöitä, jotka tekevät siitä radikaalia ja lisäävät kokemuksen affektiivista intensiteettiä. Mustaa iloa on käytetty historiassa usein ikään kuin aseena rodullistettuja vähemmistöjä vastaan. Esimerkiksi orjien ilmaisema ilo, kuten yhdessä laulaminen, on toiminut väylänä orjuuden oikeuttamiselle sekä orjuutettujen ihmisten aseman raakuuden vähättelyyn. Ilon vapaan ilmaisun suoranainen vaarallisuus vaikuttaa tällöin suoraan siihen, kuka uskoo voivansa kokea iloa. (Stewart 2021, 4–10.)

Koettua ja ilmaistua iloa on käytetty välineenä myös esimerkiksi naisiin ja queer-ihmisiin kohdistuvan sorron oikeuttamiseen. Feministien laajalti kritisoimat normatiiviset aatteet, joiden mukaan naiset ovat kaikkein onnellisimpia kotiäiteinä ja -vaimoina, sekä queer-teoreetikoiden haastamat käsitykset heterosuhteista ainoina oikeina väylinä onnelliseen elämään kertovat meille paljon siitä, millaisten objektien nähdään valtaväestönkään silmin voivan tai "saavan" olla iloisia. (Ahmed 2010, 2.) Ilo haastaa tätä käsitystä. Ilon tarkastelu vähemmistökeskeisesti havainnollistaa tapoja, joilla se liikuttaa toimijoita ei pelkästään paikallisten normatiivisuuksien ulkopuolelle, vaan ulos kaikenlaisista kolonialistisista rakenteista ja epistemologioista, jotka yhdistävät normista poikkeavuuden "vääryyteen" ja onnettomuuteen. Ilo on tällöin dekolonialismia – se johdattelee ulos sosiaalisesti konstruktoiduista sukupuolitetuista, seksuaalisoiduista ja rodullistetuista minuuksista. (Aftab 2022, 168.)

Eri vähemmistöryhmien kokemien ilon muotojen välisten kontekstiriippuvaisten eroavaisuuksien lisäksi myös queer-iloon itsessään sisältyy laaja skaala erilaisia kokemuspohjia ja lähtökohtia. Sana "queer" toimii tässä tutkielmassa sateenvarjokäsitteenä kaikille seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville, mikä mahdollistaa queer-ilon laaja-alaisen tarkastelun. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole yleistää tiettyjä queer-ilon Aspekteja koskemaan kaikkia queer-käsitteen alle sijoittuvia identiteettejä ja kokemuksia. Queer-iloa

sivuavia teemoja on tutkittu erityisesti Suomen ulkopuolella jonkin verran myös erinäisten queerin “alaluokkien” kautta, esimerkiksi trans- tai lesboerityiseen iloon keskittyen (ks. Aftab 2022). Vaikka siis käytänkin tässä tutkielmassa laajempaa queer-ilon käsitettä ja tarkastelen iloa lähtökohtaisesti kaikkien sateenkaari-ihmisten kautta samanaikaisesti, myös erillisten queeridentiteettien välisten erojen huomioiminen on oleellista intersektionaalisessa tutkimusotteessa. (Aftab 2022, 168.)

Queer-ilosta – tai yleensäkin queer-ihmisten positiivisista kokemuksista identiteetteihinsä liittyen – ei ole Suomessa juurikaan olemassaolevaa tutkimusta. Vaikka feministisessä ja queer-tutkimuksessa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen kokemuksia ja tuntemuksia on tutkittu paljon jo vuosikymmenten ajan, painottuu valtaosa olemassaolevasta tutkimuksesta esimerkiksi kokemuksiin syrjinnästä ja vihapuheesta. Queer-surua sekä erilaisia negatiivisia kokemuksia on oleellista ja aiheellista tutkia, sillä esimerkiksi tilastotieto syrjintää kokeneiden ihmisten lukumäärästä voi toimia tehokkaana väylänä tuoda kokemuksia ja niiden yleisyyttä näkyväksi. On kuitenkin samalla hyvä pohtia, millaiseksi kuva seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen elämänlaadusta ja mahdollisuuksista muovautuu, jos queeryyttä tutkitaan sekä tuodaan esille pelkästään sen kielteisiä аспектеja painottaen. (Ahmed 2010, 88–91.)

Koska queer-ilo ei ole tutkimuksen ulkopuolellakaan liialti näkyvässä esimerkiksi mediassa, rajaa tämä näkymättömyys osaltaan sitä, millaisiksi valtaväestön käsitykset queer-ihmisyydestä muodostuvat. Dex Anderson kuvailee kirjassaan *In Transit: Being Non-binary in a World of Dichotomies* (2022) omia kokemuksiaan trans-ilosta sekä yleisesti nykypäivän länsimaassa elämisestä muunsukupuolisena ihmisenä. Anderson kertoo huomanneensa, että julkinen keskustelu liittyen trans-ihmisiin on usein lähtökohtaisesti negatiivista ja esille nousevat kuvaukset transkokemuksesta kohdentuvat pääasiassa dysforiaan, epämukavuuteen ja kokemukseen oman fyysisen olemuksen “vääryydestä”. Näistä narratiiveista puuttuu täysin asioiden toinen puoli – esimerkiksi oikein sukupuolitetuksi tulemisesta saadut euforian, vapauden ja tyytyväisyyden tunteet – eli trans-ilo. Anderson kuvaa kokeneensa itse iloa erityisesti tilanteissa, joissa hän on saanut ilmaista itseään vapautuneesti tai on tullut nähdyksi ja affirmoiduksi, eli vahvistetuksi, omana itsenään. (Anderson 2022, 93–96.)

Uskon, että nykypäivän arkisissa ja tutkimuksellisissa keskusteluissa on tilaa myös ilon tutkimiselle. Vaikka onnettomat kuvaukset queer-ihmisten elämästä ovat yhä yleisiä, on niiden rinnalle noussut myös positiivisia ilmiöitä, kuten pride-tapahtumien osallistujamäärien lisääntyminen ja queer-aktivistien keskinäinen ilon löytäminen vihamielisissäkin ympäristöissä. (Rossi 2017, 8–15.) Positiiviset queer-kuvastot ovat hiljalleen popularisoituneet, minkä lisäksi myös erinäiset tutkimushankkeet ovat osoittaneet mielenkiintonsa queer-ilon rinnakkaisteemoihin, kuten resilienssiin sekä toivon ja kuulumisen kokemuksiin (ks. Alasuutari ym. 2025). Tässä pro gradu -tutkielmassa argumentoin, että queer-ilo on tietynlaisen onnettomuuden lisäksi keskeinen osa queer-kokemusta, eivätkä ilmiöt sulje toisiaan pois. Ilon tutkiminen on arvokasta, sillä se on oleellinen osa queer-kokemusta. Tällaisten asioiden myönteiseen puoleen keskittyvien tutkimusten tulokset voivat tarjota jopa itsessään iloa, toiveikkuutta sekä yhteyttä omaan yhteisöön. (Duran ym. 2023, 110.)

Historian, aiempien kokemusten ja identiteettikategorioiden lisäksi myös paikallisuudella on merkittävä rooli queer-ilon lähtökohtien luomisessa. Puhuttiin sitten maantieteestä, kulttuurista tai politiikasta, erilaiset ympäristötekijät sanelevat pitkälti sitä, minkälaiset kokemukset ovat kenellekin saavutettavia. Jokaisella ihmisellä ja ryhmällä on omat lähtökohtansa, joiden kautta he havainnoivat ja merkityksellistävät itseään sekä heitä ympäröivää maailmaa. (Dahl ym. 2023, 15.) Tarkastelen tässä tutkielmassa queer-iloa keskittyen erityisesti pienillä paikkakunnilla asuneiden queer-ihmisten kokemuksiin. Tutkin sitä millaisena kontekstina pieni paikkakunta ilmenee queer-ilon kokemusten näkökulmasta sekä tapoja, joilla pieni paikkakunta rakentuu osaksi queer-ilon kokemuksia. Seuraavassa alaluvussa avaan tarkemmin, mitä pieni paikkakunta tässä tutkielmassa tarkoittaa.

2.2 Pieni paikkakunta ja paikallisuus

Viitataan tässä tutkielmassa “pienillä paikkakunnilla” kuntiin ja pieniin kaupunkeihin aina satojen asukkaiden maalaiskylistä muutaman kymmenen tuhannen ihmisen pikkukaupunkeihin. Painotan tarkastelussani paikkakunnilla asuvien tai asuneiden ihmisten kokemuksia paikkakunnan koosta sen sijaan, että käyttäisin määrittelyssäni esimerkiksi

asukaslukuun perustuvaa rajanvetoa ”pienien” ja ”suurempien” paikkojen välillä. Pelkkä asukasluku ei kerrokaan suoraan, määritelläänkö paikkakunta kunnaksi vai kaupungiksi, sillä Suomessa on alle 2000 asukkaan kaupunkeja, mutta myös yli 8000 asukkaan kuntia (Peltomaa 2022, 17–18). Vaikka pienistä paikkakunnista ja harvemmin asutetuista alueista puhutaan usein ”maaseutuna”, pitäydyn tässä tutkielmassa erityisesti pienen paikkakunnan käsitteessä. En sitoudu tarkastelussani mihinkään suoraviivaiseen rajaukseen käsitteiden välillä, mutta käytän maaseudun ja pienen paikkakunnan käsitteitä tässä luvussa jonkin verran limittäin olemassaolevassa tutkimustiedossa ilmenevien osin ristiriitaisten käsitteellistysten vuoksi.

Se, mikä milloinkin lasketaan ”pieneksi paikkakunnaksi”, on moniulotteinen kysymys, johon ei ole edes kokemuspohjaisesti yhtä suoraa vastausta. Käsitteet, kuten ”maaseutu”, ”kunta” ja ”kaupunki”, rakentuvat ja muovautuvat sosiaalisesti, kulttuurisesti ja hallinnollisesti. Käsitteiden merkitykset voivat myös elää ja muuttua suhteessa sekä ajalliseen kontekstiin että muihin objekteihin. Paikallisuutta kuvaavien sanojen merkitykset ovat erityisesti arkikielessä usein limittäisiä ja esimerkiksi maaseudulla voidaankin viitata kontekstista riippuen luonnonläheisyyteen, maatalouselinkeinon tai puhtaasti kaupungin vastakohtaan. Samalla siinä missä esimerkiksi jollekin syntyperäiselle kittiläläiselle Helsinki voisi näyttäytyä valtavana metropolina, ei pääkaupunkimme ole suoranainen suurkaupunki esimerkiksi Lontooseen tai Shanghaihin verrattuna. (Peltomaa 2022, 17–18.)

Maantieteellisillä, poliittisilla ja sosiokulttuurisilla tiloilla ja paikoilla on merkittävä affektiivinen rooli esimerkiksi identiteettien muovautumisprosesseissa ja yhteisöllisyyden kokemusten rakentumisessa. Materiaalisia ympäristöjä ei tule tarkastella vain neutraaleina tapahtumapaikkoina, vaan ne ovat itsessäänkin huomionarvoisia affektiivisia toimijoita, joiden kanssa muut toimijat ovat jatkuvassa kanssakäymisessä. Kun esimerkiksi queer-ilon kokemuksia tarkastellessa yksilö ja paikka nähdään osana samaa suurta affektiivista kokonaisuutta, mahdollistaa tämä myös erilaisten epäinhimillisten vaikuttavien tekijöiden huomioimisen. (Juvonen 2022, 119–121.) Jokainen objekti, kuten ihminen, määrittyy suhteessa sitä ympäröivään todellisuuteen ja se, millaisten paikallisesti ilmentyvien sosiokulttuuristen normien ympäröivänä kasvamme, vaikuttaa meihin tavalla tai toisella koko elämänskaaremme läpi (Ahmed 2004, 3–4, 189).

Se, millaisena esimerkiksi queer-identiteetti näyttäytyy suhteessa ympäröivään todellisuuteen, on ajallisen ja paikallisen kontekstin tuotos. Jokainen objekti määrittyy suhteessa sitä ympäröivään todellisuuteen, eli esimerkiksi vähemmistöryhmä on vähemmistö juuri siksi, että he poikkeavat tavalla tai toisella valtaväestöstä. (Ahmed 2004, 3–4, 189.) Sateenkaarevuus voi toisinsanoen ilmetä enemmän tai vähemmän neutraalina riippuen siitä, miten hyvin se sulautuu vallitseviin paikallisiin normeihin. Paikkakunnan maantieteellinen sijainti ja sen sisältämät sosiokulttuuriset toimintaympäristöt määrittävät, millaisia mahdollisuuksia paikka eri ihmisille ja ryhmille tarjoaa. (Peltomaa 2022, 13, 20.)

Maantieteissä puhutaan usein ”sijainnista”, jolla viitataan alueelliseen kohtaan, joka on paikannettavissa esimerkiksi tiettyyn maanosaan, maahan tai kaupunkiin. Alueiden, objektien ja ilmiöiden ”paikallisuus” puolestaan määrittyy ennen kaikkea suhteessa muihin sijainteihin ja se kuvastaa esimerkiksi erilaisten toimijoiden omaamaa paikallisuuden värittämää perspektiiviä. (Ahmed 2006, 12.) Alueellisuus kategorisointilogiikkana toimii merkitysten ja identiteettien mahdollistajana ennen kaikkea erilaisia rajaviivoja piirtämällä. Erilaiset kotimaahan tai -paikkakuntaan linkittyvät identiteetit ovat yksinkertaistettuna tapa ilmaista, minne yksilö kuuluu ja minne taas ei. (Dahl ym. 2023, 17.) Tilat ja ympäristöt eivät kuitenkaan muovaudu pelkästään niiden rajaviivojen tai sijaintien kautta, vaan niiden tarjoamat lähtökohdat ovat useiden eri tekijöiden tuotos. Pienet paikkakunnat voivat siis tarjota queer-ihmisille useita erilaisia elinympäristöjä, eikä niitä voida typistää pelkästään yhteen, yleistettyyn muottiin. (Ahmed 2006, 13.) Tässä tutkielmassa paikallisuuden huomioiminen suhteessa queer-ihmisten kokemuksiin valottaa queer-ilon moninaista, affektiivista ja kontekstisidonnaista luonnetta.

Pieniä paikkakuntia ja maaseutua on tutkittu Suomessa jo vuosikymmenten ajan monitieteellisesti ja -menetelmällisesti. Valtaosa olemassaolevasta tutkimuksesta kuitenkin painottuu menneeseen aikaan ja on tehty laajalti cis-heteronormatiivisesta näkökulmasta, moninaisuutta huomioimatta. Tutkimustietoa nimenomaan queer-ihmisistä pienillä paikkakunnilla ja maaseudulla on olemassa vain vähän – ja erityisesti vuosituhannen vaihteen jälkeiset kokemukset ovat pitkälti kartoittamattomia. Viime vuosina maaseudulla elävien sateenkaari-ihmisten elämää tutkinut Hanna Peltomaa toteaa väitöskirjassaan (2022, 13), että tutkimustiedon puutteellisuudesta johtuen maaseudulla asuvista ihmisistä muodostuu

ulospäin valitettavan yksipuolinen kuva. Pieniin paikkakuntiin kohdistuukin usein erityisesti suuremmista kaupungeista käsin vahvoja – niin myönteisiä kuin kielteisiäkin – ennakkoluuloja (11–13). Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen pienten paikkakuntien tarjoamia lähtökohtia queer-ilon kokemuksille, mutta pyrin välttämään niihin linkittyvien stereotyyppien uusintamista tai liiallisten erontekojen luomista pienten ja suurten paikkakuntien välille.

2.2.1 Pienet paikkakunnat aiemmassa queer-tutkimuksessa

Länsimaisten yhteiskuntien voimakasta teollistumista seurasi 1800-luvulla merkittävä muuttoaalto maaseudulta kaupunkiin. Kaupungistuminen mahdollisi uudenlaisten sosiaalisten rakenteiden syntymisen, eikä esimerkiksi maaseudulla elämiseen liitetty oletus, jonka mukaan kaikki paikkakuntalaiset tuntevat toinen toisensa, enää ollutkaan kaikkialla totta. Tämä kaupungistumisen tuoma muutos laajensi kaupungissa asuvien ihmisten yksilönvapautta ja tarjosi heidän itseilmaisunsa eräänlaista ”anonymiteettiä”. Tämän kautta myös uudenaikaisista tasa-arvon ulottuvuuksista tuli Suomessa mahdollisia ja erilaiset ihmiset – kuten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat – saivat mahdollisuuden aiempaa vapautuneempaan elämään. Kaupungistumisen tuomat muutokset olivat merkittäviä, mutta maaseudulle ne lipuivat hitaammin. Piirit olivat pienillä paikkakunnilla yhä suppeita, minkä seurauksena esimerkiksi vihamieliset cis-heteronormatiiviset asenteet, joiden mukaan homoseksuaalisuus oli syntistä ja paheksuttavaa, kohdistuivat helposti tiettyihin paikallisiin ihmisiin. (Majuri 2007, 175–176.) Tällaiset yksittäiset ihmiset leimaantuivat usein kylähulluiksi, joita tosin pidettiin lähtökohtaisesti suhteellisen harmittomina (Peltomaa 2022, 13).

Moni uskoo, että Suomessa eletään tänäkin päivänä ikään kuin eri aikoja siitä riippuen, tarkastellaanko kaupunkeja vai maaseutua sekä siihen liitettäviä pieniä paikkakuntia. Siinä millaista liikkumatilaa pienet paikkakunnat ja kaupungit tarjoavat erilaisten vähemmistöjen edustajille, on suurta vaihtelua ja moni maaseudulla asuva queer-ihminen joutuu vieläkin piilottelemaan sateenkaari-identiteettiään. Erilaiset queer-ihmisten oikeuksia edistävät, syrjivien asenteiden ja käytänteiden muutoksen puolesta taistelevat liikkeet harvoin laajenevat kaupunkien rajojen ulkopuolelle. Majurin (2007) historiaan pohjautuva kuvaus queer-ihmisten kokemuksista, jota avasin äskeisessä kappaleessa, luo pienistä paikkakunnista

ja maaseudusta vahvasti kielteisen, ankean ja rajoittavan kuvan. Kuvaus ei sisällä juurikaan toivoa, vaan pienet paikkakunnat näyttävät lähinnä paikkoina, joista queer-ihminen pakenee muualle suvaitsevämpien ympäristöjen perässä. (177–181.)

Samaa ilmiötä kuvastaa myös Seta ry:n ja Z-lehden 20 vuotta sitten toteuttama kysely queer-ihmisten kokemuksista maalla sekä kaupungeissa asumisesta, jossa paikkakunnan koko näyttöytyi merkittävänä vastaajien kokemuksia määrittävänä tekijänä. Vastausten perusteella esimerkiksi oman elinympäristön kokeminen sulkeutuneena, ahdistavana ja syrjivänä oli yleisintä maaseudulla. Alueellisesti negatiiviset kokemukset painottuivat Pohjois-Suomeen, jonka taustasyynä ilmeni suurempien kaupunkien puute esimerkiksi Lapissa. Maaseudulla asuvat vastaajat kuvasivat kokemuksia oman identiteetin salailusta, kun taas esimerkiksi pääkaupunkiseudulla asuvat vastaajat kokivat voivansa olla avoimempia sateenkaarevuudestaan. Kyselyn mukaan salailu ja sen tuottama ahdistus oli 35:llä prosentilla vastaajista lisännyt heidän halukkuuttaan muuttaa. (Silvennoinen 2005, 22.) Pienet paikkakunnat näyttöytyvät suurempia kaupunkeja haastavampina elinympäristöinä myös Oikeusministeriön syrjintäkokemuksia koskevassa raportissa. Raportin mukaan lähes kaikki aineistossa ilmenneet koulussa tapahtuneet viharikokset paikantuivat pienille paikkakunnille, joilla myös sateenkaariperheiden kokema syrjinnän pelko oli kaupunkeja yleisempää. (Oikeusministeriö 2021, 23, 28.)

Ajatus kaupungeista vapauden tyysijana ja maaseudusta rajoittavana liikkumatilana on yleinen ja vahvasti uusinnettu näkemys, mutta sen kokemuspohjaisuuden vuoksi pakostakin subjektiivinen. Esimerkiksi maaseudulta kaupunkiin suuntautuva muuttoliike voi olla perua monista eri tekijöistä, joista valtaosa koskee queer-ihmisten lisäksi myös muuta väestöä. Esimerkiksi nuoret muuttavat kaupunkiin enenevässä määrin opiskelu- tai työpaikkojen perässä. Tällöinkin muutto voi tuki tarjota eri asioita eri ihmisille, mutta queer-ihmisen paikkakunnanvaihdon tulkitseminen ainoastaan pieneltä paikkakunnalta pakenemisena ei siis kuvasta koko totuutta. Jos kaupungista luodaan tutkimuksessa kuvaa ”kuulumisen paikkana”, jossa moninaiset identiteetit ja niiden ilmaiseminen on sallittua, voivat pienet paikkakunnat näyttöytyä puolestaan sen vastakohtina, mikä lisää maaseudun ja kaupunkien keskinäistä vastakkainasettelua. (Peltomaa 2022, 26–27.) Queer-ihmisten kokemuksissa on kuitenkin myös tutkitusti havaittavissa eroja esimerkiksi siinä, miten herkästi eri ikäpolviin kuuluvat

pienillä paikkakunnilla asuvat queer-ihmiset olettavat kohtavansa homo- tai transfobiaa. Tämä kielii mahdollisuudesta, että asiat ovat muuttuneet ajan kanssa parempaan suuntaan. (Lahti 2022, 190.)

Vaikka tutkimusnäyttöä queer-ihmisten negatiivisista kokemuksista pienillä paikkakunnilla siis on olemassa, ei tämä näkökulma välttämättä kerro koko totuutta siitä, millaista queer-ihmisten elämä on tai on ollut pienillä paikkakunnilla. Uudenlainen "korjaava" näkemys, jonka mukaan seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus ei ole maalla tai pienillä paikkakunnillakaan uusi ilmiö, eikä maaseutu ympäristönä suoraan tee esimerkiksi homoudesta haastavampaa kuin se olisi kaupungissa, yleistyy jatkuvasti. (Peltomaa 2022, 13.) Esimerkiksi lesbotutkimuksessa on jo havaittu, ettei paikkakunnan koko tai queer-spesifien tilojen määrä yksilön elinympäristössä suoraan määritä queer-ihmisten mahdollisuuksia kokea kuulumisen, turvallisuuden ja hyväksytyksi tulemisen tunteita (Reed ym. 2025, 935–954). Queer-ilon tutkiminen nimenomaan pienen paikkakunnan kontekstissa linkittyy vahvasti kokemuksellisuuteen, sillä erilaiset tilanteet ja ympäristöt vaikuttavat ihmisiin eri tavoilla. Seuraavassa luvussa paneudun queer-ilon ja paikallisuuden teemoihin vielä syvemmin affektiteorian kautta.

3 Affektiteoria

Viime luvuissa olen avannut queer-ilon ja pienen paikkakunnan käsitteitä sekä tutkielmani laajana teoreettisena viitekehystenä toimivia feminististä ja queertutkimusta. Tässä luvussa valotan tutkielmani tarkempaa teoriataustaa: affektiteoriaa. Affektiteorian avulla havainnollistan affektien ja tunteiden merkityksiä ihmisten kokemuksissa ja toiminnassa sekä kerron, miten erilaiset teoreettiset ymmärrykset affektista voivat auttaa meitä ymmärtämään queer-iloa entistä syvemmin. Selvitän tässä pro gradu -tutkielmassa millaisia merkityksiä queer-ilo saa pienillä paikkakunnilla asuneiden queer-ihmisten kokemuksissa. Lisäksi tarkastelen queer-iloa itsessään affektiivisena kokemuksena. Koska tarkastelen queer-iloa paikallisesti, uskon affektiteorian tarjoavan otolliset lähtökohtat queer-ilon tarkasteluun myös yksilötason ylittävänä, merkittävänä affektiivisina ilmiöinä (Juvonen ja Kolehmainen 2018, 1–3). Lisäksi ilon tarkasteleminen affektiteoreettisesti valottaa meille queeryyden potentiaalia suhteessa nykypäivään sekä tulevaisuuteen (Aftab 2022, 164).

Affektiteoria on monitieteellinen tutkimussuuntaus, jonka keskiössä on kokemuksellisuus. Affektitutkimuksen asema yhteiskuntatieteissä vakiintui 1990-luvun loppupuolen ”affektiivisen käänteen” seurauksena. (Jurva 2024, 57.) Vaikka esimerkiksi tunteita on tutkittu monimenetelmällisesti ja erilaisissa yhteyksissä jo vuosisatojen ajan, affektiteoria on tutkimussuuntauksena vielä suhteellisen uusi (Ahmed 2004, 1–8). Affektiteoria nähdään usein osana muun muassa aiempien feminististen ja queer-tutkimuksellisten tunteisiin ja ruumiillisuuteen liittyvien teorioiden jatkumoa, mutta affekti on myös yksittäisiä tunteita ja kehollisia reaktioita laajempi ilmiö. Affektiteoria pitää sisällään useita erilaisia ymmärryksiä affekteista ja niiden merkityksistä, sekä siitä, millä tavoin affekteja voidaan empiirisesti tutkia. (Juvonen ja Kolehmainen 2018, 3–5.)

Lyhykäisyydessään affekti voidaan määritellä monitasoiseksi, muun muassa henkiseksi ja ruumiilliseksi kokemukseksi, joka ilmenee erityisesti kehojen ja asioiden välisissä dynaamisissa kohtaamisissa. Affekteja luonnehditaan usein ”energioina”, ”virtoina” ja ”intensiteetteinä” sekä affektiivisuutta puolestaan kehojen kykyinä vaikuttaa ja tulla vaikutetuksi. (Kolehmainen ym. 2022, 2, 6–8.) Affektiteoriassa intensiteetit, eli affektiiviset ”voimakkuudet”, määrittävät

kokemusten merkityksellisyyttä ja niiden toimijoita muovaavaa voimaa. Affektiivisuudessa on kyse ennen kaikkea siitä, miten muut toimijat ja asiat vaikuttavat yksilöön ja miten yksilö vaikuttaa muihin toimijoihin ja asioihin. Tässä tutkielmassa nojaudun erityisesti relationaaliseen affektikäsitteeseen, joka painottaa kehojen ja asioiden välistä suhteellisuutta. Tarkastelen muun muassa erilaisten vallitsevien normatiivisuuksien sekä niitä ilmentävien tilallisten ja paikallisten toimintojen affektiivisiä rooleja queer-ilon kokemusten merkityksellistymisprosesseissa. (Juvonen ja Kolehmainen 2018, 3–5.)

Affektit rinnastetaan affektiteoriassakin usein tunteisiin, mutta käsitys tunteiden ja affektien määritelmistä vaihtelee teoriasuuntausten välillä. Relationaalisessa affektikäsitteessä affektien nähdään voivan sisältää tunteita, kuitenkin rajoittumatta vain niihin. (Juvonen ja Kolehmainen 2018, 3–5.) Tällöin affekteja, tunteita ja ruumiillisuutta ei tarkastella toisistaan erillisinä, vaan ne nähdään limittäisinä, samojen moniulotteisten affektiivisten vaikutusprosessien osina (Perger 2022, 157–158). Ahmed (2004) – joka painottaa tarkastelussaan politiikan, hierarkioiden ja sosiaalisten kategorioiden suhdetta affekteihin – ei puolestaan erittele tunteita ja affekteja toisistaan edes määritelmällisesti. Hänen mukaansa tunteet eivät ole pelkkiä yksilöllisiä psykologisia olotiloja, vaan sen sijaan koettua todellisuuttamme ilmentäviä sosiokulttuurisia toimintoja, joiden kautta vaikuttamme meitä ympäröivään maailmaan. (Ahmed 2004, 8–11, 172.) Tässä tutkielmassa viittaan tähän Ahmedin kuvaamaan ilmiöön kuitenkin nimenomaan affektina.

Kaikki kokemuksemme vaikuttavat siihen, miten toimimme ja koemme voivamme toimia erilaisissa tilanteissa. Affektit ovat relationaalisia, eli ne ohjaavat ja uudelleenorientoivat toimijoita suhteessa muihin kehoihin ja asioihin. Käytännössä erilaiset affektiiviset kohtaamiset aiheuttavat reaktioita, joiden seurauksena toimijat joko lähenevät tai loittonevat suhteessa toisiinsa. Kun tarkastelemme affekteja, tarkastelemme siis erilaisten kehojen ja asioiden välisiä suhteita. (Ahmed 2004, 4–8.) Affektiivisuus ei kuitenkaan edellytä olemassaolevaa subjektiivisuutta ja se on ilmiönä laajempi kuin esimerkiksi ihmisen toimijuus. Affekteja ei myöskään tule ajatella tietynlaisten kohtaamisten tuottamina tietynlaisina tuloksina, sillä kehojen ja tilanteiden affektiivisuuteen vaikuttavat monet eri tekijät. Affektien voidaan nähdä olevan itsessäänkin aktiivisia toimijoita, joilla on omat roolinsa jo kohtaamisten taustalla. Myös eri toimijoiden omat affektiiviset lähtökohdat muovaavat kohtaamisia ja

tapoja, joilla osapuolet niissä vaikuttavat sekä vaikuttuvat. (Juvonen ja Kolehmainen 2018, 3–4.)

Affektien yhteydessä puhutaan usein ruumiillisuudesta ja affektiiviset kokemukset voidaan laajalti paikantaa materiaalisiin kehoihin ja asioihin. Kehollisuutta on huomioitu affektien yhteydessä aina 1990-luvun feministisestä tutkimuksesta asti, jossa fyysistä ruumista kuvailtiin paikkana, jossa sosiaaliset suhteet eletään. (Jurva 2024, 24.) Affektiteoriassa ruumiillisuus viittaa muun muassa tapoihin, joilla affektit muovaavat sekä yksilöiden että kollektiivien kehollista olemusta ja käytöstä. Samalla, kun kaikki kokemukset ja kohtaamiset orientoivat ihmisiä suhteessa muihin kehoihin ja asioihin, niiden voidaan nähdä muovaavan käyttäytymisen lisäksi myös kehoa itsessään. (Ahmed 2004, 2–4.) Affektiivisilla kohtaamisilla on siis fyysistä relevanssia, eli intensiteettiä. Merkittävä kehoa ja käyttäytymistä muovaava kokemus ei kuitenkaan edellytä havaittua affektiivista intensiteettiä, vaan myös toistuvat, arkiset kohtaamiset voivat olla huomaamattomuudessaan voimakkaita. (Juvonen ja Kolehmainen 2018, 3–7.)

Vaikka affektiteoriassa puhutaan usein kehoista ja niiden affektiivisuudesta, ei tämä kehollisuus rajoitu pelkästään ihmisiin, eikä affekteja tulisi yleensäkään tarkastella vain inhimillisinä, yksityisinä ja henkilökohtaisina kokemuksina. Affektiteoriaa voidaan soveltaa ihmisten ja ihmisryhmien lisäksi myös erilaisten epäinhimillisten objektien, kuten eläinten, tavaroiden ja materiaalisten ympäristöjen huomioimiseen affektiivisina toimijoina. (Kolehmainen ym. 2022, 2.) Moninaisten asioiden ja toimijoiden tarkastelu yhdessä saman affektiivisen kokonaisuuden osina mahdollistaa erilaisten monielementtisten kohtaamisten sekä toimijaosapuolten välisten keskinäisvaikutusten syvällisen tarkastelun (Petersen 2023, 204). Tässä pro gradu -tutkielmassa affektien ja ruumiillisuuden käsittäminen myös yksilöllisen kehollisuuden ylittävinä ominaisuuksina mahdollistaa queer-ilon kokemusten sekä niiden merkitysten tarkastelun paikallisesti, ajallisesti ja kollektiivisesti rakentuvina (Lykke 2023, 290). Seuraavassa alaluvussa valotankin erityisesti paikallisuuden kautta sosiokulttuuristen normien sekä niihin linkittyvien valtasuhteiden affektiivisiä rooleja yksilöiden ja kollektiivien kokemuksissa.

3.1 Normit, valtasuhteet ja kuuluvuus

Ympäröivät todellisuudet ovat täynnä yhteiskunnallisia ja sosiokulttuurisia normeja, jotka toimijoihin kaikilla heidän elämänsä osa-alueilla. Normit liittyen esimerkiksi siihen, millainen käytös on tietyiltä kehoilta ”hyväksyttyä”, ovat usein tiedostamattomia, mutta sitäkin syvemmin ihmisten käsityksiin ehdollistettuja. (Ahmed 2004, 3–4.) ”Yleisesti hyväksyttävät” tavat elää ja olla kumpuavat vallitsevista, laajalti omaksutuista normatiivisista käsityksistä. (Juvonen ja Kolehmainen 2018, 5–7.) Kun tarkastelemme normeja, tarkastelemme aina myös valtasuhteita. Affektien tarkastelu sosiokulttuurisina toimintoina, jotka ilmentävät koettua todellisuuttamme ja joiden kautta vaikutamme meitä ympäröivään maailmaan, havainnollistaa affektien, normien ja hierarkioiden yhteenkietoutuneisuutta (Ahmed 2004, 8–11). Normit ja hierarkiat koskevat kaikenlaisia kehoja ja asioita, mutta tässä pro gradu -tutkielmassa painotan tarkastelussani inhimillisiä toimijoita ja paikallisia ympäristöjä valottaakseni nimenomaan aiheeni kannalta oleellisia normien ja vallan kietoutumia.

Olen todennut affektien ilmenevän kohtaamisissa, mutta kohtaamiset itsessään rakentuvat yhteiskunnallisten ja sosiokulttuuristen normien ja hierarkioiden kontekstissa. Tavat, joilla kohtaamiset vaikuttavat eri kehoihin ja asioihin sekä mahdollisuudet, jotka osapuolilla on vaikuttaa muihin kohtaamisissa, ovat osaltaan vallitsevien normien tuotoksia. (Jurva 2024, 60.) Olisi kuitenkin harhaanjohtavaa puhua affekteista pelkästään suoraviivaisten kausaalisuhteiden tuottamina reaktioina. Affektit muovautuvat suhteessa politiikkaan, hierarkioihin ja erilaisiin sosiaalisiin kategorioihin, mutta ne myös ylläpitävät, muokkaavat sekä paikoin haastavat olemassaolevia valtasuhteita (Ahmed 2004, 172). Affekteilla on siis myös potentiaalia muovata olemassaolevia käytäntöjä, joten laajaltikaan omaksutut normatiivisuudet eivät sanele täysin elämän ”ehtoja” niiden affektiivisesta vaikutusvallasta huolimatta (Juvonen ja Kolehmainen 2018, 5–6).

Koska sosiaalista järjestystä luodaan, uusinnetaan ja puretaan alati affektien kautta, ne ovat aina myös julkisia, yksilötasoa laajempia ilmiöitä (Ahmed 2004, 8–11). Vaikka tarkastelen tässä tutkielmassa affekteja pitkälti yksilöllisten tuntemusten kautta, ei niiden vaikutuskenttä siis rajoitu pelkästään yksityiseen sfääriin. Jos affekteja ja suhteellisuuksia tarkasteltaisiin puhtaasti normatiivisten instituutioiden ja kategorisointien vaikutuksesta muovautuvina, voisi

tarkastelun ulkopuolelle jäädä monia arkisuutensa vuoksi huomaamattomia vallan ilmentymiä. (Juvonen ja Kolehmainen 2018, 5–6.) Kuten todettu, affektiivisten kohtaamisten ei tarvitse olla intensiivisiä ollakseen vaikuttavia, vaan koettuja todellisuuksia tuotetaan myös jokapäiväisissä, tavanomaisissa kohtaamisissa. Arjessa ilmenevät normit ja hierarkiat ovat usein huomaamattomia, mutta niiden vaikutukset kasaantuvat toistojen myötä. Arkipäiväisten kokemusten tutkiminen voi paljastaa meille myös laajempia poliittisesti ja sosiokulttuurisesti merkittäviä ilmiöitä, mitä toivon ilmentäväni myös tässä tutkielmassa. (Juvonen ja Kolehmainen 2018, 6–7.)

Normeja ja ideaaleja toistavien kohtaamisten piiloutuminen yksityisiin arkipäiväisiin kokemuksiin voidaan nähdä syynä sille, miksi esimerkiksi erilaisten ihmisryhmien välistä eriarvoisuutta tuottavat hierarkiset normit ja ideaalit usein saavat jalansijaa yhteiskunnassamme. Affektit linkittävät kehoja niitä syrjiviin käytänteihin näkymättömillä toistoilla, joihin myös normien ulkopuoliset kehot usein tahtomattaan osallistuvat. Affekteilla on potentiaalia purkaa vallitsevia normeja, mutta jotta normeja voitaisiin haastaa, täytyy niiden olemassaolo ensin tiedostaa – ja normi on mahdollista nähdä nimenomaan normina vasta, kun se havaitaan affektiivisissä kohtaamisissa tuotetuksi. Lisäksi niille, jotka sopeutuvat vallitseviin normeihin, olemassaolevan sosiaalisen järjestyksen ylläpito voi näyttäytyä helppona ja turvallisena. Valtaväestöllä on harvoin omia, havaittuja intressejä purkaa vallitsevia normatiivisuuksia. (Ahmed 2004, 144–150.) Normien havaitseminen onkin selkeintä silloin, kun toimija ei sopeudu niihin (Mustosmäki ja Sihto. 2022, 46–47).

3.1.1 Cis-heteronormatiivisuus

Kenties merkittävin queer-ihmisten kokemuksia ohjaava normatiivinen ”järjestelmä” on cis-heteronormatiivisuus, joka viittaa heteroseksuaalisuuden ja binäärisen sukupuolijaon oletusarvoisiin ja luonnollistettuihin aseisiin yhteiskunnassa. Cis-heteronormatiivisuus ei tarkoita pelkästään cis-heterouden yleisyyttä tai tavanomaisuutta, vaan ennen kaikkea sen asemaa yleisesti hyväksyttynä ideaalina. (Ahmed 2004, 78, 149.) Cis-heteronormatiivisuus on laajalti omaksuttu, vallitseva normi, jota uusinnetaan alati sekä poliittisesti että sosiokulttuurisesti. (Cis-)heteronormatiivisuutta on sanallistettu tutkimuskirjallisuudessa myös esimerkiksi ”pakkoheteroseksuaalisuutena” ja ”heteroseksuaalisuuden matriisina”,

mutta "(cis-)heteronormatiivisuus" on vuosituhannen vaihteen jälkeen pitkälti korvannut muut vastaavat ilmaisut. (Rossi 2015, luku 1.) Cis-heteronormatiivisuus luo ympäristöjä, joissa sateenkaarevuus voi näyttäytyä parhaimmillaan sivuutettuna tai unohdettuna sekä pahimmillaan väkivaltaisesti moralisoituna "varoittavana esimerkkinä" (Rifkin 2022, 146–148).

Affektit ja normit ilmentävät kehojen kuuluvuutta merkitsemällä ja "lukitsemalla" niitä eri tavoin suhteessa ympäröivään todellisuuteen (Gregg ja Seigworth 2010, 2). Toistojen seurauksesta erilaiset normit voivat materialisoitua yhteiskunnallisiksi muoteiksi – eli malleiksi hyväksyttävistä ja "oikeanlaisista" tavoista elää ja olla. Cis-heteronormatiivisuuteen liittyen tällaisia muotteja ovat esimerkiksi ydinperhe, heteroavioliitto ja binääriset sukupuoliroolit. (Ahmed 2004, 78, 149.) Normit myös ruumiillistuvat toistojen kautta, eli kehot ehdollistuvat olemaan ja suuntautumaan tietyillä tavoilla niiden aiempien kokemusten pohjalta (Butler 1993, 9–10). Normien saavuttaessa toistojen kautta ideaalien aseman, ei normista poikkeavuus – eli tässä tapauksessa sateenkaarevuus – näyttäyty usein edes saavutettavana mahdollisuutena (Ahmed 2006, 86–87). Heteroseksuaalisuuden ja cis-sukupuolisuuden kategorioiden voidaan ajatella muovautuvan osaltaan nimenomaan homoseksuaalisuuden ja trans-sukupuolisuuden toistuvien sivuutusten ja moralisoinnin kautta (Ahmed 2006, 86–87).

Koska cis-heteronormatiivisuus määrittää ja ylläpitää normatiivisia kehollisuuden malleja, se samalla määrittelee, mitkä objektit jakautuvat normeihin kuuluviksi ja mitkä taas niihin kuulumattomiksi (Rossi 2015, luku 1). Kuuluminen tai kuulumattomuus voi inhimillisten toimijoiden kohdalla vaikuttaa esimerkiksi kokemuksiin omasta identiteetistä ja toimintatilan laajuudesta, sekä tuottaa kontekstisidonnaisia turvallisuuden tai turvattomuuden tunteita. (Ahmed 2004, 189.) Normien affektiivinen voima on havaittavissa erityisesti niihin kuulumattomuuteen kiinnittyneissä negatiivisissa affekteissa, kuten häpeässä ja epäonnistumisen tunteissa (107). Sillä, miten hyvin luonnostamme sovimme vallitseviin normeihin, voi olla vaikutusta myös erilaisten affektiivisten kohtaamisten intensiteettiin (Jurva 2024, 60). Lisäksi kuuluvuus ja kuulumattomuus muovaavat kehollisuutta ja sen affektiivisia merkityksiä. Käytännössä objektin, joka "kuuluu", ei välttämättä tarvitse olla tietoinen omasta ruumiillisuudestaan tai viemästään fyysisestä ja kuvainnollisesta tilasta, toisin kuin vallitsevien normien ulkopuolisten kehojen. (Ahmed 2004, 144–150.)

Normit ja kuuluvuus ilmenevät kohtaamisissa, mutta niiden voidaan nähdä muovautuvan muun muassa ajallisten, paikallisten ja tilallisten konventioiden valossa (Ahmed 2004, 145). Puhuttaessa paikallistuneista normeista ja valtasuhteista, ei ole kyse niinkään rajatuista tai tietoisesti ylläpidetyistä käytännöistä, vaan paikallisten toimijoiden arkisista affektiivisista toistoista, jotka hiljalleen muovaavat ja uusintavat alueellisia olosuhteita. Rajaviivat ideaalien sekä normista poikkeavien kehojen välille rakentuvat näiden samojen, paikallistuneiden toistojen kautta. (Kyriazidou 2022, 112.) Kaikissa ajallisissa ja paikallisissa ympäristöissä on omat normatiiviset sekä hierarkiset konventionsa, jotka muiden kehojen ja asioiden kanssa luovat lähtökohtia affektiivisille kokemuksille ja kohtaamisille. Toisinsanoen paikallisuus ”sitoo” meitä affektiivisesti suhteessa muihin. (Çalışkan 2022, 77.) Paikallisesti normeja voivat uusintaa esimerkiksi erilaisten julkisten tilojen heteroseksualisaatio tai niissä ilmenevät binääriset sukupuoliroolit. (Rifkin 2022, 146–148.)

Paikallisuus, sekä sen sisällä muun muassa erilaiset poliittiset liikkeet ja aatteelliset keskittymät, muovaa osaltaan niitä normatiivisuuden ehtoja, joiden vaikutuksessa affektiiviset kohtaamiset ja kehollisuudet rakentuvat (Dahl ym. 2023, 15). Cis-heteronormatiivisuus voi sisältää erilaisia merkityksiä paikallisesta kontekstista riippuen, minkä lisäksi paikallisuudella voi olla vaikutusta myös siihen, mikä kaikki yleensäkin näyttäytyy sateenkaarevana ja täten normatiivisesti ”vääränlaisena”. Kontekstista riippuen esimerkiksi samaa sukupuolta olevan henkilön syleily voi olla heteronormatiivisen linssin läpi tavallinen läheisyydenosoitus tai normatiivisista ideaaleista poikkeavan sateenkaarevuuden ilmaisumuoto. (Dahl ja Mizielińska 2023, 320.) Mitä rajatumpaa maantieteellistä aluetta tarkastelemme, sitä vahvemmassa affektiivisessa roolissa erilaisten paikallistuneiden normien voidaan ajatella olevan paikallisten ihmisten elämässä. Erilaiset affektiiviset eriarvoisuudet näyttäytyvät selkeimmin rajatuissa ympäristöissä, joissa yksilö erottuu muista ollessaan kykenemätön sopeutua yleisesti hyväksyttyyn malliin. (Kyriazidou 2022, 112.)

Lyhykäisyydessään sosiokulttuuriset normit, kuten cis-heteronormatiivisuus, usein palvelevat niitä, jotka sopeutuvat normatiivisiin muotteihin, mutta syrjivät niitä, jotka eivät sovi vallitseviin käsityksiin. Normien ja hierarkioiden vaikutusten epätasainen kasaantuminen luo affektiivista eriarvoisuutta. (Juvonen ja Kolehmainen 2018, 7.) Kohtaamisissa tuotetut kehojen

ja asioiden ”affektiiviset arvot”, eli niihin kiinnittyvät affektiiviset painolastit, kasaantuvat herkästi esimerkiksi vähemmistöille ja täten vaihtelevat suuresti erilaisten kehojen välillä. Normit ja valtasuhteet, sekä erityisesti kehojen asemoituminen suhteessa niihin, muovaavat koettuja todellisuuksia ja toimijoiden kehollisia lähtökohtia. (Ahmed 2004, 11–13.) Käytännössä affektit ja normit siis ”orientoivat” meitä suhteessa itseemme, ympäristöömme sekä koettuihin mahdollisuuksiimme (Ahmed 2006, 94). Seuraavassa luvussa kerron ”affektiivisen orientaation” käsitteestä ja havainnollistan sen tarjoamia työkaluja queer-ilon ja paikallisuuden yhteenpunoitumien tarkasteluun.

3.2 Affektiivinen orientaatio

Affektiivisilla kohtaamisilla muiden toimijoiden ja ympäristöjen kanssa on – usein tiedostamatonta – voimaa muovata sekä suunnata kehoja (Juvonen ja Kolehmainen 2018, 3–5). Tavat, joilla kohtaamiset kehoja ohjaavat, ovat perua toimijoiden aiempien kokemusten kautta opituista tavoista merkityksellistä koettua todellisuutta. Kehollisuus, tilallinen toiminta ja erilaisten kohtaamisten tuottamat affektit linkittyvät yksilöllisiin kontekstisidonnaisiin lähtökohtiin, joiden pohjalta kehot suuntautuvat suhteessa muihin. (Ahmed 2004, 1–8.) Suuntautuminen, eli orientaatio, viittaa affektiteoriassa erityisesti inhimillisten toimijoiden ruumiilliseen ja kuvainnolliseen kääntymiseen tiettyjä objekteja kohti (Ahmed 2006, 1). Affektiivinen orientaatio havainnollistaa, kuinka menneisyys, nykypäivä sekä tulevaisuus limittyvät keskenään toimijoiden affektiivisissa kokemusten muodostumisprosesseissa. Yksinkertaistettuna menneisyyden kokemukset siis luovat perustan toimijan tulevaisuuden odotuksille, mikä puolestaan ohjaa tapoja, joilla yksilö nykyhetkessä suuntautuu, vaikuttaa sekä vaikuttuu. (Jurva 2018, 130.)

Ahmed (2006) kuvailee affektiivista orientaatiota tilallisena ja ajallisena prosessina, jossa kehot muovautuvat kääntymällä ja ojentamalla kohti sellaisia objekteja, jotka ovat saavutettavissa yksilön ”kehollisen horisontin” sisällä. Kehollisella horisontilla Ahmed viittaa kuvainnolliseen alueeseen, jonka sisällä toimija pystyy kurottautumaan objekteja kohti, mutta jonka rajojen ulkopuolelle se ei ylety – tai välttämättä edes näe. Kaikki, mikä on keholle joko saavutettavaa tai saavuttamatonta, määrittyy ennen kaikkea jo aiemmin omaksuttujen orientaatioiden pohjalta. Affektiivinen orientaatio viittaa siis kehojen suuntautumiseen

tavoilla, joiden vaikutuksesta tietyistä objekteista tulee saavutettavia ja tietyistä saavuttamattomia. Kehoilla on tapana suuntautua tiettyihin suuntiin enemmän kuin toisiin, minkä seurauksena kehollisen horisontin ulkopuolelle jäävät objektit saattavat jäädä toimijalta kokonaan havaitsematta, pienentäen kehon mahdollisuuksia uudelleenorientoitua tulevaisuudessakaan niitä kohti. (Ahmed 2006, 54–56.)

Kehojen affektiivinen uudelleensuuntautuminen on jatkuva, läpi elämän muovautuva prosessi, jota voidaan osin perustella jopa evolutiivisella selviytymisvaistolla (Ahmed 2004, 7–8). Tämän käsityksen pohjalta kehojen voitaisiin päätellä orientoituvan tavoilla, jotka näyttäytyvät aiempien kokemusten pohjalta turvallisina ja joiden koetaan yleensäkin olevan yksilölle mahdollisia ja saavutettavia. Koettujen orientaatiomahdollisuuksien voidaan puolestaan nähdä kumpuavan muun muassa vallitsevista ideaaleista – ja affektiivisen orientation konsepti juontaakin juurensa erityisesti sellaisiin affektiteoriasuuntauksiin, joissa korostetaan normien ja hierarkioiden yhteyttä affekteihin. Valtasuhteet ja erilaiset affektiivisen eriarvoisuuden muodot ilmenevät tavoissa, joilla vallitsevat normit voivat kehoja orientoimalla merkittävästi laajentaa tai pienentää niiden toimintamahdollisuuksia. (Jurva 2018, 130.) Esimerkiksi seksuaalisuudesta puhutaan itsessäänkin usein orientaationa tiettyjä objekteja, kuten saman sukupuolen edustajia, kohti (Ahmed 2006, 67). Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen erityisesti paikallisten queer-ilon kokemusten vaikutuksia kehojen orientaatioon.

Kehoihin vaikuttaa kaikki se, minkä kanssa ne ovat kontaktissa. Aiemmat kokemukset ohjaavat sekä sitä, mitä objekteja kukin keho voi saavuttaa, että myös sitä, millaisia affektiivisuutta kohtaamiset kyseisten objektien kanssa tuottavat. Tämän lisäksi orientaatiomme suhteessa muihin kehoihin ja asioihin tuottavat eräänlaisia toimijoiden välisiä affektiivisiä rajaviivoja sen pohjalta, millaisina kehojen kuvainnolliset sekä konkreettiset etäisyydet toisiinsa nähden näyttäytyvät. Ollakseen saavutettava, objektin täytyy olla tarpeeksi lähellä sekä sijainniltaan, että myös affektiivisesti aiempien kokemusten ja omaksuttujen normien luoman kehollisen horisontin rajoissa. (Ahmed 2006, 2–3.) Objektien välinen läheisyys ei ole itsessään neutraalia tai satunnaista – vaan erilaisten hierarkioiden ohjaamien orientaatioiden tuotos (Kolehmainen ym. 2022, 2). Etäisyydet suhteessa eri objekteihin muodostavat yksilöllisen perspektiivin, jonka kautta merkityksellistämme meitä

ympäröivää maailmaa. Käytännössä etäisyys määrittää mitkä objektit näyttäytyvät koettuun todellisuuteen kuuluvina ja mitkä siitä irrallisina ja jopa ”väärinä”. (Ahmed 2006, 8–9).

Tavat, joilla kehot orientoituvat suhteessa objekteihin ja erilaisiin toimijoiden välisissä kohtaamisissa ilmeneviin vallitseviin sosiokulttuurisiin konventioihin, ovat vahvasti paikallisia ja tilallisia (Dahl ym. 2023, 13). Koska paikallinen sijaintimme voidaan käsittää etäisyytenä suhteessa muihin paikkoihin, ohjaa paikallisuus sitä, missä valossa näemme eri objektit – ja mitkä objektit ovat meille alkujaankaan näkyvissä (Ahmed 2006, 27). Queer-ihmisten kohdalla paikallisuus voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten yksilö oppii ymmärtämään, tuottamaan sekä haastamaan erilaisia normatiivisia käsityksiä ja ideaaleja. Paikallisuudella voi olla vaikutusta myös siihen, millaisiksi toimija kuvittelee omat tulevaisuuden mahdollisuutensa. (Brito 2022, 181–182.) Kehojen ja materiaalisten tilojen käsittäminen saman kokonaisuuden osina valottaa tilojen affektiivista potentiaalia – ei pelkästään kohtaamisten tapahtumapaikkoina, vaan dynaamisina affektiivisina toimijoina (Juvonen 2022, 119–120).

Ahmed (2006) liittää affektiivisen orientaation vahvasti tilojen ”asuttamiseen”. Kehojen mahdollisuuksiin asuttaa tiloja vaikuttaa esimerkiksi asemoituminen suhteessa vallitseviin normeihin ja hierarkioihin. Tilojen asuttaminen yhdessä muiden kehojen kanssa voi myös itsessään tuottaa sekä uusintaa erilaisia sosiaalisia rajanvetoja. (Ahmed 2006, 1–5.) Tilaa asuttaessaan kehon voidaan ajatella ikään kuin ”laajenevan” sinne, kuvastaen tilallisen kuulumisen mahdollistamaa ruumiillista vapautuneisuutta. Eri tilojen erilaisille kehoille tarjoamat mahdollisuudet ovat yksilökohtaisia – tila voi laajentaa tiettyjä kehoja, mutta samalla sulkea muita ulkopuolelle. Normatiivisille kehoille tilojen asuttaminen voi olla helppoa ja luontevaa, kun esimerkiksi queer-ihmisille oma kehollisuus voi tehdä samojen tilojen asuttamisesta jopa mahdotonta. Jos orientaatiota tarkastellaan tässä yhteydessä kehollisena kykynä ottaa tiloja haltuun, voi kykenemättömyys asuttaa tiloja puolestaan disorientoida, eli korostaa toimijan tietoisuutta kuulumattomuudestaan. (11–12, 101–102.)

Orientaatio toimii kehojen tapana paikallistaa itseään suhteessa koettuun todellisuuteen (Ahmed 2006, 1). Meitä ympäröivät paikalliset ja yhteiskunnalliset normit määrittävät pitkälti sitä, millaiset mahdollisuudet meillä on toimia ja orientoitua suhteessa muihin. Esimerkiksi cis-heteronormatiivisuuden meitä orientoiva voima on merkittävä. (Rossi 2015, luku 1.)

Identiteettien – kuten seksuaalisuuden ja sukupuolen – tarkastelu vakaiden kategorioiden sijaan jatkuvasti muovautuvina joksikin tulemisen prosesseina valottaa cis-heteronormien vaikutusvaltaa erilaisissa queer-kokemuksissa. Asemamme suhteessa vallitseviin normeihin näyttäytyy moninaisilla tavoilla. Vaikka yksilö ei esimerkiksi kohtaisi lähipiirissään queer-vihamielisyyttä, voi pelkkä kokemus syrjinnän uhasta rajata hänen toiminta-alueitaan merkittävästi. (Ahmed 2006, 94.) Ahmed (2006, 33) sanookin, että: “Meitä koskee se, mikä tulee lähelle ja vielä enemmän se, mikä menee pois.” Toimijoihin siis vaikuttaa myös kaikki se, minkä saavuttaminen ei ole omattujen orientaatioiden rajoissa mahdollista.

Koska orientaatiomme muovautuvat sen pohjalta, minkä kanssa olemme tai emme ole kontaktissa, orientaatio voi myös ”periytyä”. Käytännössä yksilön lähipiiri ja -ympäristö voivat merkittävästi rajata kehokohtaisia mahdollisuuksia erilaisten objektien kohtaamiseen. (Ahmed 2006, 123–124.) Paikallisesti myös esimerkiksi paikkakunnan koko vaikuttaa siihen, onko toimijan mahdollista löytää asutettavia, kehollista laajenemista mahdollistavia tiloja. Lähiympäristön cis-heteronormatiivisuus ja sen varjostamat tilallisuudet voivat tyypistää queer-ihmisen affektiivista toiminta-alueita, tuottaen mahdollisesti myös sisäistä kamppailua oman identiteetin kanssa. (Juvonen 2022, 121–127.) Epänormatiivisten toimijoiden kyvyt sopeutua tilakohtaisiin konventioihin riippuvat omattujen orientaatioiden lisäksi myös kehojen ulkoisista piirteistä. Koska queer-identiteetti ei aina suoraan näy päälle päin, saattaa vahvojen cis-heteronormien ympäröimä toimija pyrkiä valtaväestöön sulautumalla eroon epänormatiivisen objektin roolista. (Koivunen ym. 2018, 13, 175–176.)

Oman identiteetin salaaminen voi turvattomassa ympäristössä toimia suoranaisena selviytymiskeinona (Koivunen ym. 2018, 175–176). Kaikille queer-ihmisille valtaväestöön sopeutuminen ei kuitenkaan ole ulkoisestikaan mahdollista riippuen sekä yksilöllisistä piirteistä että niistä muoteista, joihin sopeutumista paikalliset normit odottavat. Kyvyt asuttaa tiloja ja kokea ne osana omaa affektiivista toimintatilaa, voidaan nähdä erityisesti ulkoisen normatiivisuuden tuomana etuoikeutena. (Lobb 2022, 83–84.) Toimijoita ei kuitenkaan voida luokitella pelkkien yksittäisten piirteiden tai orientaatioiden pohjalta, vaan jokaisella on aina sekä vallitseviin normeihin sopivia, että niistä eroavia ominaisuuksia. Esimerkiksi valkoisten queer-ihmisten on todennäköisesti helpompaa asuttaa normatiivisia tiloja, kuin queer-ihmisten, jotka kuuluvat ulkoisesti rodullistettuun vähemmistöön. Orientaatiota ja tilallista

kuulumista on siis oleellista tarkastella intersektionaalisesta näkökulmasta. (Ahmed 2006, 136–137.)

3.2.1 Onnellisuuden skriptit

Cis-heteronormatiivisuus muovaa kehojen affektiivista orientaatiota käytännössä tuottamalla ja uusintamalla erilaisia normatiivisia ”vaatimuksia”, joiden täyttämiseen yksilöitä ohjataan onnellisen elämän lupauksilla. Viime luvussa mainitsemani vallitsevat sukupuolitetut normit näyttävät tässä yhteydessä ”onnellisuuden skripteinä”, jotka orientoivat toimijoita kohti yleisesti hyväksytyjä ideaaleja. Onnellisuuden skripti voi kokonaisuudessaan kattaa koko elämänkaaren, ohjaten yksilön orientoitumista kohti tiettyjä ”onnellisia objekteja” erilaisten välietappien kautta. (Ahmed 2010, 2, 90-91.) Onnellinen objekti on sosiaalisesti uusinnettu, idealisoitu kuva siitä, millainen toimijasta voisi tulla skriptejä seuratessaan. Cis-heteronormatiivisuuden yhteydessä onnellisuuden skriptit voivat toimia eräänlaisina ”suoristavina koneistoina”, joiden tehtävä on nimensä mukaisesti orientoida kehoja cis-heteronormatiivisia objekteja kohti. (Perger 2022, 157–158.)

Käytännössä vallitsevien onnellisuuden skriptien seuraaminen ja niiden kautta orientoituminen tekee tietyistä objekteista saavutettavia ja tietyistä saavuttamattomia (Ahmed 2006, 14–15). Cis-heteronormatiivisuus pienentää kehojen kapasiteettia saavuttaa normin ulkopuolisia asioita, mikä kautta se sanelee, mitä objekteja toimijoiden on ”sopivaa” lähestyä romanttisessa tai seksuaalisessa mielessä. Koska se, mikä on saavutettavissa riippuu orientaatioistamme, ei erilaisten ”rakkausobjektien” läheisyys tällöin ole sattumaa. Cis-heteronormatiivisuus odottaa yksilöiltä kaikkien normista poikkeavien rakkausobjektien hylkäämistä, jota se toteuttaa suuntaamalla toimijoita kohti normatiivisia skriptejä. (86–91.) Onnellisuuden skriptit eivät ole pelkkiä ohjenuoria, joita toimijat seuraavat saavuttaakseen ”täyden potentiaalinsa” – vaan ennen kaikkea moraalisia vaatimuksia, jotka kaikkien odotetaan haluavan täyttää (Ahmed 2010, 199).

Sen lisäksi, että vallitsevia normeja ylläpidetään normatiiviseen elämään liitetyillä onnellisuuden lupauksilla, niitä uusinnetaan vastakkaisesti myös assosioimalla onnettomuutta epänormatiivisuuteen. Esimerkiksi sateenkaarevuus näyttää cis-heteronormatiivisissa

skripteissä usein karikatyrisoituna varoittavana esimerkkinä siitä, kuinka normista poikkeavuus johtaa toimijan pakostakin epätydyttävään elämään. (Ahmed 2010, 90–91.) Normatiivisten kehojen keskinäinen yhteisöllisyys vahvistuu erilaisten toimijoiden välisen affektiivisen eronteon kautta. Normatiiviset toimijat suuntautuvatkin usein tietoisesti sekä tiedostamatta pois päin epänormatiivisista objekteista ylläpitääkseen omaa asemaansa. (Ahmed 2004, 78.)

Kun kaikenlainen normeista poikkeaminen koetaan uhkana olemassaolevalle sosiaaliselle järjestykselle, onnellisuuden skriptit voivatkin näyttäytyä väylinä ylläpitää normatiivisia käytäntöjä ja niiden kautta erilaisten normatiivisten toimijoiden näennäistä onnellisuutta (Perger 2022, 164). Ollakseen cis-heteronormatiivisesti hyväksyttävää, onnellisen elämän täytyy samalla olla jollain tavalla tuotteliasta – eli käytännössä sisältää esimerkiksi mahdollisuuden reproduktioon (Ahmed 2004, 163). Kykenemättömyys orientoida itsensä kohti ideaalia seksuaalista objektia voidaan tällöin tulkita kieltäytymisenä lisääntyä, mikä puolestaan näyttäytyy uhkana vallitsevalle sosiaaliselle järjestykselle. Tästä syystä muun muassa samaa sukupuolta olevat parit putoavat usein tahtomattaankin onnellisuuden skriptien ulkopuolelle. (Ahmed 2006, 86–91.) Kykenemättömyyteen toimia vallitsevien skriptien mukaisesti linkittyy usein häpeää. Oli kyse sitten yksilön omasta päätöksestä tai tahtomattomasta normien ulkopuolisuudesta, epänormatiivisuus nähdään lähtökohtaisesti toimijan henkilökohtaisena epäonnistumisena. (Ahmed 2004, 107.)

Paikalliset onnellisuuden skriptit ovat niiden tavanomaisuudesta johtuen usein huomaamattomia, mikä saa skriptien seuraamisen näyttäytymään yksilölle helppona ja mukavana. Onnellisuuden skriptien seuraaminen edellyttää tällöin vain sen toistamista, mihin toimija on jo ennalta tottunut. (Ahmed 2010, 48.) Orientaatio ei aina viittaa pelkästään liikkeeseen, kuten kääntymiseen tiettyjä objekteja kohti, vaan se voi ohjata myös pysymään paikallaan. Esimerkiksi cis-heteronormatiivisuus orientoi toimijoita pitäytymään heille opetetussa orientaatioissa sitä kyseenalaistamatta, mikä rajaa mahdollisuuksia uudelleensuuntautua tai laajentaa omaa kehollista horisonttia. (Perger 2022, 157–158.) Todellisuudessa rajatut onnellisuuden skriptit eivät kuitenkaan takaa hyvää elämää edes normatiivisille kehoille. Onnellisuus on usein performatiivista ja ”onnelliset objektit”

ylläpitävät normien asemaa toistuvilla ilmaisuilla oman normatiivisen elämänsä ”paremmuudesta” verrattuna normeista poikkeavuuteen. (Ahmed 2010, 200–201.)

Suoristavien koneistojen tarve luoda queer-ihmisistä pelättyjä ja kartettuja ”onnettomia objekteja” kieli kuitenkin jo itsessään sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen omaamasta vallasta ravistella olemassaolemaa järjestystä. Mikäli sateenkaarevuus todellisuudessa johtaisi pelkästään onnettomuuteen, voisi kuvitella, ettei onnettoman objektin uusintaminen sosiaalisesti olisi tarpeen, vaan kehot orientoituisivat automaattisesti pois päin siitä. (Ahmed 2004, 164.) Sateenkaarevuuden affektiivinen voima ei rajoitu pelkästään olemassaolevien käytäntöjen purkamiseen – vaan se voi mahdollistaa myös uudenlaisten tulevaisuuksien kuvittelun. Sosiaaliset järjestykset ovat jatkuvassa – vaikkakin hitaassa – muutoksessa, mikä luo jo nykyhetkessä tilaa uudenlaisille tavoille elää ja olla. (Bradway ja Freeman 2022, 10–11.) Vallitsevien käsitysten muutos ei aina näy ulospäin, mutta erilaiset mahdollisuuksien skaalat laajenevat alati, kun olemassaolevia toimintatapoja kyseenalaistetaan yhteiskunnan eri tasoilla. Jo pelkkä queeryden olemassaolo heikentää olemassaolevien normien vaikutusvaltaa. (Dahl ja Mizielińska 2023, 320.)

Vaikka epänormatiivinen elämä voikin tuoda mukanaan aitoa onnettomuutta onnellisuuden skriptien laajan vaikutusvallan vuoksi, eivät nämä onnettomuuden kokemukset siis kuvaa koko todellisuutta siitä, mitä queer-ihmisillä on mahdollista saavuttaa. Uudenlaiset olemisen tavat vakiintuvatkin erityisesti silloin, kun toimijat uskaltavat olla jotain muuta, kuin mitä niiltä normien puitteissa odotetaan. (Ahmed 2010, 90–91.) Onnellisuuden tarkastelu pelkästään normien ja niiden ohjaamien orientaatioiden valossa voi luoda queerydestä osin turhan negatiivisen ja pelkistetyn kuvan, sillä näkökulma sisältää oletuksen kehojen kykenemättömyydestä paeta vallitsevia normeja ja valtasuhteita. Laajat normatiiviset skriptit, kuten cis-heteronormatiivisuus, eivät edusta kaikkea, mitä esimerkiksi queer-ilo voi affektiivisena kokemuksena mahdollistaa. Seuraavassa luvussa avaan, millaisena ilo näyttäytyy reparatiivisesta näkökulmasta. Samalla argumentoin, että ilolla on itsessäänkin poliittista merkitystä.

3.3 Reparatiivinen luenta ja ilon poliittinen potentiaali

Jos affektiteoreettisesti yksilön kohtaaman epäoikeudenmukaisuuden vaikutukset voidaan käsittää kehoja ohjaavina orientaatioina sekä fyysisinä haavoina ja kolhuina, avaa sama ajatus mahdollisuudet myös positiivisten kohtaamisten tarkasteluun kehoja ja orientaatioita korjaavina ja parantavina (Ahmed 2004, 191). Queerin affektitutkimuksen reparaatiivinen käänne on osin mahdollistanut tutkimuksellisen reorientaation vähemmistöjen haavoittuvuudesta sen sijaan erilaisiin positiivisiin affekteihin, kuten iloon. Tällöin queer-ihmisiä ja heidän kokemuksiaan ei merkityksellistetä pelkästään kehojen ”pinnallisen” haavoittuvuuden pohjalta, vaan pyritään katsomaan syvemmälle toimijoiden kaikenlaisiin affektiivisiin kokemuksiin. (Aftab 2022, 159–163.)

Reparaatiivinen eli korjaava luenta on Eve Kosofsky Sedgwickin (2003) lanseeraama kriittinen tutkimuksellinen lähestymistapa, jossa tekstejä ja objekteja tulkitaan erityisesti positiiviset affektit huomioiden. Reparatiivisessa luennassa keskeistä on tutkittavien ilmiöiden tarkastelu laajasti, ilman negatiivisia ennakko-oletuksia. Korjaava tarkastelutapa voi tutkimuksessa tarkoittaa esimerkiksi kiinnostusta positiivisista tuntemuksista kuten mielihyvästä ja sen tavoitteena on usein jollain tavalla ”parantaa” koettua todellisuutta sekä laajentaa käsityksiä erilaisiin kehoihin linkittyvistä affekteista. Reparatiivinen luenta syntyi alunperin ”vasta-argumenttina” niin kutsutulle paranoidille luennalle, joka on Sedgwickin mukaan aiemmin liialti dominoinut queer- ja feminististä tutkimusta. (Sedgwick 2003, 137–144.) Vuosituhannen vaihdetta voidaankin tarkastella feministisen ja queerin kritiikin reparaatiivisena käänteenä, jolloin korjaava luenta vakiintui laajalti erilaisiin affektiteoriasuuntauksiin (Wiegman 2014, 7).

Paranoidilla eli epäilevällä luennalla Sedgwick viittaa lähestymistapoihin, joissa kokemuksia, kehoja ja paikkoja merkityksellistetään ensisijaisesti negatiivisten affektien kautta ja tutkimuksen kohteita lähestytään jo alkujaankin epäilevästi – ikään kuin ”olettaen pahinta”. Paranoidin luennan keskiössä ovat erilaiset huomaamattomat valtasuhteet, joiden negatiivisia vaikutuksia paranoidi tutkija olettaa aina löytävänsä. Tämä kielteisyyden oletus ohjaa paranoidia lukijaa aina tutkimusprosessin alusta asti, jolloin positiivisten affektien ilmenemiselle ei usein anneta joko ollenkaan tilaa, tai niiden merkityksellisyyttä mitätöidään havaittujen negatiivisten affektien perusteella. Queer-ihmisten elämää tutkitessa paranoidi lukija voisi olettaa jo etukäteen tutkittavalla olevan kokemuksia homo- tai transfobiasta, minkä ohjaamana tutkimuksessa ilmenevät positiiviset affektitkin tulkittaisiin ensisijaisesti

negatiivisten kokemusten varjostamiksi. Tällöin paranoidi lähestymistapa olettaa, ettei positiivisia affekteja voi olla olemassa sellaisinaan aitoina totuuksina – vaan niihin linkittyä aina myös jotain negatiivista, joka pienentää niiden merkitystä. (Sedgwick 2003, 133–137.)

Queer-tutkimuksessa paranoidi lukija saattaisi tämän tutkielman kontekstissa olettaa, että kaikki queer-kokemukset olisivat selitettävissä paikallisen sekä yhteiskunnallisen homo- tai transfobian vaikutuksilla. Vahvojen negatiivisten affektien, kuten cis-heteronormatiivisuuden, tutkiminen on toki tärkeää, mutta niiden olemassaolon huomioiminen ei tarkoita, etteikö myös positiivisilla affekteilla olisi merkitystä. Reparatiivinen lähestymistapa voi queer-tutkimuksessa antaa oikeutta queer-kokemuksen kompleksisuudelle. Lyhykäisyydessään reparaatiivinen luenta kritisoi paranoideja lähestymistapoja, joiden mukaan pelkillä negatiivisilla affekteilla on tutkimuksellista painoarvoa ja esimerkiksi mielihyvä on ilmiönä vähäpätöinen. (Sedgwick 2003, 136–147.)

Koska paranoidi lukija ei Sedgwickin mukaan kykene päästämään irti negatiivisista tulkintaa ohjaavista olettamuksistaan, voi lähestymistapa näyttäytyä jopa pelokkaana. Tähän verrattuna reparaatiivinen lähestymistapa pitää puolestaan kaikenlaisten tutkimuksellisten yllätysten mahdollisuutta lähtökohtaisesti hyvänä asiana, sillä tilan antaminen tietynlaiselle satunnaisuudelle mahdollistaa tutkittavien ilmiöiden laajan tarkastelun ilman rajoittavia ennako-oletuksia. Tutkijalle reparaatiivinen positio voi tällöin tarkoittaa avoimuutta silläkin riskillä, että on samalla havoittuvainen myös negatiivisille yllätyksille, joilta paranoidi lukija välttyisi olettamalla kyseisten affektien olemassaolon jo etukäteen. Korjaava luenta liittyy osaltaan toivoon, sillä jos tutkija ei anna tarkastelussaan mahdollisuutta kaikenlaisille yllätyksille, voi merkittävienkin positiivisten affektien havaitseminen ja tutkiminen olla mahdotonta. Reparatiivinen lähestymistapa ei sivuuta myöskään negatiivisten affektien olemassaoloa tai vaikuttavuutta – mutta se on kriittisenäkin lähtökohtaisesti toiveikas. (Sedgwick 2003, 146–147.)

Reparaatiiviset ja paranoidit – eli korjaavat ja epäilevät – luennat näyttäytyvät sedgwigiläisen teoretisoinnin pohjalta hyvin erilaisina keskenään. Paranoidi luenta rakentuu tässä käsityksessä negatiiviseksi, pelkistäväksi ja tuhoavaksi lähestymistavaksi, joka parhaimmillaankin vain uusintaa vanhoja, oletettuja totuuksia tutkimuskohteiden laajan ja

avoimen tarkastelun sekä uudenlaisen tutkimustiedon tuottamisen sijaan. Reparatiivinen luenta näyttäytyy puolestaan avoimena, positiivisena ja jopa parantavana metodina, jonka hyödyntäminen mahdollistaa aidosti produktiivisen ja innovatiivisen tutkimusotteen. Vuosituhannen vaihteen reparaatiivinen käänne jakoi queer-tutkijoita monin tavoin kahteen lahkoon: niihin, jotka suuntautuivat kohti iloa ja tulevaisuutta sekä niihin, jotka keskittyivät suruun ja kuolemaan paranoidin lähestymistavan kahlitsemina. (Koivunen 2010, 50–57.)

Reparatiivinenkin luenta on kuitenkin saanut osakseen kritiikkiä, eivätkä läheskään kaikki affektiteoreetikot ole sen toimintameteihin sitoutuneet (Rossi 2017, 3). Esimerkiksi Robyn Wiegmanin (2014) mukaan reparaatiivinen luenta on itsessään riippuvainen paranoidin tulkinnan kautta rakennetusta queer-teoreettisesta historiasta, eikä korjaava luenta ole tulkinnallisestikaan niin irrallaan epäilevästä luennasta kuin Sedgwick antaa kritiikissään olettaa. Sedgwickin tekemä raju eronteko paranoidien ja reparaatiivisten luentamenetelmien välille on tällöin ristiriitainen ja pelkistetty tulkinta, joka ei anna oikeutta affektiivisten ilmiöiden tarkastelun moninaisuudelle. (Wiegman 2014, 12.) Sedgwick toteaaakin paranoidin luennan olleen erityisesti vanhemmassa queer-tutkimuksessa ymmärrettävä ja osin myös tarpeellinen menetelmä, sillä se mahdollisti queer-teemojen tarkastelun myös vahvan cis-heteronormatiivisen sensuurin vallitessa. Samalla hän kuitenkin uskoo, että vaikka historiassa paranoi luenta on voinut olla tutkijoiden ainoa mahdollisuus, on nykypäivänä tilaa myös korjaaville tulkinnoille, mikä tekee epäilevästä linssistä tarpeettoman. (Sedgwick 2003, 124–127.)

Moni Sedgwickin reparaatiivista tutkimusperinnettä jatkanut teoreetikko on sittemmin pyrkinyt kokonaan eroon reparaatiivisten ja paranoidien metodien vastakkainasetteluista. Esimerkiksi Ann Cvetkovich (2012, 6) on hyödyntänyt korjaavaa ja epäilevää tulkintaa osin toisiaan tukevina, entistä laajempaa tutkimuksellista tarkastelua mahdollistavina luentatapoina. Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen queer-iloa Sedgwickin reparaatiivista luentaa hyödyntäen, mutta mukailen samalla ajatusta korjaavan sekä paranoidin lähestymistavan yhteenlimittyneisyydestä ja monipuolisen luennan hyödyllisyydestä. Huomioni on ilossa ja pyrin antamaan tarkastelussani tilaa ilon kokemuksille itsessään, mutta huomioin myös erilaisten negatiivisten affektien, kuten queer-ihmiset ulossulkevien normatiivisuuksien vaikutuksia queer-ilon kokemuksiin. En usko, että tutkimuksessani

esimerkiksi paikallisen cis-heteronormatiivisuuden huomioiminen queer-ihmisten kokemusten taustalla minimoisi queer-ilon merkityksellisyyttä tutkimusaiheena – vaan päinvastoin uskon negatiivisten taustatekijöiden voivan jopa korostaa queer-ilon kokemusten merkityksellisyyttä.

Lähestymistapojen erotekoon kohdistuneen kritiikin lisäksi myös reparatiivisen luennan nimellinen ”korjaavuus” on herättänyt keskustelua. Kun queer-vihamieliset tahot puhuvat sateenkaarevuudesta sairautena, eikä eheytyshoitoja ole vielä tänäkään päivänä kielletty Suomessa lailla, voi ajatus korjaavuudesta linkittyen queeriyteen kuulostaa askeleelta väärään suuntaan. Osa queer-affektiteoreetikoista onkin oikeutetusti kyseenalaistanut reparatiivisen tutkijan oikeutta olettaa, että lähestymistavalla olisi jollain tavoin korjaava vaikutus tutkimuksen kohteeseen nähden. (Rossi 2017, 2–3.) Vaikka Sedgwick (2003) puhuukin reparatiivisesta luennasta osaltaan esimerkiksi elettyjä todellisuuksia parantavana, ei lähestymistapa kuitenkaan suoraan viittaa parannuskeinojen etsimiseen esimerkiksi queer-kokemuksiin liittyen. Korjaavaa lähestymistapaa on hyödynnetty tutkimuksessa esimerkiksi queer-traumojen depatologisoinnissa, jolloin niitä on tarkasteltu parannettavien, lääketieteellisten ongelmien sijaan vastakkaisesti toimijoita mahdollisesti positiivisessakin mielessä mobilisoivina tekijöinä. (Cvetkovich 2003, 47.)

Vaikeat kokemukset eivät reparatiivisen linssin läpi tee queer-ihmisistä haavoittuneen apaattisia, vaan ne voivat mahdollistaa uudenlaisten kulttuurien ja yhteisöjen rakentamisen sekä queer-identiteetin vahvistumisen (Cvetkovich 2003, 47). Tässä pro gradu -tutkielmassa tulkitsenkin reparatiivisuuden ennen kaikkea väyläksi saavuttaa sellaista tietoa, joka olisi pelkän paranoidin luennan kautta näkymättömissä. Tässä tutkielmassa korjaavuus liittyy esimerkiksi käsitysten laajentamiseen queer-kokemusten moninaisuudesta sekä uudenlaisiin ymmärryksiin siitä, kuka voi ja saa kokea iloa (Sedgwick 2003, 128). Erilaisten negatiivisten tuntemusten depatologisointi mahdollistaa niiden tarkastelun affekteina, jotka eivät kiellä myöskään myönteisten affektien samanaikaista olemassaoloa. Kun queeriä onnettomuutta tarkastellaan muutenkin kuin paranoidisti epänormatiivista elämää pakostakin rajoittavana affektiivisina kahleina, voidaan onnettomuudessa havaita potentiaalia myös voimavarana, joka motivoi yksilöitä vaatimaan muutosta vallitseviin käytäntöihin. (Cvetkovich 2012, 2.)

Käytännössä tämä mobilisaatio voi ilmetä esimerkiksi poliittisena järjestäytyneisyytenä ja protestointina (Brito 2022, 189).

Vähemmistön edustajien kollektiivinen ja tilallinen kieltäytyminen vallitseviin normeihin mukautumisesta mahdollistaa uudenlaisten olemisen ja kuulumisen ja muotojen syntyminen, jolloin queer-iloa voidaan tuottaa myös ympäristön syrjivistä käytännöistä huolimatta – ja jopa niihin liittyen (Brito 2022, 184). Protestoinnin avoimuus tekee myös ilon ilmaisusta julkista toimintaa, jonka kautta toimijat voivat olla kollektiivisesti näkyvissä tavoilla, jotka eivät välttämättä tunnu yksin mahdollisilta (Ahmed 2004, 164). Yhteisöllisyydellä ja esimerkiksi ystävyydellä onkin keskeinen paikka nykypäivän sateenkaarevassa poliittisessa ja yhteiskunnallisessa järjestäytyneisyydessä ja niitä tarkastellaan usein vallitsevien cis-heteronormien luomaa taakkaa ja queer-aktivismin raskautta kompensoivina voiman lähteinä (Allen ja Garrison 2022, 231–232.) Queer-ystävyyks ei ole toimijoiden vaikeista kokemuksista tai yhteisöjen sisäisistä normatiivisuuksista irrallinen utopia, mutta se voi merkittävästi helpottaa myönteisten kokemusten saavuttamista laajemmasta ympäristöstä riippumatta. (Çalışkan 2022, 72-74.)

Kollektiiviset positiiviset kokemukset voivat laajentaa kehojen orientaatiota ja moninaistaa koettuja mahdollisuuksia (Brito 2022, 180–184). Jos tarkastelemamme affektiivinen orientaatio muovaa erinäisten kokemusten vaikutuksesta mihin toimija suuntautuu ja mitä hän kehollisen horisontin rajoissa yleensäkin näkee, myös ilon voidaan nähdä orientoivan kehoja omalla tavallaan. Queer-ilolla on vahva orientoiva voima, sillä se voi mahdollistaa cis-heteronormatiivisista ideaaleista poikkeavien, uudenlaisten queerien tulevaisuuksien kuvittelun. (Aftab 2022, 169–171.) Ilon ja kuuluvuuden kokemusten voidaankin ajatella ikään kuin ”tuovan tulevaisuuden tähän hetkeen”, sillä ne mahdollistavat tulevaisuudenkuvitelmien ylittävän sen, mitä on jo olemassa ”tässä ja nyt” (Brito 2022, 180–184). Queer-ilo voi näyttää sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöille, että vaikka he olisivatkin tottuneet elämään suhteessa paikallisiin cis-heteronormatiivisiin ideaaleihin, maailma on todellisuudessa näitä kokemuksia laajempi. Ilo tuo siis uskoa vallitsevien käytäntöjen muutospotentialille sekä toiveikkuutta uudenlaisista kohtaamisista ja kuuluvuuksista. (Ahmed 2004, 171.)

Tutkija Aqdas Aftabin (2022) mukaan normatiiviset katseet ”riisuvat” queer-kehoja toiseuttamalla niitä ja uusintamalla niiden matalaa hierarkista asemaa. Koska queer-ilo ja sen tavoittelu poikkeavat cis-heteronormatiivisten onnellisuuden skriptien ideaaleista, luovat ne normeja haastamalla väyliä liikkua vallitsevien käsitysten ulkopuolelle. Normatiivisen katseen ”riisuvuuteen” verrattuna queer-ilon kokemukset voivat tällöin mahdollistaa toimijalle itsensä ”riisumisen” tavoilla, jotka ulkoisille katseille altistamisen sijaan tuovatkin hänet lähemmäksi omaa queer-identiteettiään. Ilo ei liity pelkkään resistanssiin tai protestointiin, vaan sitä voi kokea sekä oman identiteetin vahvistumiseen, että myös sen eräänlaiseen häivyttymiseen liittyen, kun yksilön kehollisuus ylittää normitetun ympäristön ja affektiivisesti ”katoaa”. (Aftab 2022, 168.) Queer-ilon kokemukset eivät aina edellytä oman identiteetin äänekkästä tai kapinallista haltuunottoa, eivätkä ne ole riippuvaisia siitä, jakaako niitä tietoisesti jonkun toisen kanssa. Joskus queer-ilon huomaamattomuus voi mahdollistaa oman identiteetin vapaamman pohdinnan ja tehdä ilon kokemuksista ensinnäkään mahdollisia. (Koivunen ym. 2018, 176.)

4 Tutkimusmenetelmät

Tarkastelen tässä pro gradu -tutkielmassa pienillä paikkakunnilla asuneiden sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten queer-ilon kokemuksia. Keskityn kartoittamaan erityisesti sitä, miten queer-ilo muotoutuu affektiivisena kokemuksena ja millaisia merkityksiä se saa aineistoni kautta. Pyrin lisäksi paneutumaan pienen paikkakunnan rooliin affektiivisten kokemusten tapahtumapaikkana. Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Mitä queer-ilo on affektiivisena kokemuksena?
- 2) Miten paikallisuus rakentuu osaksi queer-ilon kokemusta?
- 3) Millaisia merkityksiä queer-ilolle annetaan?

Koska tämän pro gradu -tutkielman keskiössä on kokemuksellisuus, tutkimukseni on laadullista sekä empiiristä. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on kattotermi tutkimusmenetelmille, joiden tavoitteena on ihmisten toiminnan sekä merkitysmaailmojen ymmärtäminen. Siinä missä määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus puolestaan keskittyy

tutkittavan ilmiön numerisiin tekijöihin, kuten yleisyyteen tai määrään, niin laadullisen tutkimuksen keskiössä on tutkittavan ilmiön laadun kuvaaminen. Vaikka laadullinen tutkimus ei tuotakaan ”mitattavia”, suoraan verrattavissa olevia tuloksia, voi laadullinen tutkimus olla itsessään yhtä luotettavaa ja merkittävää, kuin määrällinenkin. (Pietikäinen ja Mäntynen 2019, luku 5.1) Esimerkiksi tämän tutkielman teemaa, eli queer-iloa, tutkittaessa laadullinen lähestymistapa mahdollistaa sen yksityiskohtaisen tarkastelun queer-ihmisten kokemusten kautta.

Laadullinen tutkimus on aina empiiristä – eli kokemuslähtöistä – käytettyyn aineistoon sekä sen havainnointiin ja tulkintaan perustuvaa tutkimusta (Kallinen ja Kinnunen 2021). Näkemykset kokemuksellisuuden tutkimuksesta vaihtelevat suuresti eri tutkijoiden välillä – ja erityisesti historiassa se on usein nähty turhana ja teoreettisesti hatarana. Empiirisen tutkimuksen merkitys korostuu kuitenkin erityisesti marginalisoituja ryhmiä tutkittaessa, jolloin kokemuksellinen lähestymistapa toimii väylänä päästä tietoon käsiksi alkujaankaan. Kun puhutaan kokemuksellisuudesta, se kuitenkin harvoin erikseen määritellään. Kokemuksellisuudeksi mielletään usein esimerkiksi henkilökohtaisen elämän tapahtumat ja niihin liittyvät tuntemukset. Vaikka tutkimus painottuisi kokemuksellisuuteen, ei se myöskään poissulje teoreettisen tulkinnan läsnäoloa. Kokemuksellisuuteen pohjautuva tutkimus ei tarkoita arkitulkintojen tasolle jäämistä, vaan kokemukset toimivat tutkimuksessa parhaillaan lähtökohtana teoreettisille kehittelyille. Tässä tutkielmassa nojaan vahvasti affektiteoriaan tulkitessani aineistoani. (Saresma 2010, 60–61.)

Koska tutkin nimenomaan vähemmistöön kuuluvien ihmisten kokemuksia yhteiskuntatieteellisin menetelmin, sitoudun tässä tutkielmassa feministiseen ja eettiseen tutkimusperiaatteeseen. Feministinen metodologia tarkoittaa tutkimustapoja, jotka pyrkivät haastamaan ja kyseenalaistamaan erilaisia oletuksia tiedontuotannon objektiivisuudesta. Feministinen metodologia keskittyy tiedon tuotantoa ohjaaviin tekijöihin, joiden kautta tiedon ja tietämisen ymmärretään olevan aina aika-, paikka- ja henkilösidonnaista. Havainnollistan hyödyntämäni feminististä metodologiaa avaamalla tutkimuksen sisäisiä hierarkioita, jotka huomioin erityisesti tulkitessani keräämäni aineistoa. (Liljeström 2004, 11.) Tutkijan oman position arvioiminen ja auki kirjoittaminen on myös laadullisen tutkimuksen eettisten

periaatteiden mukaista, sillä laadullinen tutkimus pohjautuu ennen kaikkea tutkijan tekemiin metodologisiin valintoihin. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 56.)

Lisäksi nojaudun pro gradu -tutkielmassani queeriin tutkimusotteeseen. Queer tutkimusote voidaan nähdä osana queer-tutkimuksen jatkumoa ja siinä itsereflektoinnilla on tärkeä rooli tutkimuksen teon eri vaiheissa. Queerissä tutkimusotteessa tutkijan oma positio, tutkimuksen lähtökohdat ja siinä käytetyt käsitteet ja taustalla vaikuttavat oletukset ovat yhtä olennainen tutkimuksen osa kuin metodologiset valinnat itsessään. (Hekanaho 2010, 148–149.) Käytännössä pyrin sijoittamaan myös itseni osaksi tutkimuskenttää ja olemaan avoin omasta asemastani suhteessa tutkimukseni kohteeseen. Havainnollistan käyttämäni queeriä tutkimusotetta tässä tutkielmassa kirjoittamalla seuraavien metodologialukujen aikana tasaisesti esiin omaa positiotani ja sen vaikutuksia tutkimuksen kulkuun.

Seuraavissa alaluvuissa valotan tutkielmani menetelmällisiä valintoja sekä niiden kautta tutkielman aineiston keräämis- ja analyysiprosesseja. Tämän jälkeen paneudun vielä syvemmin tutkielmani kannalta oleellisiin tutkimuseettisiin kysymyksiin, sekä kokoan omaan rooliini liittyviä hierarkisia aspekteja queerin tutkimusotteen kautta.

4.1 Aineisto

Kuten olen aiemmissa luvuissa todennut, niin queer-ilo – sekä vähemmistöihin kuuluvien ihmisten positiiviset kokemukset yleensäkin – ovat tänä päivänä vielä valitettavan vähän kartoitettuja teemoja. Yksi tutkimukseni tärkeimmistä tavoitteista on ollut suunnata niin akateemista kuin arkistakin huomiota vähemmistöjen kokeman ilon merkityksellisyyteen. Päädyin keräämään tutkielmani aineiston itse, sillä koin saavuttavani täten varmimmin tietoa tutkimukseni kohderyhmän, eli queer-ihmisten, kokemuksista nimenomaan queer-ilon näkökulmasta. Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin yksilöhaastattelun.

Löysin tutkimukseni haastateltavat pääasiassa paikallisen sateenkaarevan opiskelijayhdistyksen Sekava ry:n Telegram-ryhmän kautta, minkä lisäksi hyödynsin myös omia kontaktejani sekä sosiaalisen median kanaviani haastattelukutsun välittämiseen. Kutsussa kuvailin lyhyesti tutkimustani ja asetin etsimilleni haastateltaville kaksi löyhää

kriteeriä: 1. Queer-identiteetin, sekä 2. Kokemuksen sellaisella suomalaisella paikkakunnalla asumisesta, jonka haastateltava on itse kokenut pieneksi. Painotin kutsussa, että vaikka tutkimukseni aihe on queer-ilo, ei haastatteluun osallistuminen edellytä queer-ilon tunnistamista omista kokemuksistaan. Pyrin tällä tavoin madaltamaan kynnystä osallistua tutkimukseen sekä varmistamaan, että rajaisin kutsuvaiheessa ulos mahdollisimman vähän kohderyhmäläisiä. Kutsun loppuun liitin linkin Google Forms -kyselyyn, johon tutkimuksesta kiinnostuneet pystyivät jättämään yhteystietonsa haastattelujen sopimista varten ja jonka kautta heillä oli mahdollisuus kertoa alustavasti toiveensa siitä, toteutettaisiinko haastattelu kasvokkain vai etäyhteyksin.

Olin varautunut jakamaan haastattelukutsua myös laajemmin esimerkiksi erilaisiin queer-järjestöihin, mutta haastateltavien löytäminen osoittautui lopulta suhteellisen helpoksi. Haastattelukutsun yhteydessä olleen Google Forms -kyselyn täytti 13 ihmistä, joihin otin yhteyttä ilmoittautumisjärjestyksessä haastattelujen käytännön toteutukseen liittyen. Varsinaiset haastattelut sovin ja toteutin kahdeksan kyselyn täyttäneen ihmisen kanssa. Keräsin haastatteluaineistoni tammi-helmikuussa 2023, alunperin samaa teemaa koskevaa kandidaatintutkielmaani varten. Aineisto koostuu neljästä kasvotusten ja neljästä Zoomin välityksellä etänä toteutetusta haastattelusta. Yksittäisten haastatteluiden pituus vaihteli noin 20 minuutin ja 1,5 tunnin välillä. Haastattelujen lisäksi aineistoon kuuluu yhden haastateltavan lähettämä sähköpostiviesti, jossa hän avasi haastattelun jälkeen vielä lyhyesti ajatuksiaan keskustelemiimme teemoihin liittyen.

Alkuperäinen tarkoitukseni oli haastatella sekä pienellä paikkakunnalla asuvia että asuneita ihmisiä, mutta koska ensimmäisen haastattelukutsun jaon tuottanut tulos yllätti minut, koostuu lopullinen aineisto täysin pienellä paikkakunnalla ennen asuneista, mutta suurempaan kaupunkiin sittemmin muuttaneista ihmisistä. Haastateltavien kokemukset pienellä paikkakunnalla asumisesta eivät siis sijoittuneet haastatteluajanjaksoon, vaikka osa haastateltavista kertoikin vierailevansa entisellä paikkakunnallaan säännöllisesti. Osa haastateltavista oli muuttanut pois pieneltä paikkakunnalta vasta hiljattain, kun toisilla pienellä paikkakunnalla asumisesta oli aikaa jo reilusti yli vuosikymmen. Haastateltavat olivat nuoria aikuisia – keskimäärin 20–35 -vuotiaita – ja valtaosa heistä oli opiskelijoita. Kaikki haastateltavat eivät jakaneet kanssani yksityiskohtia queer-identiteeteistään, mutta

aineistossa on todistetusti mukana sekä seksuaali- että sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä.

Haastateltavieni entisten kotipaikkakuntien väkiluvut vaihtelivat noin tuhannen ja neljäkymmentuhannen asukkaan välillä ja kunnat jakoutuivat eri puolille Suomea. Tiedostan, että aineistossa esiintyvien pienten paikkakuntien, kylien ja maaseutujen välillä on eroja, eikä yleensääkään esimerkiksi Lapissa ja Uudellamaalla sijaitsevia samankokoisia kuntia voi suoraan tutkia keskenään identtisinä. Siihen, millaisen ympäristön kunta tarjoaa sen queer-asukkaille, voivat vaikuttaa esimerkiksi matkailu ja sijainti suhteessa muihin, suurempiin paikkakuntiin – sekä tietysti erilaiset yksilökohtaiset erot. (Peltomaa 2022, 15.) Kunnioittaakseni haastateltavien yksityisyyttä – ottaen huomioon erityisesti pienten paikkakuntien suppeat väkiluvut – en tässä tutkielmassa erottele aineistossa ilmenevien paikkakuntien tarkkoja nimiä tai sijainteja, vaan kuvailen niitä tarpeen mukaan muilla tavoin. Tavoitteeni onkin luoda tämän tutkielman kautta lähinnä yleiskuvaa siitä, minkälaisia affektiivisia rooleja pienillä paikkakunnilla voi queer-ilon kokemuksissa olla.

4.2. Teemahaastattelu ja sisäpiiriläisyys

Valitsin tämän pro gradu -tutkielman aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun, koska koin sen sopivana väylänä päästä sellaisen kokempohjaisen tiedon äärelle, jota ei välttämättä löydy valmiista aineistoista ja jonka saavuttaminen ei välttämättä olisi mahdollista esimerkiksi kyselylomakkeen kautta. Haastattelututkimus on laadullinen tutkimusmenetelmä, jota määrittää haastattelijan ja haastateltavan välinen kielellinen vuorovaikutus haastattelutilanteessa. Haastattelututkimus on joustava aineistonkeruumenetelmä, joka soveltuu moninaisiin tutkimusaiheisiin. (Hirsjärvi ja Hurme 2008, 34.) Kun sukupuolentutkimus popularisoitui 1980-luvulla, moni tieteenalan tutkija hyödynsi haastattelututkimusta erityisesti naisia koskevien, aiemmin laajalti kartoittamattomien teemojen tutkimisessa. Haastattelututkimus toimi laadullisessa yhteiskuntatieteessä väylänä ennalta oletettujen totuuksien haastamiseen. Siinä missä valtaosa tutkimuksista pohjautui ennen miesten kokemusten pohjalta tuotettuun tietoon, mahdollisti feministinen haastattelututkimus samojen teemojen tarkastelun laajemmin moninaisten ihmisten ja ryhmien kokemuksiin pohjautuen. (Oinas 2004, 209.)

Haastattelututkimus on saanut vuosikymmenten aikana osakseen myös paljon kritiikkiä muun muassa sen kokempohjaisuudesta, minkä on nähty tekevän haastattelututkimuksella kerätyistä aineistoista vähemmän tutkimuksellisesti legitiimejä, merkittäviä ja yleistettäviä (Oinas 2004, 209–213). Haastattelututkimuksella toki on omat rajoitteensa, mutta itse uskon, ettei tutkimuksen tavoitteena tarvitse aina olla kiistämättömän totuuden etsiminen, vaan myös erinäisten kokempohjellisten tutkimusteemojen tarkastelu voi olla itsessään merkityksellistä. Puolestaan affektiteoriassa haastattelututkimusta sekä haastatteluaineiston analyysia on osin kritisoitu liialti pelkkään kieleen nojautuvana tutkimusmenetelmänä. Toivon voivani tällä tutkielmalla liittyä sellaisten affektiteoriaa hyödyntäneiden tutkijoiden joukkoon, jotka pitävät myös puhetta affektiivisena ja kehollisena toimintana. Haastatteluaineistoa voidaan merkityksellistää affektiteoreettisen linssin kautta monin tavoin ja haastattelutilannetta itsessäänkin voidaan tarkastella moninaisena, jokapäiväisten affektiivisten todellisuuksien osana. (Lahti 2018, 52.)

Haastattelututkimuksen ”alaluokista” hyödynsin tässä pro gradu -tutkielmassa teemahaastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastattelu kohdentuu tiettyyn aihealueeseen. Teemahaastattelun taustalla on usein ennalta määritetty kysymysrunko, mutta tavat, joilla kysymykset kysytään sekä niiden kysymisjärjestys saattavat vaihdella eri haastattelujen välillä. Teemahaastattelun keskiössä on yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelun teema – eli tämän tutkielman kohdalla queer-ilo pienillä paikkakunnilla asuneiden seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien ihmisten kokemuksissa. Teemahaastattelulla voidaan selvittää erityisesti haastateltavien omia tulkintoja asioista sekä heidän tutkittaville teemoille antamia merkityksiä. Koska teemahaastattelu on puolistrukturoitu tutkimusmenetelmä, se antaa myös haastattelijalle enemmän vapautta vaikuttaa haastattelutilanteisiin. (Hirsjärvi ja Hurme 2008, 47–48.)

Tutkijalla on merkittävä rooli siinä, millaiseksi haastattelutilanne muodostuu. Kun ollaan tekemisissä vähemmistöjä koskevien tutkimusaiheiden kanssa ja kun tutkimus keskittyy tutkittavien henkilökohtaisiin kokemuksiin, puhutaan usein sensitiivisistä tutkimusaiheista sekä haastateltavien haavoittuvuudesta. Tutkittavan teeman sensitiivisyyden huomioiminen on tärkeää tutkimusetiikan kannalta ja se voi vaatia tässä tapauksessa esimerkiksi erityisen

huomion kiinnittämistä haastattelutilanteiden turvallisuuteen kaikkien eri osapuolten kannalta. (Luomanen ja Nikander 2017, luku 13.) Koska aiheeni on monin tavoin sensitiivinen, uskon teemahaastattelun mahdollistaman rennon ja keskustelullisen haastattelutilanteen olleen otollinen väylä lähestyä tutkielmani tematiikkaa.

4.2.1 Sisäpiiriläisyys ja haastattelutilanteet

Kiinnostukseni tutkielmani aihetta kohtaan kumpuaa omista kokemuksistani pienellä paikkakunnalla queer-ihmisenä kasvamisesta, mikä tekee minusta ”sisäpiiriläisen” suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Sisäpiiriläisyys voi viitata mihin tahansa valtaväestöstä erottavaan piirteeseen – kuten identiteettiin tai kokemuspohjaan – jonka tutkija jakaa tutkimuksensa kohderyhmän kanssa. Haastattelua voidaan vastaavassa tilanteessa luonnehtia sisäpiirihaastatteluksi, jota määrittää aineiston kerääjän kaksoispositio sekä teeman tutkijana että sisäpiiriläisenä. Vaikka sisäpiirihaastattelu voi kohdistua jopa tutkijan omaan lähipiiriin, olivat haastateltavani minulle pääosin ennalta tuntemattomia. Lisäksi kokemukseen pienellä paikkakunnalla asumisesta ei välttämättä liity tässä tutkimuksessa erityisen vahvaa jaettua sisäpiiriläisyyttä, sillä yksikään haastateltavistani ei ollut asunut samalla paikkakunnalla tai seudulla, jolta olen itse kotoisin. En kuitenkaan sivuuta myöskään pikkupaikkakuntalaisuuden yleisempää, erilaiset aluerajat ylittävää jaettua kokemuspohjaa, vaikka sisäpiiriläisyys ei tässä tapauksessa perustuisikaan selkeästi rajattuun ihmisryhmään. (Juvonen 2017, 398–403.)

Verrattuna esimerkiksi tutkimukseen, jossa tutkija kerää aineistonsa passiivisesti, sisäpiiritutkimuksessa tutkijan sisäpiiriläisyys tekee hänen asemastaan tutkimuksessa usein tietyillä tavoilla osallistuvan. Pyrin olemaan tietoinen omasta sisäpiiriläispositiostani queerin tutkimusotteen mukaisesti kaikissa eri tutkimuksen vaiheissa, mutta erityisesti aineistoa kerätessäni ja tulkitessani. Sensitiivisiä aiheita tutkiessa on hyvä huomioida esimerkiksi tutkimuksen mahdolliset vaikutukset sekä suhteessa tutkittavaan ilmiöön ja kohderyhmään, että myös tutkijaan itseensä. Vaikka sisäpiiritutkimus edellyttääkin vastaavanlaista tutkimuseettistä pohdintaa, on se usein erinomainen väylä saavuttaa sellaista tietoa, joka voi olla valtaväestöltä pitkälti piilossa. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi tietyn kokemuspohjan jakavien haastateltavien löytämistä tai yleensäkin tietoisuutta tutkittavan ilmiön olemassaolosta. Lyhykäisyydessään voidaan todeta, ettei kaikkeen tietoon ei ole pääsyä ilman

osallistuvaa tutkimusotetta. Uskon, että tässä tutkielmassa oma asemani teeman suhteen sisäpiiriläisenä toimi ennen kaikkea edukseni, mahdollistaen monipuolisen haastatteluaineiston keräämisen. (Juvonen 2017, 400–408.)

Haastattelurunkoni koostui yhteensä kymmenestä kysymyksestä, joista ensimmäiset neljä olivat niisanottuja ”taustakysymyksiä” ja loput kuusi erityisesti tutkielmani teemaan, eli queer-iloon, keskittyviä. Taustakysymysten kautta pyrin saamaan kokonaiskuvan haastateltavasta itsestään sekä hänen kokemuksistaan pienellä paikkakunnalla asumisesta. Kysymykset kohdistuivat muun muassa haastateltavan queer-identiteetin muodostumiseen suhteessa hänen paikalliseen ympäristöönsä sekä pienen paikkakunnan sisäisiin mahdollisuuksiin kohdata muita queer-ihmisiä tai queer-teemoja yleensäkin. Queer-iloon liittyen pyysin haastateltaviani muun muassa kertomaan hetkistä, joissa he olivat olleet tavalla tai toisella iloisia, onnellisia tai tyytyväisiä omaan queer-identiteettiinsä liittyen sillä ajanjaksolla, kun he asuivat pienellä paikkakunnalla. Jatkokysymyksinä pyysin haastateltavia kuvailemaan heidän näissä hetkissä kokemiansa tuntemuksia sekä heidän näkemyksiään paikkakuntakontekstin vaikutuksista heidän queer-ilon kokemuksiinsa. Viimeinen kysymykseni liittyi haastateltavien nykysuhtautumiseen entiseen pieneen kotipaikkakuntaansa nähden.

Haastatteluotteeni oli ensisijaisesti keskusteleva ja kuunteleva, mikä tarkoittaa, että annoin haastateltaville tilaa kokemustensa kertomiseen heidän omilla tavoillaan, minkä kautta samalla keskustelin heidän kanssaan ja esimerkiksi esitin lisäkysymyksiä esiinnousseiden teemojen pohjalta. Vaikka pidinkin haastatteluiden pääasiallisen huomion haastateltavieni kokemuksissa, pyrin samalla olemaan avoin omasta asemastani esittäytymällä lyhyesti haastattelun alussa sekä tarjoamalla mahdollisuuden taustaani ja identiteettiini liittyville kysymyksille. Halusin suoraan viestiä haastateltaville sisäpiiriläisyydestäni, sillä uskoin sen voivan vaikuttaa haastattelujen ilmapiiriin myönteisesti. Sisäpiirihaastattelu voi sen luottamuksellisten lähtökohtien vuoksi mahdollistaa myös kyseenalaistavan haastatteluotteen, jossa haastattelijä ottaa itse kantaa haastattelussa esiin nouseviin teemoihin. Itse en hyödyntänyt kyseenalaistavaa haastatteluotetta laajemmin, mutta koin sen hyödyllisenä erityisesti eri haastateltavien kokemuspohjien välisten eroavaisuuksien sekä yhteneväisyyksien tunnistamisessa. (Juvonen 2017, 400–406.)

Puolistrukturoidun teemahaastattelun tapainen – keskustelullisen haastatteluilmapiirin mahdollistava – tutkimusmetodi toimii usein oivana metodina sisäpiiritutkimuksen tekemiseen. Koska kiinnostukseni tutkielmani aihetta kohtaan juontaa juurensa osittain omiin kokemuksiini, koin puolistrukturoidun teemahaastattelun hyvänä menetelmänä myös siitä syystä, että se tarjosi löyhemmän runkonsa ansiosta enemmän mahdollisuuksia haastattelun ohjautumiselle myös sellaisiin suuntiin, joita en välttämättä olisi itse osannut ennakoida. Tätä kautta oma positioni ja ennakkotietoni eivät täysin sanelleet haastattelujen suuntaa, vaan haastattelut itsessään muovasivat esimerkiksi niissä kysytyjä kysymyksiä. Vaikka olinkin haastateltaville avoin omasta sisäpiiriläisyydestäni, keskityin haastattelutilanteissa ensisijaisesti haastateltavieni kuvailuihin heidän kokemuksistaan sekä niiden tapahtumapaikoista tulkitsematta niitä omien kokemusteni kautta. Aktiivinen tietoisuuteni omasta asemastani suhteessa tutkittuun ilmiöön mahdollisti myös omien ennakkokäsityksieni haastamisen. (Juvonen 2017, 401–406.)

4.3 Diskurssintutkimus ja -analyysi

Tämän pro gradu -tutkielman aineiston analyysimenetelmänä toimii diskurssianalyysi. Diskurssintutkimus on laadullinen, monitieteellinen tutkimussuuntaus, joka juontaa juurensa yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden kielelliseen käännteeseen. Koska diskurssintutkimus on laadullinen tutkimussuunta, se pyrkii kuvaamaan tutkittavan ilmiön laatua erilaisten ”mitattavien” tekijöiden koonnin sijaan, vaikka määrällisiäkin tutkimusmenetelmiä voidaan käyttää diskurssintutkimuksen ohessa. Diskurssintutkimus keskittyy tapoihin, joilla merkityksiä rakennetaan, uusinnetaan ja haastetaan sosiaalisessa ja kielellisessä toiminnassa. (Pietikäinen ja Mäntynen 2019, 210–215.) Valitsin diskurssinanalyysin analyysimenetelmäksi, koska uskon sen toimivan otollisena väylänä vastata tutkimuskysymyksiini, joiden keskiössä ovat sekä kieli että merkitykset. Tässä tutkielmassa tarkastelen diskurssintutkimuksen avulla millaisiksi queer-ilon kokemukset, queer-ilon käsite sekä pienet paikkakunnat queer-ilon tapahtumapaikkoina rakentuvat haastatteluaineiston pohjalta.

Käytännössä diskurssintutkimuksen keskiössä on kielen ja todellisuuden välinen suhde. Diskurssin käsite on itsessään dynaaminen ja monitulkintainen, mutta lyhykäisyydessään sillä viitataan diskurssintutkimuksessa lausetta pidempien kielenkäytön kokonaisuuksien tarkasteluun sen omassa kontekstissa. Diskurssianalyysi on siis kielellisen aineiston läpikäyntiä ja sen pohjalta erilaisten ”diskurssien” erittelyä. Diskurssit tarkoittaa tässä yhteydessä kontekstisidonnaisia, sosiaalisten toimintojen kautta muodostuvia käytänteitä, jotka muovaavat sekä merkityksellistävät puheen kohteita. Diskurssianalyysin keskiössä on kieli ja diskurssintutkimuksellisesti kieltä pidetään ensisijaisesti vallitsevia käsityksiä ja elettyjä todellisuuksia ilmentävänä sosiaalisena toimintana. Diskurssianalyysissa keskeistä ovat myös tavat, joilla ihmiset rakentavat sekä uusintavat toiminnallaan erilaisia merkityksiä ja sosiaalisia todellisuuksia. Toiminnassa, kuten kielenkäytössä, on usein taustalla jonkinlaisia kulttuurisia konventioita, jotka ihmisiä ohjaavat. Diskurssintutkimuksessa onkin kyse tavoista, joilla kieli vaikuttaa muihin ja joilla muut vaikuttavat kieleen. (Pietikäinen ja Mäntynen 2019, 13–31, 71.)

Yksi diskurssintutkimuksessa keskeisessä asemassa oleva teema on tilannekonteksti. Tilannekontekstit ovat kielen ja kulttuurin yhteenkietoutumia, jotka toteutuvat sosiokulttuurisissa konteksteissa ja luovat perustan kielen ja merkitysten tutkimukselle. (Shore 2012, 131–138.) Kielenkäytön konteksti sisältää diskurssintutkimuksellisesta näkökulmasta sekä vuorovaikutustilanteen taustatekijöiden ja lähtökohtien tuottaman abstraktin tilannekontekstin, että sen konkreettisen ajallisen ja paikallisen tilanteen, jossa vuorovaikutus tapahtuu. Tilanteista kielenkäyttöä, kuten puhetyylejä ja sanavalintoja, muovaavat kontekstiriippuvaiset tekijät, mukaanlukien eri osapuolten kielellinen ja ei-kielellinen toiminta, tilanteelliset objektit ja kielenkäytön oletetut seuraukset. (Shore 2012, 132–133.) Kielenkäyttöä ohjaavat muun muassa vallitsevat sosiokulttuuriset normit, joita kielellinen toiminta voi osaltaan joko haastaa tai uusintaa. Kielenkäyttö muovaa koettua sosiaalista todellisuutta ja erilaisiin objekteihin linkittyviä assosiaatioita – joten se liittyy aina osaltaan valtaan ja erilaisten hierarkisten asetelmien rakentumiseen toimijoiden välille. (Pietikäinen ja Mäntynen 2019, 13–24, 71–73, 110–113.)

Vaikka diskurssintutkimuksen keskiössä onkin kieli, ei diskurssianalyysi keskity ainoastaan kielenkäytön rakenteisiin, vaan sen avulla voidaan tutkia myös esimerkiksi asioita, joita kielen avulla eri konteksteissa tehdään. Diskurssianalyysi liittyy siis myös merkityksiin sekä niiden

syntyprosesseihin ja vaikutuksiin. Aineiston diskurssianalyysi voi kertoa merkityksiin liittyen esimerkiksi siitä, minkälaisilla seurauksilla eri toimijat tekevät tulkintoja ja merkityksellistyksiä kielen pohjalta. (Pietikäinen ja Mäntynen 2019, 13–24.) Merkitysten voidaan nähdä liittyvän diskurssintutkimuksessa niin näkymättömiin ajatusprosesseihin, kuin sosiaalisiin tilanteisiin. Erityisesti systeemis-funktionaalinen kielianalyysi, joka on yksi diskurssintutkimuksen suuntaus, pitää kieltä yksilötason toiminnan sijaan ensisijaisesti kollektiivisena, yhteisöllisenä ja intersubjektiivisena ihmistenvälisenä resurssina. (Shore 2012, 133–138.) Yhteiskunnallisella tasolla erilaiset vakiintuneet puhetavat ja diskurssit määrittävät, mitkä näkemykset omaksutaan oletettuina ”totuuksina” ja mitä taas ei. Yksi diskurssintutkimuksen olennaisimmista käsitteistä on ”genre”, jolla tarkoitetaan sosiaalisten ja kielellisten toimintojen yhteenlinkittymistä. Genret ilmentävät tiettyihin konteksteihin sidonnaisia, vakiintuneita kielenkäyttötapoja. (Pietikäinen ja Mäntynen 2019, 110–113.)

Diskurssianalyysi sitoutuu konstruktionistiseen ajattelutapaan, jonka ytimessä on todellisuuden käsittäminen sosiaalisten prosessien kautta muovautuvana (Kallinen ja Kinnunen 2021). Affektiteoriaa hyödyntävänä yhteiskuntatieteilijänä uskon itse, että kieli ja konteksti ovat vielä tätä perustelua laajempia ilmiöitä ja että erilaisiin kielellistä kanssakäymistä sisältäviin kohtaamisiin sisältyy sekä vaikuttaa myös muita dynaamisia tekijöitä. Affektien ja diskurssien välistä yhteyttä on analysoinut esimerkiksi Wetherell (2012), jonka mukaan diskurssianalyysin periaatteet soveltuvat affektien tutkimukseen niiden kompleksisen ja moninaisen suhteen ansiosta. Diskurssit ovat Wetherellin mukaan sosiaalisesti muovautuvia ja vakiintuneita merkityksellistämisen tapoja, kun taas affektit ovat itsessään sosiaalisesti merkityksellistyneitä. (Wetherell 2012, 52–53.)

Affektit ja diskurssit eivät aina näyttäyty samana tutkimuksen osina, mutta kieli ja affekti ovat monimutkaisesti kytköksissä toisiinsa. Vaikka affekti on kielellisen kategorisoinnin ylittävä konsepti, kieli mahdollistaa affektiivisten kokemusten sanallistamisen. (Wang 2022, 145–146.) Diskurssi on itsessäänkin laaja käsite, eikä sitä ajatella aina pelkästään kieleen liittyvänä, vaan myös laajempien sosiaalisten merkitysjärjestelmien osana, jolla on aina myös yhteys erilaisiin affektiivisiin ja materiaalisiin ulottuvuuksiin. Kielellisten diskurssien voidaan tällöin nähdä olevan vuorovaikutuksessa affektiivisuuden kanssa. (Kolehmainen 2015, 54.) Objektin jatkuva ”joksikin tuleminen” prosessi, johon kuuluu vaikutetuksi tuleminen ja muihin vaikuttaminen,

muovautuu myös osaltaan kielellisten kanssakäymisten pohjalta. (Wang 2022, 145–146.) Diskurssien voidaan myös ajatella organisoituvan muutoinkin, kuin kielellisesti, mikä tukee affektiteoreettista ymmärrystä. (Kolehmainen 2015, 54.)

Affektit ja diskurssit voivat toimia yhdessä tapoina merkityksellistää sekä muovata elettyjä todellisuuksia. Tämän lähestymistavan kautta uskon, että diskurssitutkimuksella on paljon annettavaa affektien tarkastelulle. (Jurva 2024, 61.) Tutkimusmenetelmät ovat aina valintoja, joilla on seurauksensa siihen, millaiset tulokset ja tulkinnat ovat tutkimuksen kautta mahdollisia saavuttaa. Tässä pro gradu -tutkielmassa en rajoitu diskurssianalyysissäni pelkästään kieleen, vaan laajennan diskurssitutkimuksen koskemaan yleisemmin kokemuksellisuutta. Vaikka diskurssianalyysia ei usein hyödynnetäkään affektitutkimuksessa sen kielikeskeisyyden vuoksi, uskon sen voivan olla tässä tutkielmassa antoisa metodi affektien tarkasteluun – ja erityisesti aineistossa ilmenevien merkitysten analysoimiseen.

4.3.1 Aineiston analyysiprosessi

Diskurssianalyysiprosessissa aineistosta eritellään diskursseja, jotka kuvastavat tutkimuksen teemaan liittyviä, kontekstisidonnaisia kielenkäyttöön ja merkityksiin liittyviä huomioita. Käytännössä diskurssianalyttisen tarkastelun avulla voidaan tarkastella esimerkiksi sitä, millaiseksi tutkittava ilmiö aineistossa rakentuu ja millaisia seurauksia tällä rakentumisella on. Voidaan myös pohtia, millaisiin laajempiin kokonaisuuksiin tai ajallisesti pidempiin prosesseihin aineistossa esiintyvät kielelliset ja diskursiiviset valinnat kytkeytyvät, sekä millaiset kontekstit vaikuttavat ja näkyvät aineistossa. (Pietikäinen ja Mäntynen 2019, 316.) Diskurssitutkimuksella voidaan myös tarkastella narratiivisesti sitä, minkälaiseksi tutkittava ilmiö tai teema rakentuu haastateltavien kertomusten kautta. Diskurssitutkimuksen tavoitteena on tiedon tuottaminen ja ymmärryksen lisääminen tutkimuksen aiheesta sekä yleisemmin esimerkiksi kielen ja sosiaalisen toiminnan yhteenlinkittyneisyydestä sekä kontekstitekijöiden vaikutuksista. Diskurssianalyysin tulosten kautta voidaan valottaa esimerkiksi sellaisia syy-seuraussuhteita tai merkityksellistämisprosesseja, joiden havaitseminen on riippuvainen juuri tästä näkökulmasta. (221–227, 248–249.)

Diskurssiantutkimus on harvoin lineaarinen prosessi, sillä se ohjautuu empiirisen ja hermeneuttisen tutkimusperinteen mukaisesti usein aineistolähtöisesti. Aineistokeskeisessä tutkimuksessa aineisto voi tutkimusprosessin suunnan ohjaamisen lisäksi jopa määrittää tutkimuskysymyksiä. Koska keräsin tämän pro gradu -tutkielman aineiston alunperin kandidaatin tutkielmaani varten ja olin tämän tutkielman suunnitteluvaiheessakin jo kertaalleen käynyt aineistoa läpi, voin todeta aineiston olleen vastaavasti suuressa roolissa tutkimusprosessissani. Diskurssintutkimuksen aineistolähtöisyys ei kuitenkaan tarkoita, että se etenisi päättömästi – vaan tutkimusprosessia ohjaavat useat tutkimussuuntaan linkittyvät käytänteet. (Pietikäinen ja Mäntynen 2019, 210–220.) Tässä tutkielmassa olen kiinnittänyt erityistä huomiota aineistossa esiin nouseviin merkityksiin ja pohtinut niitä esimerkiksi yhteydessä kuvattujen kokemusten kontekstiin.

Kontekstin olennaisuus diskurssintutkimuksessa perustuu sen rooliin tutkittavan ilmiön ”merkityksen antajana”. Koska kaikki kokemukset ja kohtaamiset tapahtuvat jossain ajallisessa ja paikallisessa kontekstissa, vaikuttaa tämä konteksti siihen, mitä tilanteessa tapahtuu. (Peltomaa 2022, 28.) Aineistoa analysoidessani kiinnitin toisen tutkimuskysymyksen mukaisesti erityistä huomiota siihen, minkälaisen kontekstin pieni paikkakunta loi queer-ilon kokemuksille. Kontekstia ja paikantumista voidaan tarkastella myös linkittyneenä tutkimusprosessiin, minkä kautta esimerkiksi haastattelutilanne sekä aineiston keruussa ja analyysissä käytetyt menetelmät luovat kaikki lähtökohtia sille, minkälaista tietoa tutkimus tuottaa. Myös aiemmin valottamaani affektiivisen orientaation käsitettä on hyödynnetty metodologisena työkaluna empiirisessä analyysissä, jonka keskiössä on ruumiillinen kokemuksellisuus ja sen affektiiviset tavat ohjata toimijoiden suuntautumista. Hyödynsin tässä tutkielmassa affektiivisen orientaation käsitettä analysoidakseni tapoja, joilla erittelemäni diskurssit kuvaavat haastateltavieni suhtautumista tulevaisuuden mahdollisuuksiinsa paikallisuuteen ja queer-iloon linkittyen. (Jurva 2018, 130.)

Toteutettuani haastattelut, kasvokkaiset haastattelut olivat minulla tallessa nauhurilla nauhoitettuina äänitiedostoina ja etähaastattelut videomuodossa. Aiheen sensitiivisyyden vuoksi litteroin aineiston käsin. Käytin menetelmänä peruslitteraattia, koska halusin varmistaa, etteivät esimerkiksi haastateltavien käyttämät murteista kielivät sanamuodot lisää heidän tunnistettavuuttaan lainauksissa. Vaikka diskurssianalyysi liittyykin kieleen, niin kuten

todettu, se ei aina liity kieleen tarkasti, vaan myös suurpiirteisemmin kielenkäyttöön ja niiden pohjalta rakentuviin merkityksenantoihin keskittyvä tutkimus voi olla diskurssintutkimuksellista. Litteraatit toteutettuani ensimmäinen askeleeni aineiston läpikäymisessä oli sen jäsentely teemoitellen. Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston jaottelua teemoihin, jotka ovat tutkimuskysymysten kannalta olennaisia. (Juhila 2023). Käytännössä kävin aineiston läpi kahteen kertaan värikoodaamalla sen siinä esiintyvien teemojen ja puheenaiheiden mukaisesti.

Värikoodattuani ja teemoiteltuani aineiston, aloin yhdistelemään teemoja ja pohtimaan tutkimuskysymyksiäni apuna käyttäen, millaisia queer-iloon liittyviä diskursseja aineistossa ilmenee. Keskityin diskurssianalyysin mukaisesti erityisesti kieleen ja haastateltavien kertomuksista havaittavissa oleviin piileviin merkityksiin, joihin kuvatut queer-ilon kokemukset kiinnittyivät. Affektiteorian pohjalta etsin erityisesti affektiivisesta intensiteetistä sekä kehollisuudesta kieliviä kuvauksia haastateltavien kokemuksista. Yleisesti arvioin myös haastateltavien kuvaamien kokemusten muovaavaa ja suuntaavaa voimaa affektiivisen orientaation käsitteen avulla. Koska myös paikallisuus on tutkielmassani merkittävässä roolissa, pohdin samalla paikallisten, tilallisten ja ajallisten kontekstien merkityksiä haastateltavien kokemuksissa sekä affektiteoreettisesta että diskurssintutkimuksellisesta näkökulmasta. Lopulta rakensin havaintojeni pohjalta kolme päädiskurssia:

1. Suhteellisuusdiskurssi: Queer-ilo objekteja yhdistävänä ja erottavana
2. Vapautumisdiskurssi: Queer-ilo normatiivisista skripteistä vapauttavana
3. Turvadiskurssi: Queer-ilo suojelevana affektina

Muodostamani diskurssit valottavat queer-ilon kokemusten moniulotteisia merkityksiä niiden kokijoita asemoivina ja orientoivina affektiivisina ilmiöinä. Diskurssit eivät usein rakennu erillään toisistaan, vaan ne käyvät vuoropuhelua keskenään. Myös nämä kolme erittelemääni diskurssia ovat monin tavoin päällekkäisiä ja esimerkiksi samaistumisen, kuulumisen, ruumiillisuuden sekä identiteetin teemat ovat tavalla tai toisella esillä niissä kaikissa. Sen lisäksi, että tulkiten aineistoa affektiteoriaan tukeutuen esimerkiksi affektiivisen orientaation konseptia hyödyntäen, painotan kaikkien diskurssien yhteydessä myös paikallisuuden ja

tilallisuuden rooleja affektiivisten kokemusten muodostumisen tutkimisessa ja merkitysten löytämisessä.

4.4 Tutkimusetiikka

Koska tutkielmani aihe on sensitiivinen ja haastatteluaineisto sisältää vähemmistöön kuuluvien ihmisten kokemuksia, olen kiinnittänyt tutkimusprosessissani erityistä huomiota tutkimusetiikkaan sekä omaan asemaani ja asemoitumiseeni suhteessa tutkimaani ilmiöön. Tutkimuseettisiä teemoja joita pyrin huomioimaan tutkielmaani suunnitellessa ja toteuttaessa olivat muun muassa haastattelujen saavutettavuus sekä oman sisäpiiriläisyyteni vaikutus eri tutkimusprosessin vaiheisiin. Pyrin laadukkaan laadullisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti arvioimaan tarkasti tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä avoimesti sekä itsereflektiivisesti (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 56). Arvioin jo ennen tutkimusprosessiin ryhtymistä omia tutkielman kohdistuvia tavoitteitani ja toiveitani. Pohdin esimerkiksi seuraavia kysymyksiä: Millaista tietoa tuotan tällä tutkimuksella? Millaisia vaikutuksia tutkimuksellani voi olla sen kohderyhmälle? Millaisia vaikutuksia tutkimukseen osallistumisella voi olla haastateltaville? Miten huomioin oman jaksamiseni, jos haastatteluissa nousee esiin sisäpiiriläisyyteni vuoksi haastavia teemoja?

Lähdin suunnittelemaan tutkimustani kysymysten pohjalta keskittyen erityisesti haastattelutilanteisiin. Halusin tarjota haastateltavilleni mahdollisuuden osallistua tutkimukseen joko etänä tai kasvotusten sekä saavutettavuussyistä, että taatakseni aineiston monipuolisuuden mahdollistamalla haastatteluun osallistumisen myös muilta paikkakunnilta käsin. Itse haastattelutilanteessa huolehdin, että haastateltavani olivat tietoisia haastattelun tarkoituksesta sekä omista oikeuksistaan liittyen osallistumisen perumiseen ja aineiston säilyttämiseen. Ennen varsinaista haastattelua jokainen osallistuja allekirjoitti suostumuslomakkeen tai antoi nauhalle sanallisen suostumuksensa tutkimukseen osallistumisesta sekä haastattelun tallentamisesta. Varmistin myös, että kaikki haastateltavat olivat käyneet läpi heille ennen haastattelua lähettämäni tietosuojalomakkeen. Kasvokkaiset haastattelut taltioitiin yliopistolta lainatulle nauhurille ja etähaastattelut Zoomissa videotallenteiksi.

Olin haastattelutilanteessa avoin omasta sisäpiiriläisyydestäni ja avasin sanallisesti toiveeni mahdollisimman turvallisen haastatteluympäristön luomisesta. Kerroin myös olevani avoin kritiikille ja korjauksille, mikäli esimerkiksi käyttämäni kieli tuottaisi haastateltavalle epämukavan tai epäselvän ilmapiirin. Koska tutkimukseni koskee vähemmistön edustajia ja aineisto sisältää monin tavoin henkilökohtaisia kokemuksia, keskitän tässä tutkielmassa erityistä huomiota siihen, ettei kuvaukseni aineistosta tekisi kenestäkään haastateltavasta helposti tunnistettavaa. Sen lisäksi, että pseudonymisoin aineiston litterointivaiheessa, pyrin jo aineistoa kerätessä minimoimaan osallistujista keräämieni esitietojen määrän. Tarjosin haastateltavilleni esimerkiksi mahdollisuuden esiintyä haastattelussa nimettöminä, enkä odottanut tarkkoja kuvauksia tietyistä henkilökohtaisista yksityiskohdista, kuten heidän queer-identiteeteistään. Lisäksi tarjosin haastateltaville mahdollisuuden olla erikseen nimeämättä omaa entistä pientä kotipaikkakuntaansa, jolloin olisin pyytänyt haastateltavaa kuvailemaan paikkakuntaa muilla tavoilla.

Aineiston käsittelyyn liittyvien eettisten tekijöiden huomioiminen on aina ensisijaisesti tutkijan vastuulla ja otin tämän vastuun vakavasti. Mikäli haastateltavat kertoivat vastauksissaan tunnistettavia tietoja, kuten ihmisten tai paikkojen nimiä, pseudonymisoin ne jo litterointivaiheessa esimerkiksi muotoihin ”Kunta1” ja ”Henkilö2”. Arvioin myös tarkasti, millaisia lainauksia poimin aineistosta tähän tutkielmaan, jotta haastateltavani eivät olisi tunnistettavia, mutta kuitenkin ilmentäisin aineiston pohjalta tekemieni tulkintojen aiheellisuutta avoimen tutkimuseettisen käytänteen mukaisesti. Uskon peruslitteraatin osaltaan vähentävän haastatteluun osallistuneiden tunnistettavuutta, mutta arvioin myös esimerkiksi haastateltavien tiettyihin hetkiin liittyvien kertomusten sisällyttämistä lainausten muodossa aina tarkkaan. Analyysiluvussa haastateltavat esiintyvät lainausten yhteydessä nimimerkeillä H1–H8, joiden numerot on valittu satunnaisesti.

Tämän tutkielman kirjoitusprosessin ajan säilytin aineistoa digitaalisessa muodossa turvallisesti salasanalla suojattuna sekä fyysisessä muodossa olevia allekirjoitettuja suostumuslomakkeita lukitussa kaapissa. Tämän pro gradu -tutkielman valmistuttua olen luvannut poistaa keräämäni aineiston kokonaan tekemäni tietosuoja-ilmoituksen mukaisesti. Lisäksi tarjosin haastateltaville mahdollisuuden perua osallistumisensa suostumus viikon

sisällä haastattelusta. Tällöin olisin poistanut haastattelun tallenteen ja jättänyt sen huomiotta tutkielmassani.

Avasin aiemmassa luvussa asemaani tutkielmani aiheen suhteen sisäpiiriläisenä. Lähtökohtaisesti uskon, ettei henkilökohtainen kosketuspinta aineistoon ole heikkous – vaan joskus vasta kun on tietyn ilmiön ”sisällä”, havaitsee sen merkittävyyden ja osaa etsiä aiheeseen sopivaa tietoa. Koen tullessi tutkimusprosessin aikana tietoiseksi omasta asemastani, kokemuksistani sekä käsityksistäni, mikä helpotti haastatteluissa myös omasta taustastani poikkeavien teemojen havainnointia ja huomioimista avoimesti. Lisäksi, vaikka olen aiheen suhteen sisäpiiriläinen, keräsin aineiston noin kaksi vuotta ennen, kuin litteroin ja analysoin sen tätä pro gradu -tutkielmaa varten. Uskon tämän aikavälin tarjonneen minulle osaltaan tarpeellista etäisyyttä aineistoon, minkä kautta sen äärelle palaaminen onnistui niinsanotusti ”uusien silmin”. Uskon sisäpiiriläisyyteni toimineen tässä tutkimuksessa ensisijaisesti vahvuutena, sillä onnistuin keräämään todella rikkaan ja monipuolisen aineiston, jonka pohjalta valitsemieni aiheiden tutkiminen onnistui laajasti ja moninaisesti.

Olen nojautunut tutkimuksessani erityisesti affektiteoreettiseen reparaatiiviseen luentaan sekä diskurssintutkimuksellisiin prosesseihin. Koska seuraan tutkimuksessani queeriä ja feminististä tutkimusotetta, pyrin avaamaan tekemäni tulkintojani ohjanneet valinnat sanallisesti ja selkeästi. Oman positioni vaikutusten lisäksi olen pyrkinyt huomioimaan erilaisia tutkimukseeni sisältyviä rajoitteita jatkaakseni myös diskurssintutkimukselle oleellista eettistä tutkimusperinnettä. Esimerkiksi tapa, jolla olen jaotellut seuraavassa luvussa tarkemmin aineiston pohjalta erittelemäni kolme diskurssia, ovat vain yksi mahdollinen tulkinta keräämästäni aineistosta ja tutkielmani teemasta. Mitä tulee omaan asemaani, olen käyttänyt erityisesti aineiston keräämisen, litteroinnin ja analyysin jälkeen aikaa käyttämäni prosessin arviointiin. Olen pohtinut esimerkiksi haastattelujen saavutettavuuteen liittyviä asioita aiempaa moninaisemmin. Koska analyysini keskittyy nyt osaltaan kieleen, olen erityisen tietoinen omasta roolistani tutkimuksessa kysytyjen kysymysten asettajana. Esimerkiksi ”miltä se sinusta tuntui?” tai ”millaisia fiilisiä se sinussa herätti?” -muotoiset kysymykset voivat olla haastavia neuromoninaisille ihmisille, minkä olisin voinut huomioida kysymyksiä asettaessani paremmin.

Vaikka aineistoni on monipuolinen, en pyri tässä tutkielmassani kaikenkattaviin yleistyksiin, sillä tiedostan esimerkiksi maantieteellisten, kulttuuristen, ajallisten ja yksilöllisten eroavaisuuksien mahdollisuudet kokemuksellisuuteen pohjautuvassa tutkimuksessa. Laaja-alaisten yleistysten luominen ei usein olekaan diskurssintutkimuksen pohjalta mahdollista, mutta se harvoin onkaan menetelmällä haettu tavoite. Laadullinen tutkimus voi tuottaa merkityksellistä tietoa aihepiireistä, joiden tutkiminen muunlaisten väylien tai metodologisten valintojen kautta olisi suorastaan mahdotonta. (Määttä ym. 2020, 190–193.) Tässä tutkielmassa tavoitteenani on ennen kaikkea avata keskustelua queer-ilon merkittävydestä ja pohtia pieniä paikkakuntia kokemusten tapahtumapaikkoina. Lukemalla haastateltavieni kokemuksia reparaatiivisesti uskon voivani havaita ilmiöitä, joita on muutoin tutkittu vasta vähän.

5 Aineiston analyysi: queer-ilon diskursiiviset merkitykset

Kuvasin aiemmissa luvuissa tarkemmin aineistoani sekä sen keruu- ja analyysiprosesseja. Tässä luvussa avaan aineistoni pohjalta tutkimukseni keskeisiä tuloksia affektiteoreettisen ja diskurssianalyttisen linssin kautta tarkasteltuna. Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Mitä queer-ilo on affektiivisena kokemuksena?
- 2) Miten paikallisuus rakentuu osaksi queer-ilon kokemusta?
- 3) Millaisia merkityksiä queer-ilolle annetaan?

Tarkastelen tässä pro gradu -tutkielmassa pieniä paikkakuntia queer-ilon kokemusten affektiivisina tapahtumapaikkoina, jotka osaltaan muovaavat toimijoiden koettuja mahdollisuuksia sekä tapoja, joilla koettua iloa merkityksellistetään. Huomioin analyysissäni myös pienellä paikkakunnalla asumiseen liittyviä queer-ilon kokemuksiin vaikuttavia tekijöitä. Tutkin tapoja, joilla queer-ilon kokemukset ilmenevät aineistossa suhteessa paikallisuuteen niille annettujen merkitysten kautta. Tarkastellessani queer-ilon kokemusten merkityksellisyyttä rakennan samalla pohjaa queer-ilon käsitteen teorisoinnille havainnollistamalla sen huomioimisen oleellisuutta queer-tutkimuksessa. Olen jakanut haastatteluaineiston pohjalta kokoamani havainnot kolmeen erilliseen päädiskurssiin:

1. Suhteellisuusdiskurssi: Queer-ilo objekteja yhdistävänä ja erottavana
2. Vapautumisdiskurssi: Queer-ilo normatiivisista skripteistä vapauttavana
3. Turvadiskurssi: Queer-ilo suojelevana affektina

Seuraavassa alaluvussa lähden liikkeelle ensimmäisen diskurssin, eli suhteellisuusdiskurssin, valottamisesta. Käytännössä tarkastelen pienen paikkakunnan queer-ihmisille tarjoamia lähtökohtia queer-ilolle ja siihen linkittyville kuuluvuuden kokemuksille, sekä yhteisöllisyyden roolia queer-ilon kokemusten merkityksellisyydessä niin hyvässä kuin pahassa.

5.1 Suhteellisuusdiskurssi: queer-ilo objekteja yhdistävänä ja erottavana

Queer-ilo on ajallinen sekä laajalti yhteisöllinen affekti, joka rakentaa ja muovaa kehojen suhteita sekä itseensä että muihin toimijoihin ja ympäröivään todellisuuteen. Affektit ovat aina tavalla tai toisella relationaalisia, eli ne ohjaavat ja orientoivat kehoja suhteessa muihin objekteihin (Ahmed 2004, 4–8). Huomioin tätä suhteellisuutta kaikissa tässä tutkielmassa muodostamissani diskursseissa, mutta haluan suhteellisuusdiskurssin kautta korostaa erityisesti queer-iloon kiinnittyvien inhimillisten suhteellisuuksien ilmenemistä ja vaikuttavuutta haastateltavien kokemuksissa. Ilmennän affektiivisten kokemusten monielementtisyyttä ja -ulotteisuutta suhteellisuusdiskurssin kautta tarkastelemalla queer-iloa sekä jaettuina että yksilöllisinä affektiivisinä kokemuksina. Tämän diskurssin avulla pohdin, miten queer-ilo voi liikuttaa kehoja erilaisia objekteja kohti – tai puolestaan loitontaa niistä. Tässä luvussa tarkastelen siis tapoja, joilla queer-ilon kokemukset kiinnittävät ja realisoivat toimijoiden identiteettiä suhteessa muihin ihmisiin. Lisäksi pohdin, miten yhteisöllisyys voi tuottaa myös erilaisia yksilöllisiä queer-ilon kokemuksia, erityisesti pienen paikkakunnan ja vallitsevien ideaalien kontekstissa. (Lykke 2023, 290.)

5.1.1 Queer-ilo toimijoita yhdistävänä

Suhteellisuus nousee haastatteluaineistossa esiin usein ja moninaisilla tavoilla. Lähes jokainen haastateltava kuvasi muiden ihmisten roolia merkittävänä queer-ilon kokemusten syntymisen sekä niiden vaikuttavuuden kannalta. Haastateltava 2 kuvailee muiden queer-ihmisten kohtaamista näin:

Kun löytää semmosta tavallaan 'omaa kansaa', mitä ei muuten normaalisti muussa kontekstissa löydä, niin siit tulee sellanen eri tavalla ilonen olo. --- Kun kohtaa muita queer-ihmisiä, niin siitä tulee tietty semmonen, et ymmärtää toista tavalla millä yhteiskunta ei. Siinä on semmonen tietty ilo. –H2

Sitaatti ilmentää queer-ilon relationaalisuutta, eli tapoja, joilla se voi yhdistää kehoja muihin toimijoihin ja objekteihin (Aftab 2022, 163). Suhteemme muihin toimijoihin, itseemme sekä meitä ympäröivään todellisuuteen nähden rakentuu affektiivisesti erilaisten

asemoitumisprosessien kautta. Kun koemme yhteyttä muihin ihmisiin tai esimerkiksi asutamme tiloja heidän kanssaan, luomme samalla sosiaalisia rajanvetoja. (Ahmed 2006, 1–5.) Yhteisöllisyys ilmenee sitaatissa osaltaan myös queer-iloa itsessään määrittävänä ja muunlaisesta ilosta erottavana tekijänä. Tällöin queer-ilo käsitetään nimenomaan vähemmistöerityisenä, queer-yhteisön sisällä tavalla tai toisella jaettuna kokemuksena, johon sisältyy ymmärrys siitä, millaista on olla queer-ihminen. Suhteellisuus ja yhteisöllisyys yhdistyvät aineistossa muun muassa samaistumisen ja kuulumisen kokemuksiin. Kun tarkastelen queer-iloa mahdollistaneita tekijöitä, yksi aineistossa useimmin esiinnousseista teemoista on queer-ystävyyks:

Mulle tuli yks queer-kaveri sitten yläasteella onneks, mikä vähän edesautto sitä et pysty jutteleen ehkä avoimemmin asioista ja kokemaan sellasta yhteenkuuluvuutta, mitä ei aikasemmin ollu ollu missään kaverisuhteissa. –H3

Luvussa 2.1 queer-ilon käsitteen yhteydessä avasin Osma Aarnoksen tapaa jaotella queer-ilo primääriin sekä vuorovaikutukselliseen queer-iloon. Aarnoksen mukaan vuorovaikutuksessa tapahtuva queer-ilo on ihmisten välisen yhteisöllisyyden ja samaistumisen kautta saavutettua iloa, johon voi kuulua esimerkiksi kokemus yhteydestä toiseen ja siitä, että tulee nähdyksi omana itsenään. (Aarnos 2024.) Queer-ystävyyden ja samaistumisen kokemusten affektiivinen intensiteetti näkyy äskeisessä sitaatissa esimerkiksi siinä, miten haastateltava kuvaa ystävyysuhteessa kokemansa yhteenkuuluvuuden erityisyyttä. Kuuluvuus on merkittävä yksilön orientaatiota muovaava affekti, jolla voi olla yksilötasolla vaikutusta muun muassa kokemuksiin omista mahdollisuuksista (Ahmed 2004, 189). Se, miten helposti toimija sulautuu vallitseviin cis-heteronormatiivisiin ideaaleihin voi vaikuttaa erilaisten kohtaamisten affektiiviseen intensiteettiin, mikä ilmenee myös tässä sitaatissa (Jurva 2024, 60). Haastateltavan 3 kokemuksissa syvä yhteenkuuluvuus ei ollut hänelle muissa ystävyysuhteissa itsestäänselvyys, tehden kokemuksesta hänelle merkittävän. Haastateltava viittasi samaan ystäväänsä haastattelussa uudestaan:

Jos miettii vaikka mun yhtä queer-kaveriani, niin toki hänen kautta tuli todistettua jotain sellasia ihmishuhdekuvioita, et miltä ne vois sitten näyttää queer-ihmisten kanssa. --- Et pääs sitten tällaseen pienimuotoiseen queer-draamaan ja pysty just puhumaan, et jos on jotai vaik

ihastuksia ja sit näkemään, et miten tää toinen ihminen ite kokee näitä asioita ja silleen käsitteleen niitä. –H3

Queer-tutkimuksessa on jo pitkään puhuttu ystävyuden ja niinkutsuttujen ”valittujen perheiden” myönteisestä roolista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen elämässä. Queer-ystävyyden muodostuu myös arkikielessä usein lupaukseksi jostain vähemmistöaseman vuoksi erityisestä ja korostuneen merkityksellisestä, mitä ei ole tarjolla cis-heteroihmisille. (Allen ja Garrison 2022, 232–234.) Kuten aiemmin todettu, kehoja ohjaa kaikki se, minkä kanssa ne ovat tai eivät ole kontakstissa ja mikä niille ”periytyy”. Mikäli samaistumisen kokemuksia mahdollistavia objekteja ei yksilön lähipiirissä juurikaan ole, voi hänen kehollinen horisonttinsa tällöin olla hyvinkin rajoittunut, jolloin esimerkiksi oman queer-identiteetin tulkitsemiseen ei välttämättä löydy juurikaan myönteisiä työkaluja. Jotta orientaatio sekä oma itseymmärrys voisi laajentua, on uudenlaisten mahdollisuuksien siis oltava saavutettavissa – mutta ennen kaikkea näkyvillä. Tämä kuvaa representaation, samaistumisen ja tietoisuuden merkityksellisyyttä affektiivisissa orientaatioiden ja identiteettikokemusten muodostumisprosesseissa. (Ahmed 2006, 123–124.)

Kuten haastateltava 3 kuvauksistakin ilmenee, saavutetuilla samaistumisen kokemuksilla ja muihin koetulla yhteydellä voi olla jopa toimijoita uudelleenorientoiva vaikutus. Erityisesti silloin, kun henkilön lähipiiri ja esimerkiksi biologinen perhe eivät muutoin tarjoa aitoja kuulumisen kokemusten mahdollisuuksia, voi queer-ystävyyden näyttäytyä merkittävänä yhteisöllisyyden sekä moninaisten ihmissuhteiden ja mahdollisuuksien tyyssijana. Ystävyyssuhteetkin kuitenkin sisältävät omanlaisiaan hierarkioita, eivätkä niinsanotut valitut perheet ole erilaisten normatiivisuuksien ja mahdollisesti toiseuttavien käytäntöjen ulkopuolella. Onkin tärkeää huomioida, ettei yhteisöllinen queer-ilo ei aina edellytä sitä, että toimijan suhde toisiin olisi affektiivisesti erityisen syvä ja voimakas. Queer-ystävyyden korostusta kritisoineet affektiteoreetikot ovat viime vuosina nostaneet esille myös pienten ja hetkellisten kontaktien affektiivisen merkittävyyttä. (Allen & Garrison 2022, 232–239.)

Kun mä lähdin ysiluokalta, niin mun äidinkielenopettaja anto mulle hänen oman kopionsa Dorian Grayn muotokuvasta ja kirjalistan, jossa oli queer-teemasta kirjallisuutta. Se oli tosi iso juttu mulle, koska se oli yks niit harvoi kertoi, kun must tuntu et mut on nähty, vaikka mä en

suoranaisesti ilmassutkaan mitenkään, että mä olen queer-ihminen. Mutta se oli sellanen, että tuli hyväksytty olo. –H6

Haastateltavan 6 sitaatti kuvastaa hetkeä, jossa haastateltavan oli mahdollista kokea tulleen nähdyksi aidosti omana itsenään, vaikka hän ei ollut ollut suoraan avoin omasta sateenkaarevuudestaan. Hetket, joissa oma epänormatiivisuus on näkyvissä muille, mutta se saa osakseen pelkästään myönteisiä tai neutraaleja reaktioita, voivat olla tärkeitä ja toimijan identiteettiä vahvistavia kokemuksia. Erilaiset affektiiviset kohtaamiset voivat siis olla merkittäviä silloinkin, kun ne tapahtuvat lyhyessä hetkessä tai sellaisen toimijan kanssa, johon ei lopulta muotoudu syvällistä ystävyys- tai rakkaussuhdetta. Tämä osaltaan reparaatiivinen näkökulma queer-ihmisten kokemusten tarkastelulle tarjoaa väylän huomioida myös ”pienten” kohtaamisten kehoja ja niiden välisiä suhteellisuuksia muovaavaa sekä orientoivaa voimaa. (Allen & Garrison 2022, 232–239.) Tämän lisäksi haastatteluissa nousi esiin tilanteita, joissa queer-ilo ja kokemus nähdyksi tulemisesta eivät varsinaisesti vaatineet edes oman sateenkaarevuuden tunnustetuksi tulemistä:

Mun kaveriporukalla oli tapana, et jos me oltiin yötä jonkun luona porukalla, niin me kuvattiin sellasia omia elokuvia. --- Meil oli yks semmonen (elokuva-sarja) ja siinä ne kaikki muut tytöt oli joku kaveriporukka ja sitten oli (mieshahmo) ja mä sain esittää sitä, koska mul oli lyhyt tukka. --- Ne oli aivan alusta lähtien ihan täys vitsi, eikä niis ollu mitään mikä olis tehty tosissaan. Mut siit huolimatta must tuntuu, et mä koin jotain suurta riemua siitä, et mä sain olla se mies ja et mulle meikattiin viikset ja parta, tummennettiin mun kulmakarvat ja sliipattiin hiukset taakse ja kaikkee. --- Se oli jotenki ihan hirveen hauskaa. Ja se oli jotain, mikä hyväksyttiin siin porukassa, et 'joo tottakai sä oot nyt tää mies, koska sä oot (H1)'. –H1

Haastateltavan 1 lähipiiri oli ilmaissut näkevänsä hänen normeista poikkeavuutensa, mutta pitänyt sitä ennen kaikkea neutraalina, yleisesti hyväksyttävänä asiana. Sitaatissa korostuu oman vähemmistöaseman ohjaama läheisten ihmisten havainnoiminen ja tulkintojen tekeminen heidän suhtautumisestaan queer-teemoihin. Queer-ilo voi vaikuttaa yksilöiden ja kollektiivien identiteetteihin siirtämällä queer-kokemusta negatiivisiin affekteihin sidonnaisesta epänormatiivisuudesta affektiivisessä ilossa uudelleenohjautuvaksi ja -muovautuvaksi. Tällöin ilo on enemmän kuin pelkkää mielihyvää: se on ajallinen ja

yhteisöllinen affekti, joka avaa tilaa suhteelliselle, yhteisölliselle ja muihin toimijoihin yhdistävälle queer-ilolle. (Aftab 2022, 163–166.) Aidot kuulumisen kokemukset ovat merkityksellisiä, sillä ne voivat mahdollistaa avoimuuden myös sellaisista omista ajatuksista ja tuntemuksista, joiden ilmaisu ei aina tunnu turvalliselta. Ympäristöllä onkin usein merkittävä rooli siinä, millaisia mahdollisuuksia vähemmistön edustaja kokee omaavansa. (Ahmed 2004, 8.)

5.1.2 Yhteisöllinen queer-ilo pienen paikkakunnan kontekstissa

Tässä pro gradu -tutkielmassa kaikki haastateltavani olivat kasvaneet ja asuneet merkittävän osan elämästään paikkakunnilla, jotka he itse määrittivät pieniksi. Haastateltavat havainnollistivat suhdettaan sekä itseensä että muihin toimijoihin entisillä pienillä asuinpaikkakunnillaan niin vaikeuksien ja irrallisuuden kuin queer-ilon ja yhteisöllisyyden kautta. Esimerkiksi kysyessäni haastateltavalta 1 millaisia myönteisiä kokemuksia hänellä oli queer-identiteettiinsä liittyen siltä ajanjaksolta, kun hän asui pienellä paikkakunnalla, hän vastasi näin:

Heti ku alkaa puhumaan aiheesta niin tuntuu, et tulee helposti paljon niit negatiivisii ajatuksii. Et jotenki ku on pikkupaikkakunnalta tuleva, niin sillon harvoin se on se LGBT-status mikä on tuonu hirveesti elämään iloa. –H1

Kuten haastateltavan 1 kuvauksessakin, pieni paikkakunta näyttäytyi aineistossa tässä yhteydessä useimmiten rajoittavana tekijänä, jonka vaikutuksesta itsensä kanssa samankaltaisten, queerien toimijoiden löytäminen oli haasteellista. Representaation sekä erilaisten vaihtoehtoisten läheisyyksien, kuten queer-ystävyyden ja -yhteisöllisyyden, löytäminen voi siis auttaa toimijoita uudelleenorientoitumaan aiempaa laajemmin ja toiveikkaammin, mutta yhteisöjen saavuttaminen ei aina ole itsestäänselvyys. Toimijan mahdollisuuksiin orientoitua eri tavoin vaikuttaa sekä koettu, että konkreettinen ja fyysinen toiminta-alue. (Perger 2022, 164–165.) Haastateltava 7 puolestaan kuvasi kokemustaan pienellä paikkakunnalla asumisen rajoittavuudesta näin:

Mä oon ollu hyvin yksinäinen. Siellä nyt varmasti on ollu muitaki queer-ihmisiä, mut enhän mä oo tienny heistä mitään. Ja silleen ylipäätään ku mitään sosiaalist mediaa nyt ei hirveesti ollu siihen aikaan ja internetki oli tosi lapsen kengissä, niin mä en tienny, että onko missään maailmalla muita samanlaisia ihmisiä ku minä. Ja koska tosiaan on niinku ollu silleen pieni paikkakunta ja 2000-luvun alku, niin se oli vähän semmonen salaisuusasia, tai se tuntu musta siltä, et tästä nyt ei voi puhua yhtään kellekään. --- Kyl mä luulen, et se vieläkin jollain lailla vaikuttaa. Et must tuntuu, et joillain ihmisil on sillee et aika yhteisöllinen queer-identiteetti, tai että niil on sit paljon kavereita jotka on queer ja on tutustunu vaikka sen asian takia. Mut ei mulla oo ollu semmosta ikinä. –H7

Haastateltavan 7 kokemukseen voi havaita vaikuttaneen sekä ajalliset että paikalliset affektit. Havaitsemme asioita sen perusteella, kuinka lähellä ne meitä ovat ja jaammeko niiden kanssa asutettua tilaa. Yksilöllinen näkökulma, jonka kautta orientoidumme meitä ympäröivään todellisuuteen, riippuu siis sijainnistamme. (Ahmed 2006, 27.) Materiasta, kuten paikallisesta ympäristöstä, tulee merkityksellistä vasta, kun se kohtaa muita objekteja ja ”merkityksellisyyksiä”. Materiaalista merkittävyyttä tuotetaan jatkuvasti muuttuvien suhteellisuuksien kautta. Affektit ovat tällaisten dynaamisten rakentumisprosessien tuotoksia, mutta ne myös itsessään vaikuttavat kyseisiin prosesseihin, mikä ohjaa erilaisten läheisyyksien tuottamista sekä purkamista. (Kolehmainen 2022, 76.) Tietyt sijainnit ja ympäristöt voivat siis vaikuttaa eri ihmisiin eri tavoilla, eikä pelkkä maantieteellinen ympäristö kerro kaikkea siitä, mikä kehoja ohjaa. Haastatteluissa kuitenkin korostui esimerkiksi erinäisten paikkakuntien sisäinen cis-heteronormatiivisuus, joka näkyi ihmisten asenteissa ja esimerkiksi koulumaailmassa.

Must tuntuu et sen takii mulla ehkä kesti tosi kauan tajuta ees että mä oon queer. Koska mä tiesin et mussa joku on erilaista, mut sit kun sä et nähny tai kuullu tai tienny oikein silleen ketään, niin sitä oli tosi vaikee ite käsitellä. –H8

Sitaatissa näkyy, kuinka cis-heteronormit muovasivat haastateltavan 8 kokemuksia omasta queer-identiteetistään. Identiteetin kehittymistä kuvataan usein yksityisenä kokemuksena, mutta tässä pro gradu -tutkielmassa käsitän sen osaltaan yksilölliset tuntemukset ylittävänä sekä inhimillisten että epäinhimillisten kehojen kohtaamisissa ilmenevänä jatkuvana

affektiivisena, kollektiivisena ja tilallisena prosessina. Oman – erityisesti epänormatiivisen – identiteetin kehittymistä edesauttaa nähty ja koettu representaatio sekä sen mahdollistavat tilalliset samaistumisen kokemukset. (Juvonen 2022, 119.) Miten queer-identiteetti sitten kehittyy, mikäli yksilön perustarve ympäröiviin ihmisiin samastumisesta ei täyty? Kuten ilmenee haastateltavan 8 sitaatissakin, tämä prosessi voi edetä hitaasti. Moni haastateltava kuitenkin löysi pienellä paikkakunnallaan esimerkiksi ystäviä, joiden kanssa he navigoivat lapsuuttaan ja nuoruuttaan joko avoimesti sateenkaarevana, tai normeihin sulautuvana. Samalla pieni paikkakunta loi osalle haastateltavista ihmissuhteisiin liittyviä tilanteita, joita nimenomaan paikkakunnan sisäisten piirien suppeus selittää:

Ei oo paljon valinnanvaraa siinä, että jos sä menetät jonku porukan, niin sä et voi noin vaan löytää uusii kavereita. Sen takii siinä on aika sellanen pelko perseessä siitä, et miten kaverit reagoi. -H1

Silloinkin kun haastateltavat olivat tietoisia omasta queer-identiteetistään, he siis joutuivat pohtimaan ympäristönsä vuoksi entistä tarkemmin, milloin heidän olisi kannattavaa tai turvallista kertoa siitä muille. Mahdollisuudet löytää uusia ystäviä – varsinkaan koulussa – koettiin haastaviksi. Pieniin paikkakuntiin liittyy erilaisia erityispiirteitä, jotka eivät ole suoraan yleistettävissä kaikkiin pikkupaikkakuntiin, mutta joiden huomioiminen havainnollistaa asuinympäristön sisältämiä mahdollisia erityismerkityksiä asukkailleen. Esimerkiksi kuulumus voi tarkoittaa pienellä paikkakunnalla jotain muuta, kuin suuremmassa kaupungissa. Vaikka myös pienten paikkakuntien väestö on keskenään heterogeenistä, saattavat pienellä paikkakunnalla asuvat ihmiset olla eri tavoin ”riippuvaisia” toisistaan. Käytännössä esimerkiksi pitkät välimatkat suhteessa muihin kuntiin tai isompiin kaupunkeihin voivat toimia fyysisenä esteenä paikkakunnan ulkopuolelle liikkumisessa. Tämä rajaa yksilön toiminta-aluetta sekä yhteisöllistymismahdollisuuksia erityisesti lasten ja nuorten kohdalla. (Peltomaa 2022, 13–14.)

Itsensä kanssa samankaltaisten toimijoiden löytäminen ei ole itsestäänselvyys, mikä voi osaltaan sekä hankaloittaa yhteisöllisten queer-ilon kokemusten saavuttamista että toisaalta lisätä koetun samastumisen ja queer-ilon affektiivista intensiteettiä. Tämä ilmenee esimerkiksi haastateltavan 8 pohdinnassa: *Mä uskon, että se et mulla oli niin vähän kontekstia niihin asioihin pienempänä, niin sit kun mä aloin tutustuu enemmän queer-ihmisiin ja queer-piireihin,*

niin se tuntu paljon erityisemmältä sen takii. Kun mulla ei aiemmin ollu hirveesti mitään kontaktia tällaseen. Sitaatti korostaa paikallisuuden merkitystä queer-ilon kokemuksissa ja mahdollistaa myös aiheen reparaatiivisen tarkastelun. Silloinkin, kun pieni paikkakunta näyttäytyi rajoittavana ja osin tukahduttavana ympäristönä olla queer, se mahdollisti kontekstina yhä intensiivisempiä ja merkityksellisempiä queer-ilon kokemuksia.

Kaikki haastateltavani olivat sittemmin muuttaneet pois pieniltä kotipaikkakunniltaan isompiin kaupunkeihin muun muassa opiskelu- tai työpaikkojen perässä. Kysyinkin haastateltaviltani haastattelun päätteeksi, minkälainen heidän nykysuhtautumisensa paikkakuntaansa on. Ajallisuuden merkitys korostui haastatteluissa kokonaisuudessaan paljon, sillä haastavien ja toisaalta myös iloisten paikkakuntakokemusten sijoittuminen menneisyyteen loi monen haastateltavan kohdalla kontrastia siihen tilanteeseen, jossa he haastatteluhetkellä olivat oman queer-identiteettinsä sekä ympäristönsä kanssa:

Mä kuitenkin olin viel silleen ku (pienellä paikkakunnalla) asuin, niin semi hukassa. Et sitten se vasta rupes valkeneen, kun mä muutin omilleni. Sit sai jonkinlaista– En tiiä voiko sanoo vahvistusta, mut semmosta, et tällasii ihmisii on ja että se on ihan fine. –H4

Sitaatti kuvastaa fyysisen sekä ajallisen etäisyyden luomia affektiivisen uudelleenorientoitumisen mahdollisuuksia. Toisin sanoin haastateltava koki voineensa päästää helpommin irti ympäristönsä cis-heteronormatiivisista pakotteista muutettuaan pois pieneltä paikkakunnalta. Tämän kautta myös oma queer-identiteetti pääsi muovautumaan vapaammin, kun muiden queer-ihmisten kohtaaminen oli aiempaa saavutettavampaa. (Perger 2022, 164–165.) Moni muukin haastateltava koki pienen paikkakunnan tarjonnan rajalliset mahdollisuudet tavata muita queer-ihmisiä, mikä monin tavoin korosti yhteisöllisyyden ja kuulumisen kokemusten merkityksellisyyttä. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että queer-ihmiset saattavat oman rajatun asuinympäristön ulkopuolella, esimerkiksi ulkomaille matkustaessa, kokea voivansa ilmaista queer-identiteettiään vapaammin ja olemaan sen kanssa helpommin sinut, kuin omassa normatiivisessa ympäristössään (Lahti 2022, 183–184).

Jokainen haastattelija kuvasi muiden queer-ihmisten kohtaamista tärkeänä esimerkiksi minäkuvan ja hyvinvoinnin kannalta. Vaikka pieni paikkakunta voikin tarkoittaa queer-ihmisenä yksinäisyyden ja erilaisuuden kokemuksia, voi esimerkiksi jaetun queer-ilon intensiteetti tällöin olla suurempi. Silloinkin, kun pieni paikkakunta oli itsessään tarjonnut vain vähän mahdollisuuksia yhteisöllisen queer-ilon tuntemuksille, saattoi queer-pikkupaikkakuntalais-identiteetti tarjota myöhemmin myös väyliä samastumiseen:

Mulla on ja oli kavereita sillon, joiden kaa me puhuttiin näistä asioista. Ja kaikki meistä ei ollu, mut useempi oli tullu pieneltä paikkakunnalta, niin pysty tavallaan purkaan niit aiempii kokemuksii. Ja sitten mä uskon, et siinä oli vähän semmonen molemminpuolinen queer-ilo ja sen jakaminen, et pysty kehittää ja puhuu siit omasta identiteetistä. –H2

Vaikka identiteetin muodostumista kuvataan usein yksityisenä kokemuksena, korostuu tässä luvussa myös kollektiivisten samaistumisen kokemusten vaikutus siihen, miten kehot kokevat voivansa muihin nähden suuntautua. (Juvonen 2022, 119.) Pieni paikkakunta ei ilmene aineistossa pelkkänä rajoittavana, vaan osa haastateltavista kuvasi löytäneensä muita queer-ihmisiä sekä heidän kautta yhteisöllisiä queer-ilon kokemuksia myös pienellä paikkakunnalla asuessaan. Haastateltava 3, joka oli asunut elämänsä aikana kahdella eri pienellä paikkakunnalla, kuvasi kokemuksiaan seuraavasti:

Sitten kun muutin (toiselle pienelle paikkakunnalle), niin --- vaik se oli pienempi paikkakunta, niin se oli aivan päinvastanen. Et joka toinen ihminen oli sateenkaarivähemmistö suurinpiirtein ja jos ei ollu, niin oli semmonen tosi avoin ilmapiiri yleisesti ottaen. Se oli ihan älytön muutos, et yhtäkkii pysty oleen ihan täysin oma ittensä ja et oli yhtäkkii tosi paljon queer-kavereita ja sellasta. Et se vaikutti varmasti sit kyl positiivisesti omaan kokemukseen itsestä. –H3

Aiemmassa tutkimuksessa pienten paikkakuntien roolia kokemuksellisuudessa on havainnollistettu erityisesti niiden sisäisten toimintaympäristöjen rajallisuuden kautta. Pieni paikkakunta voi sen sisäisten pienten piirien kautta luoda lähtökohdat affektiivisten orientaatioiden sekä suhteiden rakentumiseen myös keskenään hyvin erilaisten toimijoiden välille. Siinä missä suuremmilla paikkakunnilla voi olla erillisiä queer-spesifejä tiloja, saattaa

pienellä paikkakunnalla asuva seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva ihminen tulla osaksi laajempaa, normatiivista yhteisöä ja pyrkiä rakentamaan omalle sateenkaarevuudelleen tilaa sen puitteissa. (Peltomaa 2022, 13–14.) Tätä ilmiötä voi tarkastella niin “joutumisena”, kuin myös reparatiivisesti uudenaikaisina itsessään valideina queer-yhteisöllisyyden muotoina. Haastateltavan 3 sitaatti kuvastaa paikallisuuden olevan vain yksi kokemuksellisuutta määrittävä tekijä ja todistaa, ettei pienen paikkakunnan rajallisuus ole pelkästään negatiivinen asia, sillä hänen kohdallaan se mahdollisti erityisen yhteisöllisyyden syntymisen muiden paikallisten queer-ihmisten kanssa. Myös haastateltava 1 näki entisessä kotipaikkakunnassaan muutakin kuin rajoittavuutta:

Mä en halua et ihmiset ajattelis et se olis jotenki niin, että kaikki maalta kotoisin olevat olis eläny jossain hirvees vankilassa, kunnes he pääsee kaupunkiin ja et kaupunki pelastaa heidät. Mä en enää välttämättä halua palata takasin sinne mistä mä oon tullut, mut mä identifioidun silti selkeesti enemmän maalaisiksi ku kaupunkilaisiksi ja ne asiat ja se oma kotipaikkakunta on mulle hirveen tärkeitä. Niin sit mä en myöskään pidä siit sellasesta narratiivista --- et mä olisin jotenki puhjennut kukkaan ku mä olen tänne tullut. Et tietyllä tavalla joo, mutta monella tavalla itseä on voinut ilmaista ja löytää pienil tavoilla vaikka kuinka pitkän aikaa. –H1

Haastateltavan 1 lisäksi myös useampi muu haastateltava puolusteli haastattelussa omaa pientä paikkakuntaansa ja moni ilmaisi pikkupaikkakuntalaisuuden sateenkaarevuuden lisäksi merkittävänä identiteettinsä osana. Vanhanaikaisesta ja oletetusta maaseudulta kaupunkiin suuntautuvasta muuttoliikeajatuksista huolimatta läheskään kaikki pienillä paikkakunnilla asuvat queer-ihmiset eivät yleisesti pyri muuttamaan muualle. Ei-heteroseksuaalisten ihmisten kokemuksia lappilaisissa kyläyhteisöissä tutkinut Hanna Peltomaa (2022, 14) kirjoittaa väitöskirjassaan näin: “Vaikka kaupungit vääjäämättä tarjoavat homoelämälle monenlaisia mahdollisuuksia, kokee osa ei-heteroseksuaalisista ihmisistä pikkupaikassa elämisen edut kaupunkielämää tärkeämpinä.” Paikkakunnan koko ei toisin sanoen yksinään määrittele sitä, millaisia tiloja siellä voi syntyä ja minkälaisen ihmisten on mahdollista tuntea tulevansa nähdyksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Haastateltava 1 jatkaa pienen paikkakunnan tarjoamien lähtökohtien kuvailua näin:

Meitä on kaikkialla. Ja se miten identiteetti muodostuu ja millast iloo siit voi kokee ja et voi löytää samankaltasii ihmisii ja voi löytää itelleen kumppaneita ja voi kokee niit sellasii teini- iän ihastumisia ja kaikkia, niin ei kato sitä mistä on kotoisin. Meitä on kaikkialla ja mä haluisin, et purettaisiin sitä sellasta kaupungin ja maaseudun vastakkainasettelua monessa asiassa, mutta erityisesti just tässä. Sitä toivois, että tulevaisuudessa ei olis semmonen tarve, et pitää lähtee pois ollakseen jotenkin kokonainen. –H1

Mukailenkin tässä pro gradu -tutkielmassa laajalti ajatusta, että pienten ja suurten paikkakuntien vastakkainasettelu on usein turhan kärjistävää ja jo olemassaolevia negatiivisia paikkakuntastereotyyppioita ruokkivaa. Tavoitteeni on mahdollistaa reparatiivista näkökulmaa pienillä paikkakunnilla queer-ihmisenä elämiseen ja olemiseen, vaikka huomioinkin myös kokemusten toisen, negatiivisemman puolen. Haastattelut myös havainnollistivat, että kun queer-piirit olivat pienellä paikkakunnalla saavuttamattomissa, erilaisten verkkoyhteisöjen, (sosiaalisen) median sekä julkisuudenhenkilöiden kautta todistetun representaation rooli korostui. Myös vastaavanlaiset ”välilliset” kokemukset ohjasivat, millaiseksi haastateltavien suhde omaan sateenkaarevuuteensa muovautui usein myönteisimmillä tavoilla, kuin heidän fyysinen lähiympäristönsä:

Internetin kautta --- ekaa kertaa törmäs ylipäättään siihen, et on muitaki tällasia ja et tää on juttu. Mut et en kyl voi sanoo, et ois paikkakunnalla näkyny mitenkään erityisemmin. (YouTubessa) mä näin ihmisii, jotka on niinku mä ja jotka on mua vanhempia ja elää avoimesti ja näyttää sitä noin rohkeasti internetissä. Niin kyl sil oli tosi iso vaikutus itteen. Et tuli just semmonen olo, et ei se haittaa vaikka mun lähipiirissä kukaan ei ymmärrä tai nää. Et mä tiedän, et tätä on laajemmallakin skaalalla. –H3

Internet – sekä muut median muodot – voivat tarjota fyysistä lähiympäristöä laajemman skaalan esimerkkejä, joista haastateltavien oli välillä mahdollista löytää yleisten queer-esimerkkien lisäksi myös nimenomaan omaa kokemustaan kuvastavia hahmoja. Tällaiset kokemukset ilmenevät haastatteluissa, kuten äskeisessä sitaatissakin, identiteettikokemuksia positiivisesti vahvistavina. (Allen ja Garrison 2022, 234–239.) Vaikka pieni paikkakunta esiintyykin haastatteluissa osin negatiivisena ympäristönä, joillekin queer-ihmisille pieni kotipaikkakunta tai esimerkiksi oma lapsuudenkoti voi olla jo itsessään sateenkaareva

ympäristö täynnä potentiaalia queer-ilolle – usein ainakin erilaisten internet-yhteisöjen kautta. Pieni paikkakunta ei tarkoita, että yksilöllä täytyisi olla siellä asuessaan vaikea kokemus omasta queer-identiteetistään. (Ahmed 2006, 176.)

5.1.3 Yksityinen ja salattu queer-ilo

Suhteellisuusdiskurssin yhteydessä korostan sen nimen mukaisesti affektien – kuten queer-ilon – relationaalisuutta. Affektit saavat niiden kohtaajissa aikaan jatkuvaa affektiivista uudelleensuuntautumista, eli ne aiheuttavat reaktiota, jotka voivat tilanteen mukaan saada toimijan lähestymään tai loittonemaan suhteessa muihin objekteihin. Queer-ilon yhteydessä voidaan ajatella, että queer-ilo liikuttaa ja kiinnittää meitä muihin ihmisiin, jotka kuuluvat kanssamme samaan vähemmistöryhmään. Kolikon kääntöpuolena on kuitenkin se, että jos queer-ilo liikuttaa meitä tiettyjä objekteja kohti, loittonemme samalla toisista. (Ahmed 2004, 1–8.) Queer-iloa kokeva henkilö voi esimerkiksi tuntea syvempää yhteyttä omaan sateenkaariyhteisöönsä, mutta tämä yhteys voi samalla korostaa hänen eroavaisuuksiaan verrattuna valtaväestöön ja häntä ympäröivään cis-heteronormatiiviseen ympäristöön. Queer-ilo on täten affektina ja kokemuksena moniulotteinen ja -merkityksinen:

Se aiheuttaa hyvinvointia ja iloa, et olet tunnustettu ja tunnustettu. Mut sit toisaalta mä myös koen, et koska mä oon ollu vielä kaapissa, niin niihin on liittyny myös tosi ristiriitasia tunteita. Et ehkä on saattanu käydä toi ilo, mut samalla et apua, en mä voi iloita tästä, koska mä en voi jäädä kiinni tästä. --- Et jes, mut huomataan! Ja jes, muhun suhtaudutaan hyvin! Mut sit samaan aikaan sitä ei voi näyttää. Ja sit se vaikuttaa siihen omaan ilon kokemukseen. –H5

Haastateltavan 5 sitaatti ilmentää tapoja joilla hetket, joissa sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluva ihminen kokee yhteyttä muihin queer-ihmisiin, voivat tuottaa ilon ja itseymmärryksen lisäksi negatiivisia tuntemuksia. Koska sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuulumisen on yhä tänäkin päivänä usein lähtökohtaisesti epänormatiivista, voi affektiivinen orientaatio tuntua hankalalta, kun ne kehot joita kohti toimija suuntautuu, ovat yhteiskunnallisten ja sosiaalisten ideaalien ulkopuolella. (Ahmed 2006, 107.) Queer-ilon kaltaisilla intensiivisillä affektiivisilla kokemuksilla onkin usein identiteettiämme ”lukitseva” vaikutus – oli se sitten hyvässä tai pahassa. Muutoin myönteisetkin kokemukset voivat tällöin sisältää kontekstista riippuen vahvan negatiivisen

latauksen. (Ahmed 2004, 189.) Vastaavanlainen affektiivisuus on näkyvissä esimerkiksi haastateltavan 7 kokemuksissa:

Muistin vasta nyt jälkikäteen sen, että kyllähän t.A.T.u breikkasi joskus kun olin 13. Pidin heistä silloin kovasti ja soitin ekan levyn aivan puhki. --- Se oli varmaan ensimmäinen selkeä kokemukseni ihmisistä, jotka olivat jotain muuta kuin heteroita, ja oli silloin tosi tärkeä ja jotenkin jännittäväkin. --- En kuitenkaan uskaltanut ikinä kertoa kenellekään edes sitä, että minulla oli t.A.T.u:n levy. --- Tuntuu jälkikäteen tosi kummalliselta, että se oli niin hävettävä/salainen asia. –H7 (lainaus sähköpostista)

Normeista poikkeamiseen linkittyy usein negatiivisia affekteja, joista yksi yleinen on äskeisessä sitaatissakin mainittu häpeä (Ahmed 2004, 107). Häpeä samalla sekä tuottaa että horjuttaa identiteettejä, sillä se voi tilanteesta ja toimijasta riippuen, osin samanaikaisesti eristää sekä luoda yhteenkuuluvuuden kokemuksia. Vaikka tarkastelenkin tässä pro gradu - tutkielmassa sateenkaarevuutta lähtökohtaisesti reparaatiivisesta näkökulmasta queer-ilon potentiaalia havainnollistaakseni, on tärkeää huomioida myös esimerkiksi häpeän kokemukset vähintäänkin jäänteinä toiseuttavien, cis-heteronormatiivisten rakenteiden tuottamasta queer-kokemuksesta. Uskon häpeän huomioimisen mahdollistavan myös sellaisten queer-ilon muotojen havaitsemisen, jotka muutoin jäisivät vaiettujen ja yksityisten negatiivisten kokemusten varjoon. (Rossi 2017, 10.) Vähemmistöasemaan liittyvä häpeä oli valtaosalle haastateltavista pienen paikkakunnan ympäristön ja sen sisällä esimerkiksi kouluympäristön seurauksena sisäistettyä:

Olin aina silleen korvat höröllä, et mitä ihmiset puhuu aiheesta tai miten ne suhtautuu. --- Ja musta tuntuu, et olin itekki vähä silleen, et sit ku puhuttiin (queer-teemoista) --- on jopa itse ollu jollain tavalla homofoobinen ja jotenki yrittäny kaikin tavoin suhtautua asiaan niin, ettei jäisi ikään kuin kiinni. –H5

Haastateltavan 5 sitaatissa näkyy, kuinka vähemmistöön kuuluvat joutuvat usein tekemään paljon töitä koodatakseen ympäristöönsä arvioidakseen mahdollisuuksia ilmaista omaa sateenkaarevuuttaan vapaasti ja turvallisesti. Erilaiset ”suoristavat koneistot”, jotka pohjautuvat vallitseviin cis-heteronormatiivisiin skripteihin ja ideaaleihin, ilmenivät tällöin

paineena mukautua ympäröiviin ihmisiin omaa queer-identiteettiä peittääkseen. (Ahmed 2006, 100–107.) Myös haastateltava 4 kertoo kohdanneensa vastaavaa painetta kouluympäristössään: *Muistan ku katottiin kotitaloustunnilla jotain videoo missä oli, olikohan siinä naispari, niin sit kaikki oli, oikeesti koko luokka silleen 'Hyyyi! Yäk!'. Ja sit piti itekki olla mukana siinä, ettei kukaan vaan nää, että tää on mun mielestä ihan fine.* Haastateltavien 4 ja 5 kokemasta vahvasta cis-heteronormatiivisiin muotteihin mukautumisen paineesta huolimatta kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan jakaneet samaa kokemusta:

Tiedostin, että se pienen paikkakunnan ilmapiiri siinä ympärillä oli aika ahdasmielinen ja vähän vihamielinenkin queer-ihmisiä kohtaan, niin se oli aika ristiriitainen kokemus kasvaessa. Mut sitten kuitenkin, koska mulla oli kavereita jotka kuulu queer-vähemmistöihin, niin mulla jäi siitä sit kuitenkin sellanen positiivinen kuva. Ja koska mulle tuli se tutuksi silleen tavallaan varhasessa vaiheessa, niin sitten mä en lähteny samalla lailla mukaan siihen mitä siel ympärillä tapahtu, et kiusataan näitä ihmisiä ja muuta. –H2

Haastateltavan 2 kommentti kiteyttää suhteellisuuskurssin ytimen. Kun tarkastelemme queer-ilon luomia kehojen välisiä yhteyksiä ja erontekoja reparaatiivisesta näkökulmasta, liittyy se juurikin haastateltavan 2 kuvaamaan ilmiöön, jossa sosiokulttuuristen normien syrjivyydestä huolimatta yksilön queer-identiteetistä voi rakentua hänelle myös positiivinen kuva ilon ja yhteisöllisyyden kokemusten kautta. Tämä kokemus heijastuu myös toimijan käytökseen – haastateltavan 2 tilanteessa muovaten sitä, miten hän suhtautui myös muihin ympäristössään oleviin ihmisiin.

Olen ilmentänyt suhteellisuuskurssin avulla erityisesti muiden toimijoiden roolia queer-ilon kokemuksissa. Muiden toimijoiden merkityksellisyys näkyi erityisesti suhteessa heihin koettujen samaistumisen kokemusten kautta, sekä niiden mahdollistamissa yksityisissä ja jaetuissa queer-ilon kokemuksissa. Tässä luvussa huomataan, kuinka haastateltavat kuvaavat myös sellaisten hetkien, joissa he eivät suoraan ilmaiseet omaa sateenkaarevuuttaan, voineen olla heille oman identiteetin muodostumisen ja queer-ilon saavuttamisen suhteen merkityksellisiä. Erilaiset kokemukset samaistumisesta sekä kuulumisesta voivat siis vakuttaa yksilöön siis riippumatta siitä oliko kyseessä muiden sateenkaarevien ihmisten kohtaaminen ja kaveeraaminen heidän kanssaan, vai heidän näkemisensä etäältä paikkakunnalla tai

mediassa. Kun tarkastelemme suhteellisuusdiskurssia affektiivisen orientaation käsitteen kautta, voidaan todeta, että queer-ilo ilmenee haastatteluissa sekä muihin toimijoihin, yhteisöihin ja ympäristöihin kiinnittävänä, että niistä erottavana.

5.2 Vapautumisdiskurssi: queer-ilo normatiivisista skripteistä vapauttavana

Viime luvussa tarkastelimme tapoja, joilla queer-ilo vahvistaa sekä yhteisöllisyyden ja kuulumisen että kuulumattomuuden ja erilaisuuden kokemuksia. Käytännössä queer-ilolla on voimaa liikuttaa kehoja tiettyjä objekteja lähemmäs ja samalla kauemmas toisista. Queer-identiteetti vaatii kehollista uudelleenorientaatiota, mutta vähemmistöasema toimii osin yksilöä rajaavana orientaationa, sillä kaikki objektit eivät ole queer-ihmisille vallitsevien cis-heteronormien valossa saavutettavia. Samalla tämä queer-identiteetin edellyttämä kehollinen uudelleenorientaatio voi kuitenkin mahdollistaa uudenlaisten objektien saavuttamisen, jotka eivät cis-heteronormien ohjaamassa kehollisessa horisontissa olisi olleet edes näkyvissä. (Ahmed 2006, 100–107). Tässä alaluvussa esittelen diskurssin queer-ilosta vapauttavana – eli vapautumisdiskurssin.

5.2.1 Queer-ilo vapauttavana

Queer-ilon vapauttavuuden erityisyys ja intensiteetti ilmenivät vahvasti esimerkiksi vastauksissa kysymykseeni siitä, ovatko queer-ilon kokemukset haastateltaville jollain tavoin erilaisia, kuin ilo, joka kumpuaa jostain muusta tekijästä:

Tuntuu, et se ehkä jotenki tulee jostain syvemmmältä. Että kun se on niin keskeinen osa sua, mitä yhteiskunta yleisesti ei juurikaan juhlista, niin siihen liittyy ehkä enemmän just sellasta -- - vapautumisen tunnetta. Et se tuntuu itelle kyl merkityksellisemmältä. –H3

Haastateltava 3 kuvaa queer-ilon ”tulevan jostain syvemmmältä” kuin erilainen ilo, koska queer-identiteetti on keskeinen osa omaa itseä, jota ”yhteiskunta yleisesti ei juurikaan juhlista”. Vähemmistöstatuksen voidaan tällöin nähdä lisäävän queer-ilon affektiivista intensiteettiä, mikä kuuluukin sen luonteeseen (Neves ja Davies 2023, 1–4). Sitaatti kuvastaa queer-ilon sisältämää potentiaalia ”vapautumiselle” cis-heteronormatiivisten normien ja skriptien

kahleista. Yleisestiottaen, kun yksilö ei suostu orientoitumaan niin kuin häneltä normien puitteissa odotetaan, hänestä tulee perittyjen onnellisuuden skriptien näkökulmasta epäproduktiivinen toimija. Erilaisten yhteiskunnallisesti ja sosiokulttuurisesti uusinnettujen normien tieltä poikkeaminen ja niiden perimisestä kieltäytyminen tarkoittaa usein, että toimijan nähdään olevan vastuussa muiden – esimerkiksi hänen perheensä – onnettomuudesta. Oman tien seuraaminen ei tällöin vaaranna ainoastaan toimijan omaa onnellisuutta, vaan myös hänen läheistensä. Tällaisista affektiivisista kahleista vapautuminen ei ole pieni asia, vaan päinvastoin merkittävä – usein ainakin osin tietoinen – päätös priorisoida omaa hyvinvointia ja autenttisuutta yli normatiivisten muiden, jotka eivät toimijaa sellaisenaan hyväksy. (Perger 2022, 168.)

Yksilön affektiivinen toimintaympäristö vaikuttaa monin tavoin siihen, millaiset mahdollisuudet hänellä on ilmaista itseään ja identiteettiään vapautuneesti. Silloinkin, kun yksilö kieltäytyy tietoisesti normeihin mukautumisesta, vaikuttavat erilaiset vallitsevat sosiaaliset ja kulttuuriset skriptit ja ideaalit häneen silti. Normeista mukautumisesta kieltäytyminen voi kuitenkin tuoda mukanaan positiivisia kokemuksia – kuten tässä luvussa tarkastelemaamme vapautuneisuutta. Tämä vapautuminen voi mahdollistaa esimerkiksi sellaisten yhteisöjen etsimisen ja saavuttamisen, joihin toimija kokee kuuluvansa sekä tulevansa nähdänsä ja kuulluksi omana autenttisena itsenään. (Ahmed 2004, 146–152.) Epänormatiivisuus voi siis tarjota vapautumisen kautta väylän aitoihin ilon ja voimaantumisen kokemuksiin, joiden vaikutukset voivat ulottua myös muille elämän osa-alueille (Mt. 196). Mitä tulee erilaisten vapautuneisuuden kokemusten yksilöä uusilla tavoilla orientoivaan voimaan, aineistossa korostuu erityisesti representaation merkitys. Haastateltava 8 kuvaa kokemustaan toisen queer-ihmisen kohtaamisesta näin:

Hän oli niin avoin sen asian kanssa ja puhu siitä niin vapaasti ja ei pelänny olla oma ittersä. Niin se jotenki toi semmosen olon, että ehkä mäkin joku päivä, et ehkä se on mahdollista. Koska se joskus tuntu, et se ei oo. –H8

Sitaatti valottaa tapoja, joilla samastumisen kokemus sekä siitä seurannut queer-ilo laajentavat yksilön kehollista horisonttia ja hänen kokemiaan mahdollisuuksia, tarjoten samalla eräänlaista toiveikkuutta tulevaisuutta kohtaan. Paikallisilla kohtaamisilla voi olla

merkittävä vaikutus siihen, miten toimija oppii ymmärtämään sekä haastamaan erilaisia normatiivisia käsityksiä. Kaikki ne objektit, joiden kanssa yksilö on tai ei ole kontaktissa, vaikuttavat hänen affektiiviseen orientaatioonsa, eli käytännössä esimerkiksi koettuihin mahdollisuuksiin ja siihen, millaista affektiivisuutta kohtaamiset eri objektien kanssa tuottavat. (Ahmed 2006, 2–3.) Myös haastateltava 5 mukailee tätä ajatusta:

Sitä voi olla vaikeaa ymmärtää, jos ei ite kuulu vähemmistöön, et kuinka merkittävässä roolissa se on, että sä näät jossain ihmisiä, jotka ei pelkästään kuulu siihen sun edustamaan vähemmistöryhmään, vaan myös jollain tavalla resonoi sun oman itsesi kanssa ja sä voit ettiä samaistumispintaa niihin. Et kuinka iso merkitys sillä voi olla siihen, että lähtee johonki suuntaan. –H5

Yhteisöllisyydestä tai samaistumisen kokemuksista kumpuavat queer-ilon kokemukset voivat olla haastateltavan 5 sitaatin mukaisesti todella merkityksellisiä. Pienen paikkakunnan kontekstissa toisen queer-ihmisen kohtaaminen voi olla erityisen affektiivisesti intensiivinen kokemus, jolla on yksilön orientaatiota jopa konkreettisesti uudelleensuuntaava voima. Haastateltavan 5 sanoin samastumisella voi olla ”iso merkitys siihen, että lähtee johonki suuntaan” – mikä voidaan yhdistää suoraan affektiivisen orientaation kehoja liikuttavaan vaikutukseen. Jokaisella haastateltavalla ei ollut mahdollisuuksia kohdata avoimesti sateenkaarevia ihmisiä entisellä pikkupaikkakunnallaan, mutta tämä ei poistanut representaation löytämisen mahdollisuutta:

Varmaan oleellisimmat sellaset positiiviset– sellanen tunne representaatiosta, niin mä muistan ihan tarkalleen, et se on ensimmäisen kerran ollu ku oon kattonu Gleetä. --- Se oli oikeesti mulle sellanen sysäys siihen, et mä tajusin, et tää on se mitä mä haluan. --- Et on ihan naurettavaa, et mä yritän väittää tässä olevani yhtään mitään muuta ku mitä mä oon. –H1

Haastateltavan 1 kuvaus kokemuksestaan, kun hän katsoi ensimmäistä kertaa tv-sarjaa, joka sisälsi queer-representaatiota, huokuu kielellisestikin affektiivista intensiteettiä. Representaatio suorastaan ”sysäsi” haastateltavan ymmärtämään, että sateenkaarevuus todella on osa häntä ja vielä jotain, mitä hän ei enää halua peitellä itseltään tai muilta. Tässä on voimaantumisdiskurssin ydin: queer-ilosta kumpuava voima ja uskallus ”omia” oma

epänormatiivinen identiteetti ympäristön ennakkoluuloista huolimatta. Queer-ilon vapauttavat ulottuvuudet linkittyvät aiemmissa sitaateissa vahvasti suhteellisuuteen, sillä muiden ihmisten – todellisten tai fiktiivisten – konkreettiset esimerkit rohkeasta, ylpeästä ja onnellisesta queer-elämästä auttoivat haastateltavia päästämään irti identiteettiinsä linkittyvästä sisäisestä häpeästä. Nähdyt esimerkit muiden queer-ihmisten avoimesta itseilmaisusta antoivat haastateltaville toivoa tulevalle ja laajensivat heidän ymmärrystään omista mahdollisuuksista. (Ahmed 2004, 49–53.) Haastateltava 5 kuvaa hänelle queer-iloa tuottaneita hetkiä näin:

Ne hetket millon sä voit kokea jotenkin sen sun ympäristön ja identiteetin välillä jotain yhteyttä. --- Et sä voit olla täysin oma itsesi ja ehkä jopa korostetusti oma itsesi. Silleen, et on tullu erityisen kuulluksi. --- Suuri ilon kohde on myös ollu ehkä se koko kaapista tuleminen ja tuleminen omaksi itseksi muiden edessä. –H5

Tilanteet, joissa toimija kokee yhteyttä itsensä ja ympäristönsä välillä, liittyvät vahvasti representaatioon. Nähty representaatio ja kuulluksi, nähdyksi ja ”omaksi itseksi” tuleminen suhteessa muihin ihmisiin ja ympäristöön kuvaa queer-ilon kokemusten tuottamaa affektiivista orientaatiota. Vastaavat kokemukset muokkaavat yksilöiden kokemusta itsestään ja siitä, miten avoimesti ja rohkeasti he kokevat voivansa ilmaista itseään. Vapaus ja vapautuneisuuden kokemus ovat keskeinen osa queer-iloa ja sen merkityksellisyyttä. (Ahmed 2006, 54–56.) Haastateltavan 5 mainitsema kaapista tuleminen nähdään usein yhtenä keskeisimmistä queer-kokemuksista. Kun ilmaisemme itseämme avoimesti tuntemuksiimme tai identiteettiimme liittyen, samalla ikään kuin ”päästämme sen mitä on sisällämme ulos” – jolloin se siirtyy ahmedilaisittain (2004, 8) myös muiden toimijoiden ”omistukseen”. Käytännössä meitä ympäröivät toimijat reagoivat ja vastaavat siihen, mitä ilmaisemme, jolloin samaistuminen tai hyväksytyksi tuleminen voi mahdollistaa kollektiivisen ilon tuntemisen ja kokemisen yhdessä muiden ihmisten kanssa (Ahmed 2004, 8). Haastateltava 3 kuvaakin kokemustaan toisen, suuremman paikkakunnan pride-tapahtumasta seuraavasti:

Siin oli tietynlainen niin jotenki semmonen kevyt ja nähty fiilis. Mä katoin vaa ympärilleni siellä ja olin silleen 'Ei helvetti, täällä oikeesti nää kaikki ihmiset on niinku mä ja täällä ketään ei kiinnosta et miltä mä näytän tai mitä mä teen'. Se oli niin semmonen jotenki vapauttava fiilis,

*kun ekaa kertaa oli semmosen paikas, mis oikeesti oli tosi paljon queer-porukkaa ympärillä. --
- Sillä oli niin iso merkitys mulle, et jotenki oli ennen vaan niin hirveen pienissä määrin nähny
ja sit yhtäkkiä oli tommonen valtava queeriyen juhla. Niin se oli kyllä tosi mieletön ja iloinen
fiilis. –H3*

Haastateltavan 3 sitaatti ilmentää haastateltavan kokemusta vapaasta omana itsenään olemisesta. Pride-tapahtumat olivatkin monille haastateltavilleni erityisen vapauttavia ja suurta queer-iloa tuovia kokemuksia, vaikka he eivät välttämättä voineetkaan ilmaista sateenkaarevuuttaan yhtä vapautuneesti tavallisissa arjen ympäristöissään tai esimerkiksi kertoa tapahtumaan menemisestä perheelleen. Pride-tapahtumaan osallistuminen ja sen sisällä tapahtuva kollektiivinen oleminen ja tekeminen jaetuissa tiloissa yhteisten tavoitteiden tiimoilta hälventää toimijoiden välisiä rajoja sekä yksilötasoisien kehollisuuden merkitystä. Protestointi sekä tilojen asuttaminen ja niihin ”laajeneminen” yhdessä muiden kanssa edellyttää osallistujilta asemoitumista suhteessa ympäröiviin toimijoihin sekä materiaalisiin ympäristöihin. (Brito 2022, 189–192.) Pride-tapahtuma voi rakentua ympäristöksi, jossa toimija nähdään omana itsenään ja jossa hän pääsee todistamaan jotain, minkä olemassaolosta onnellisuuden skriptit eivät kerro. Tilaan – ainakin kuvainnollisesti – liittyy myös haastateltavan 5 vastaus kysymykseeni queer-ilon kokemusten sisältämistä tuntemuksista:

Se et voi vaan olla aito oma itsensä. Sellanen helpotus ja tila hengittää. –H5

Haastateltavan 5 kuvaus korostaa vapautuneisuuden ruumiillista ulottuvuutta. Tilaan – fyysiseen, digitaaliseen tai kuvainnolliseen – kuuluminen omana aitona itsenään on jotain, minkä vain osa kehoista voi saavuttaa tilaan helposti laajenemalla. Erityisesti epänormatiivisille toimijoille vastaavat kokemukset voivat olla harvinaisia, jolloin sitaatissa kuvattu vapautuneisuuden ja helpotuksen kokemus voi olla vahvasti intensiivinen ja positiivisilla tavoilla orientoiva kokemus. (Ahmed 2006, 11–12, 101–102.) Protestoidessa, kuten haastateltavan 3 kuvaamassa pride-tapahtumassakin, otetaan usein ”haltuun” sellaisia tiloja ja altistutaan sellaisille katseille, joihin nähden toimijat näyttävät epänormatiivisuutensa vuoksi kuulumattomina. Kollektiivisen toiminnan mahdollistama samastuminen ja yhteisten tavoitteiden eteen työntekeksen tuoma ilo voivat kuitenkin

itsessään avata uudenlaisia affektiivisiä maailmoja ja mahdollistaa laajempaa tilan ottoa. (Ahmed 2004, 164.) Myös cis-heteronormien kyllästyneiden paikkojen ja tilojen, joihin queer-toimijat eivät lähtökohtaisesti kuulu, voidaan tällöin nähdä muovautuvan affektiivisen ilon tapahtumapaikoiksi (Aftab 2022, 164).

Representaatiosta sekä kollektiivisesta toiminnasta saatu ilo ja vapautuneisuus voivat merkittävästi vahvistaa toimijan omaan queer-identiteettiin liittyvää varmuutta sekä antaa rohkeutta myös muiden tilojen rohkeampaan haltuunottoon (Juvonen 2022, 133). Usea haastateltava kertoi toteuttaneensa itseään pienellä paikkakunnalla asuessaan ulkoisesti esimerkiksi leikkaamalla hiuksensa. Oman ulkomuodon sopiminen omaan sisäiseen ajatukseen omasta itsestä ja identiteetistä näyttäytyi haastatteluissa merkittävänä kokemuksena. Se kuitenkin toi mukanaan myös jännitystä, mikä kielii osin kokemuksesta, ettei sovi ympäristön normeihin:

Yks iso juttu oli se, kun mä leikkasin hiukset ensimmäistä kertaa oikeesti lyhyeksi joskus ysiluokalla. Se oli tosi iso juttu. –H6

Haastateltavan 6 mukaan hiusten leikkuu oli hänelle ”tosi iso juttu”, eli se vaati rohkeutta, mutta näyttäytyi siitä huolimatta jopa eräänlaisena käännekohtana hänen itseilmaisussaan. Queer-identiteetti ja sen ilmaisu usein haastavat vallitsevia cis-heteronormatiivisia skriptejä ja ideaaleja. Normien haastamisen ei aina tarvitse olla ulkoisesti näkyvää tai äänekkästä, vaan pienetkin teot, kuten samaa sukupuolta olevan ihmisen käden koskeminen, voivat olla tiettyssä kontekstissa yksilölle merkittävä oman queer-identiteetin ilmaisu. (Dahl ja Mizielińska 2023, 320.) Hiusten leikkaaminen voi ympäristöstä riippuen toimia tapana ilmaista rohkeasti ja räväkästi omaa autenttista olemustaan tai huomaamattomana merkinä muille ihmisille siitä, ettei kuulu täysin heidän seuraamiinsa normatiivisiin malleihin. Ilo, kuten muutkin affektit, on vahvasti ruumiillista ja se ohjaa toimijoiden ruumiillista liikettä ja suuntautumista. Oma identiteettiä vahvistavat kokemukset voivat tällöin rohkaista oman minuuden vapaampaan ilmaisemiseen. Affektiiviset keholliset muovautumiset ohjaavat toimijoita kuvittelemaan omia olemisen sekä joksikin tulemisen mahdollisuuksia ilon kautta – reparaatiivisemmin. (Aftab 2022, 175–178.)

5.2.2 Queer-ilo ja vapautuneisuus pienen paikkakunnan kontekstissa

Kuten suhteellisuusdirkurssissa, pienet paikkakunnat voivat tarjota moninaisia rajoittavia sekä mahdollistavia queer-ilon ympäristöjä myös suhteessa vapautuneisuuteen. Haastateltava 1 kuvaa kokemustaan ahdasmieliseksi kokemallaan pienellä paikkakunnalla asumisesta näin:

Oli hyvin sellanen, et on se netti missä voi olla oma ittensä. --- Mut sit ku on oikeessa elämässä, sitä rajottaa ihan järjettömän ahtaat käytännön asiat. --- Oli kokoajan semmonen olo, et ei oo ihan täysin omassa ihossaan. --- Mitä nuorempi oli, niin sitä vaikeempaa se oli. –H1

Pieni paikkakunta esiintyi haastatteluissa monella tavalla haastateltavien toimintaa ja avointa itseilmaisua rajoittavana tekijänä. Pienen paikkakunnan rajoittavuutta haastatteluissa kuvasi konkreettisesti esimerkiksi harrastusmahdollisuuksien vähyys, lähipiirin rajallisuus ja julkisen liikenteen puute. Useilla haastateltavilla oli erityisesti lapsina ja nuorina harvoin mahdollisuuksia kohdata selkeästi valtaväestöstä poikkeavia ihmisiä tai päästä liikkumaan oman pienen paikkakunnan ulkopuolelle. Vapautuneisuuteen ja autenttiseen itseilmaisuun liittyen haastateltavan 1 kuvaus jatkuvasta olostä, että ”ei oo ihan täysin omassa ihossaan”, luo käsityksen vahvasta kuulumattomuuden kokemuksesta. Muidenkin haastateltavien kohdalla vastaavia kokemuksia korosti se, että haastateltavat olivat kuvaamissaan hetkissä vielä pääosin lapsia ja nuoria, jolloin heidän mahdollisuutensa tutustua oman kotipaikkakuntansa ulkopuolisiin ihmisiin olivat muutoinkin rajattuja.

Se oli yks tekijä joka teki siitä niin raskasta. Koska mä oon tosi ekstrovertti ihminen ja mä saan tosi paljon energiaa siitä, kun mä saan olla mun kavereiden kanssa. Siis olla ja mennä ja tehdä. Mut sit ku se ei oo siellä mahdollista ja mä oon vaa jumissa kotona. –H8

Haastateltava 8 kuvaa kokemuksiaan pienellä paikkakunnalla kasvamisesta ja asumisesta kotona ”jumissa” olemisen kautta, minkä hän koki rajoittaneen mahdollisuuksiaan olla sosiaalinen ja kohdata muita samanmielisiä ihmisiä. Haastateltavat kertoivat kokemuksistaan paineesta olla mukana paikkakuntansa rajatussa yhteisössä silloinkin, kun se oli suoraan syrjivä heitä kohtaan. Pienellä paikkakunnalla pienet piirit ja ajatus siitä, että ”kaikki tuntevat kaikki” onkin klassinen stereotypia ja myös todellisuudessa hyvin yleinen pienten kuntien

ominaispiirre. Erään haastateltavan kohdalla hänen entisen kotipaikkakuntansa rajoittavuutta lisäsi se, että yksi hänen perheenjäsenistään teki töitä paikallisesti vaikuttavassa asemassa ja täten laajalti tunnettu kunnan sisäisissä yhteisöissä. Tällöin myös haastateltavan paineet konformoitua normeihin sekä riskit aidosta itseilmaisusta kasvoivat ja riskit siinä, ettei perhe tai ystäväpiiri hyväksyisi itseä, koettiin todella merkittäviksi. Pienen paikkakunnan affektiivinen ja orientaatiollinen rajoittavuus ei kuitenkaan näyttäytynyt aineistossa pelkästään negatiivisena tekijänä, vaan sen voidaan reparatiivisesti tulkita vaikuttaneen haastateltavien queer-ilon kokemuksiin myös niiden affektiivista intensiteettiä ja merkityksellisyyttä lisäävänä tekijänä:

Kun on pieneltä paikkakunnalta, niin on niitä kokemuksia siitä, et on vähän ahdasta eikä oo tilaa näyttää itseänsä juuri niinkuin on ainakaan niin, että siihen sitten sais hyväksyntää muilta ihmisiltä. Niin varmasti, koska sitä piti pitää sisällä sen verran kauan ja paljon, niin sitten kun sen vihdoin pysty näyttämään ulospäin vapaasti, niin kyl mä uskon, et sillä oli merkitystä. – H3

Haastateltavan 3 sitaatti kuvastaa negatiivisten ympäristötekijöiden luoman kontekstin queer-ilolle ja vapaalle itseilmaisulle antamaa affektiivista intensiteettiä. Päästyään avoimempaan ja hyväksyvämpään ympäristöön, haastateltava koki voivansa ilmaista itseään tavoilla, jotka tuntuivat hänelle pienellä paikkakunnalla mahdottomilta – hän sai mahdollisuuden uudelleenorientoitua. Tietoinen normeista irti päästäminen ei tarkoita, että niiden vaikutusvalta katoaisi kokonaan – toimijan subjektiivinen historia voi yhä vaikuttaa ja tuoda mukanaan menetyksen tunteita siitä, ettei yksilö kyennyt orientoitumaan tavoilla, joita häneltä normien valossa odotettiin. Affektiivinen uudelleenorientaatio ei siis ole suoraviivaista tai helppoa, vaan monivaiheinen prosessi. (Perger 2022, 169.) Pienen paikkakunnan konteksti ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö myös sen sisäiset queer-ilon ja vapautumisen kokemukset olisi mahdollisia. Pienten paikkakuntien luomien lähtökohtien haasteellisuus esiintyi aineistossa satunnaisesti jopa myönteisiä, identiteetin vahvistumisen kokemuksia mahdollistavina:

Toisaalta se et mä ite jouduin myös kiusatuks siellä pienellä paikkakunnalla, --- niin jotenki se, että mut oli jo työnnetty silleen, että 'Sä oot erilainen', niin mä luulen, et se vaikutti niin, et mun oli helpompi ite hyväksyä (queer-identiteettini) ja otin sen positiivisempaa asiana. –H2

Haastateltavan 2 sitaatti ilmentää sitkeyttä ja hänen kykyään nousta vaikeiden kokemusten yläpuolelle. Hän tulkitsee kiusaamiskokemuksensa tässä reparaatiivisesti, nähden niiden auttaneen häntä ymmärtämään ja hyväksymään oma vähemmistöidentiteettinsä. Tekemällä näin, haastateltava 2 purkaa kiusaamiseen linkittyvää negatiivista, affektiivista latausta. Tulkinta ei tee haastavista kokemuksista myönteisiä, mutta se mahdollistaa niihin liittyviä uudenlaisia, ”korjaavia” assosiaatioita. Käytännössä kiusaamisenkin voidaan tällöin nähdä mahdollistavan positiivisia ja kuuluvuuden kokemuksia edistäviä affekteja. (Cvetkovich 2012, 2.) Vaikka pienen paikkakunnan konteksti ei tehnyt queer-ilon kokemuksista mahdotonta ja osaltaan lisäikin queer-ilon affektiivista intensiteettiä, valtaosa haastatteluissa ilmenneistä vapautuneisuuden kokemuksista kuitenkin sijoittuivat pienen paikkakunnan ulkopuolelle. Osa tällaisista kokemuksista liittyi myös konkreettisesti paikkakunnalta pois muuttamiseen:

Tavallaan ku on muuttanu tänne isompaan maailmaan, niin on tullu jotenki sellanen tietynlainen näyttämisen halu. Silleen, että haistakaa paska te siellä jumalan selän takana! – H4

Haastateltavan 4 kuvaus kokemastaan ”näyttämisen halusta” kielii pieneltä paikkakunnalta poismuuttamisen tuomasta vapaudesta. Vapautuneisuuden kokemukset ja omien orientaatioiden laajeneminen voivat siis vahvistaa toimijuuden kokemuksia monilla tavoilla – jopa kapinana ilmeten. Fyysinen ja ajallinen etäisyys niihin tiloihin, joihin nämä negatiivisen painolastin kertymiskokemukset paikantuvat, voivat rohkaista affektiiviseen uudelleenorientoitumiseen ja täten päästämään irti eräänlaisista normatiivisten skriptien luomista affektiivisista pakotteista. Myös erilaisten vaihtoehtoisten läheisyyksien, kuten queer-ystävyyden ja -yhteisöllisyyden löytäminen voi helpottaa oloa ja auttaa reorientoimaan yksilöä, mutta niiden saavuttaminen ei ole itsestäänselvyys – erityisesti pienellä paikkakunnalla. (Perger 2022, 164–165.) Tästä huolimatta olisi harhaanjohtavaa laittaa vaikeat kokemukset pelkästään paikkakunnan koon piikkiin, kun erilaisten tilojen ja paikkojen affektiivisuuteen vaikuttavat myös monet muut – yksilökohtaisetkin – tekijät. Queer-ilon

kokemuksia löytyy tämän tutkielman aineistostakin myös haastateltavien entisten, pienten paikkakuntien sisältä:

Oli ikävä jatkuvasti tiedostaa se, että on erilainen. Ja tuntu et ei ollu vielä tilaa sille omalle itsensä ilmaisulle silleen niinku ois toivonu. Mutta ihan hirveesti en siitä sit loppupeleissä kuitenkaan välittänyt, että oon aikalailla aina näyttäny tältä ku näytän ja ollu semmonen ku oon. -H3

Sateenkaarevuus voi mahdollistaa kehoille sen saavuttamisen, mistä poispäin niitä muutoin orientoidaan – mutta se vaatii vastaavanlaista tiedostettua, määrätietoista työtä vallitsevien normien kyseenalaistamisen ja toiminnallisesti haastamisen kanssa. (Ahmed 2004, 164–165.) Haastateltavan 3 kommentti kuvastaa rohkeaa ja jopa ”kapinallista” itseilmaisua huolimatta siitä, että hän tiedosti ympäristönsä syrjivät asenteet. Juuri tällaisia affekteja olen pyrkinyt vapautumiskurssin avulla havainnollistamaan. Vastaavanlainen toiminta horjuttaa vallitsevia normeja ja niiden sisäisiä valtasuhteita, mahdollistaen myös queerien onnellisuuden skriptien näkyvyyden – vähintään yksilötasolla. Mitä vahvemmin yksilö seisoo oman erilaisuutensa takana, sitä pienempi vaikutusvalta ympäristön syrjivillä asenteilla on. Sitaatti kuvastaa avoimen epänormatiivisuuden affektiivista voimaa, joka ei pelkästään tarjoa työkaluja vallitsevien normien haastamiseen, vaan ennen kaikkea uudenlaisten, sateenkaarevien tulevaisuuksien kuvitteluun. Pienetkin tavat haastaa olemassa olevia sosiokulttuurisia konventiota muokkaavat niitä, luoden hiljalleen tilaa uudenglaisille elämisen ja olemisen tavoille. (Bradway ja Freeman 2022, 10–11.)

Kokonaisuudessaan queer-ilon kokemuksiin sekä erilaisten normien ja ideaalien haastamiseen linkittyä siis niin myönteisiä kuin kielteisiä affekteja, jotka ohjaavat yksilön orientaatiota suhteessa muihin sekä itseensä. Ahmedin (2010, 199) teoretisoimissa onnellisuuden skripteissä onnellisuus nähdään normatiivisena, moraalisena ohjenuorana, joka sanelee, millainen orientoituminen on miltäkin kehoilta hyväksyttävää. Pyrkiminen kohti onnellisuutta tai sen saavuttaminen tavoilla, jotka poikkeavat cisheteronormatiivisista ideaaleista, on tällöin radikaalia. Siinä missä muotti ”oikeanlaiselle” ja ”hyvälle” elämälle on yhä kapea, vapautumiskurssi kertoo, että queer-ilo voi toimia väylänä löytää tästä huolimatta rohkeutta aitoon itseilmaisuun. Haastavissakin ympäristöissä queer-ilo ja oman

epänormatiivisen identiteetin ”omiminen” voivat mahdollistaa merkittävän affektiivisen vapautumisen cis-heteronormatiivisuuden ”kahleista”. (Ahmed 2010, 199–200.)

5.3 Turvadiskurssi: queer-ilo suojelevana affektina

Tässä alaluvussa avaan pro gradu -tutkielmani kolmatta diskurssia: turvadiskurssia. Turvallisuus ja turvan tunne ovat teemoja, jotka esiintyvät aineistossani usein, sekä suoraan että epäsuorasti. Tässä tutkielmassa turvallisuus liittyy erilaisissa affektiivisissa kohtaamisissa muovautuviin kokemuksiin muiden toimijoiden sekä erilaisten fyysisten ja kuvainnollisten ympäristöjen kanssa. Affektiivinen tai emotionaalinen turvallisuuden kokemus voidaan nähdä esimerkiksi auttavan selviämään elämän haasteista sekä suojelevan ihmistä läpi elämän. Turvallisuus ja sitä edistävät ympäristöt tukevat myös identiteetin kehittymistä sekä tapoja, joilla yksilö näkee ja kokee itsensä. Turvallisuuden kokemus on yksi ihmisen perustarpeista, jolla on vahvasti orientoiva vaikutus. (Notko ja Sevón 2018, 61–61.)

Millaisessa roolissa turvallisuuden kokemus sitten on tämän tutkielman kontekstissa? Miten turvattomuuden sekä erityisesti turvallisuuden teemat ilmenevät haastatteluaineistossani? Seuraavissa alaluvuissa avaan ensin aineistossa esiintyviä turvattomuuden kokemuksia pohjustaakseni niitä affektiivisia lähtökohtia, joissa turvallisten ympäristöjen kaipuu haastateltavieni kohdalla syntyi. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan haastateltavien kokemaa turvallisuutta queer-iloon liittyen. Aiemmista diskurssiluvuista poiketen, en erittele pienen paikkakunnan kontekstin merkityksiä erillisessä alaluvussa, vaan tarkastelen niitä läpi tekstin.

5.3.1 Turvattomuuden kokemukset aineistossa

Olen aiempien diskurssien yhteydessä todennut, että cis-heteronormatiiviset skriptit ilmenevät pienillä paikkakunnilla osin yksilöä ja affektiivista orientaatiota rajoittavina tekijöinä. Queer-ihmisillä ei siis välttämättä ole rajatussa toimintapiirissä esimerkiksi mahdollisuuksia löytää seksuaali- tai sukupuoli-identiteettiinsä liittyviä samastumisen kokemuksia suhteessa vertaisiinsa. Haastateltava 5 kuvasi kokemustaan pienen paikkakunnan ilmapiiristä sanomalla, että: *Kyllähän se ilmapiiri sillon oli sellanen, että ois se ollu aika*

itsetuhosta sanoo et (on sateenkaari-ihminen). Tai no varmaan riippuu, et miten sen ois kantanu. Haastateltavan kokemukseen omasta ympäristöstään pienellä paikkakunnalla liittyy vahva käsitys siitä, ettei avoimuus omasta identiteetistä olisi turvallista tai kannattavaa. Haastateltavan kommentin loppuosa, jossa hän toteaa myös muunlaisen kokemuksen olevan mahdollinen riippuen siitä, miten yksilö oman epänormatiivisuutensa ”kantaisi”, jättää tilaa myös reparaatiiviselle tulkinnalle. Samalla maininta ”itsetuhoisuudesta”, joka viittaa henkisen, ellei fyysisenkin väkivallan ja syrjinnän uhkaan, rakentaa kuitenkin vahvasti negatiivisten affektien kyllästävästä kuvasta haastateltavan kokemuksesta entisellä paikkakunnallaan.

Koska queer-identiteetti säätelee monin tavoin toimijoiden asemoitumista suhteessa vallitseviin normeihin ja hierarkioihin, on sillä vaikutusta yksilön mahdollisuuksiin ”asuttaa” erilaisia affektiivisia tiloja ja ympäristöjä. (Ahmed 2006, 1–5.) Eri ympäristöjen erilaisille kehoille tarjoamat mahdollisuudet ovat yksilökohtaisia. Normatiivisille kehoille tilojen asuttaminen voi olla helppoa ja luontevaa, kun esimerkiksi queer-ihmisille oma kehollisuus voi tehdä samojen tilojen asuttamisesta jopa mahdotonta. Jos orientaatiota tarkastellaan tässä yhteydessä kehollisena kykynä ottaa tiloja haltuun, voi kykenemättömyys asuttaa tiloja puolestaan disorientoida, eli tuottaa pelkoa ja korostaa toimijan tietoisuutta kuulumattomuudestaan. (Ahmed 2006, 11–12, 101–102.) Pelko oli merkittävässä roolissa esimerkiksi haastateltavan 8 kokemuksessa pienellä paikkakunnalla asumisesta:

Se pelokkuus tuli siitä, että koska on pieni paikkakunta ja asenteet on tosi tiukassa, semmoset hyvin konservatiiviset asenteet, niin sitten ei tullu oikein semmosta halua puhua siitä et miltä se tuntuu. --- koska mä olin ihan varma, että jos mä sanon siitä, niin se lähtee jonnekki kylälle ja sit kaikki tietää. –H8

Haastateltavan 8 sitaatissa turvattomuuden kokemukset linkittyvät erityisesti ajatuksiin siitä, että omasta queer-identiteetistä kertominen yhdelle ihmiselle voisi tarkoittaa tiedon leviämistä juorun lailla myös muiden paikallisten tietoisuuteen. Turvallisuuden kokemukseen liittyviä affekteja ovat esimerkiksi kuulumattomuuden ja luottamuksen tunteet, joista erityisesti jälkimmäisen puutteesta haastateltavan 8 kuvaus kielii. (Ahmed 2004, 107.) Haastateltavan 8 sitaatti ilmentää erilaisten affektiivisten painolastien epätasaista jakautumista eri toimijoiden välillä riippuen siitä, sopivatko he vallitseviin normeihin vai eivät. Queer-ihmiselle avoimuus

omasta seksuaalisuudesta tai aito itseilmaisuuksia tuottaa siis erilaista affektiivisuutta, kuin samojen asioiden tekeminen normatiiviselle keholle tuottaisi. Se, että toimija kokee olonsa turvalliseksi olla avoimesi oma itsensä, muovaa myös yksilötasoisesta kehollisuudesta ja tilan asuttamisen merkityksiä. (144–150.) Haastateltavan 8 tapaan myös haastateltava 6 koki joutuvansa vallitsevien normien vuoksi salailemaan sateenkaarevuuttaan asuessaan pienellä paikkakunnalla:

Mä koin, et mun on turvallisempaa pitää mun identiteetti salassa. --- Et (pienellä paikkakunnalla asuminen oli) silleen tavallaan henkisesti tosi turvatonta. --- Ja oli vähän semmonen fiilis, et kukaan ei tavallaan oo mun puolella. Tai semmonen, et ei ollu mitään sellasta oikeesti turvallista ympäristöä, missä ois voinu olla avoimesti queer. –H6

Kun toimija kokee tietyn ympäristön olevan hänelle turvaton, toimii oman epänormatiivisuuden salaaminen eräänlaisena selviytymiskeinona – kuten myös haastateltavan 6 sitaatissa ilmenee (Koivunen ym. 2018, 175–176). Kaikki haastateltavat eivät kertoneet kohdanneensa tai todistaneensa pienellä paikkakunnalla asuessaan suoraan homo- tai transviihamielistä käytöstä, mutta pelkkä vähemmistöstatuksen tuoma koettu uhka johti usein pelkoon. Pelko ja sen kautta syntyvä ennakoiva varautuneisuus ja sulkeutuneisuus voivat rajoittaa yksilön toimintatilaa merkittävästi. (Ahmed 2004, 10, 145.) Vallitsevat normit ja esimerkiksi julkisten tilojen heteroseksualisaatio muovaavat vahvasti sitä, kenen on mahdollista tuntea olevansa turvassa. Kuten tilalliset ja paikalliset turvallisuuden kokemuksetkin, myös pelon kokemukset jakautuvat usein epätasaisesti erilaisten kehojen välillä. (70.)

Haastateltavien kokemat pelon ja turvattomuuden tuntemukset näyttäytyvät aineistossa vahvasti intensiivisinä myös kielellisesti. Esimerkiksi haastateltava 8 kuvaili kokemuksiaan huomaamattomienkin queer-viihamielisten asenteiden todistamisesta omassa lähiympäristössään toteamalla, että: *Tottakai se itestä tuntuu tosi murskaavalta, ku on kaapissa*. Viihamielisten asenteiden kohtaaminen näyttäytyy kuvauksessa ruumiillisena kokemuksena, havainnollistaen affektien moniulotteista luonnetta. Vaikeaa kokemusta liittyen avoimuuteen omasta identiteetistään haastateltava 8 puolestaan kuvasi tuntuneen *oikein iskulta vasten kasvoja*, mikä luo tuntemuksesta kuvan fyysisesti satuttavana. Vaikeat

kokemukset jättävät kehoihin jälkiä ja lisäävät yksilöiden kantamaa, erityisesti vähemmistön edustajille epätasa-arvoisesti kasautuvaa, affektiivista painolastia. (Ahmed 2004, 11–13.)

Pienten paikkakuntien tarjoama konteksti näyttäytyy äskeisten sitaattien näkökulmasta lohduttomana pelon ja kuulumattomuuden tyssijana. Kuten todettu, pieni paikkakunta kuitenkin sisältää monia erilaisia affekteja ja merkityksiä, ja queer-ilo sekä vähemmistön edustajien kokemusten reparatiivinen tarkastelu voivat avata ovia myös kehoja positiivisessa mielessä muovaavien affektien tarkasteluun. Keskittyminen queer-ihmisten turvattomuuden tunteisiin luo yleisestikin harhaanjohtavan passiivista kuvaa queer-ihmsiten omasta toimijuudesta. Kun queer-kokemusta tarkastellaan repatiivisesti, voidaan havaita, etteivät queer-ihmiset ole missään nimessä pelkkiä haavoittuvia ympäristönsä uhreja, vaan heitä määrittävät myös monet muunlaiset affektiiviset kokemukset. (Aftab 2022, 159–163.) Myös haastatteluaineistossani oli turvattomien kokemusten rinnalla kontrastina paljon merkityksellisiä queer-iloon linkittyviä turvallisuuden kokemuksia. Seuraavassa alaluvussa sukellan turvadiskurssin ytimeen, eli tarkastelemaan tällaisten queer-ilon kokemusten merkityksellisyyttä turvallisuuden näkökulmasta.

5.3.2 Queer-ilo turvaa tuovana

Kehot orientoituvat sen pohjalta, mikä näyttäytyy niille mahdolliselta ja aiempien kokemusten perusteella turvalliselta – tämä ajatus voidaan jäljittää aina evoluutioon ja alkukantaiseen selviytymisviettiin asti (Jurva 2018, 130). Turvallisuuden kokemuksella on siis merkittävä vaikutus yksilön tuntemusten lisäksi siihen, miten hän näkee itsensä ja millaisina hän kokee omat mahdollisuutensa olla onnellinen. Vaikka viime alaluvussa pieni paikkakunta näyttäytyikin ennen kaikkea queer-ilon ja turvan tuntemusten kokemista rajoittavana, ei se todellisuudessa poistanut queer-ilon ja siitä seuranneiden turvan tunteiden mahdollisuutta. Esimerkiksi haastateltava 5 kertoi näin tilanteesta, jossa hän oli havainnut ympäristössään queer-ihmisiin kohdistuvaa hyväksyntää ja neutraalia suhtautumista:

Huomas, että tää ei oo maa, missä ekana heitetään roviolle tai kivitetään. Vaikka toki riippuu paikasta, mut silleen et kaikki ei kivitä, niin se oli lohdullinen tunne. –H5

Kommentin humoristisesta sävystä huolimatta siinä on perää: ympäristöllä on suuri vaikutus siihen, miten normista poikkeava ihminen kokee voivansa olla avoimesti ja turvallisesti oma itsensä. Haastateltavan kuvaama ”lohdullisuus” viittaa itsessäänkin turvallisuuden tunteeseen – koettuun huojennukseen, kun hän havaitsi ympäristössään olevan muitakin kuin queer-vihamielisiä asenteita. Erityisesti lapsuudessa ja nuoruudessa, kun yksilö on monin tavoin ”ympäristönsä armoilla”, kaikki havaitut hyväksynnän merkit ovat todella tärkeitä vähemmistöasemassa olevalle ihmiselle. Kaikki kokemuksemme ohjaavat sitä, mitä odotamme kohtaamisiltamme tulevaisuudessa – joten pienillä asioilla voi olla merkitystä niin myönteisessä kuin kielteisessäkin mielessä. (Ahmed 2006, 100–107.) Moni haastateltava koki ympäristönsä asenteiden olleen pienellä paikkakunnalla vahvasti heteronormatiivisia, mikä korosti muun muassa median ja erilaisten verkkoyhteisöjen roolia queer-ilon kokemusten kuvauksissa. Kysytyäni haastattelussa millaisia mahdollisuuksia haastateltavillani oli kohdata muita queer-ihmisiä pienellä paikkakunnalla asuessaan, haastateltava 6 vastasi sanomalla:

Tosi paljon just netissä, se oli iso tavallaan turvaverkko. --- Ihmiset puhu näistä asioista ja mä tapasin siellä pari ihmistä, joista tuli mulle ihan läheisiäkin ystäviä. Se oli tosi iso juttu mulle. Siel oli tosi paljon tietoo ja tosi paljon vertaistukee. –H6

Kuten totesin suhteellisuusdiskurssin yhteydessä, sillä miten asemoidumme suhteessa muihin ihmisiin, on merkittävä vaikutus kokemukseemme itsestämme sekä mahdollisuksistamme. Koska kehot orientoituvat sen pohjalta, minkä kanssa ne ovat kontaktissa, vähemmistöihmisen kokema samastuminen ja kuulumus voi ohjata näkemään oma epänormatiivinen identiteetti uusilla, ”korjaavilla” tavoilla. Siinä missä affektiivisesti intensiiviset negatiiviset kokemukset muovaavat kehoja sekä niiden orientaatiota, ilo voidaan siis nähdä positiivisesti orientoivana ja yksilön kehollista horisonttia laajentavana affektina. (Aftab 2022, 169–171.) Erityisesti, jos sateenkaarevuus ei ole myönteisesti näkyvässä yksilön toimintaympäristössä, näyttäytyvät verkkoympäristöissä solmitut sateenkaarevat ystävyysuhteet merkittävänä kontrastina toimijan muille kokemuksille. Jaettu queer-ilo ja keskinäinen vertaistuki voivat näyttää sateenkaari-ihmiselle, että maailma on paikallista cis-heteronormatiivista ympäristöä laajempi – ja hänenkin on mahdollista saavuttaa turvalliselta tuntuvia tiloja ja yhteisöjä. (Allen & Garrison 2022, 232–239.) Queer-ystävyyks oli merkittävä asia myös haastateltavalle 1:

Mä 12-vuotiaana tutustuin (sosiaalisessa mediassa) yhteen (isommassa kaupungissa asuvaan) nuoreen, joka oli mun sellanen paras ystävä läpi koko yläasteajan. Et vaik mulla oli se mun (pikkupaikkakunta)-kaveriporukka, niin se kenen kanssa mä olin 100-prosenttisesti samalla aaltopituudella, oli se yks (kaupunkilainen) kaveri. --- Se kaveri oli mulle semmonen, et sen kans pysty jotenki olemaan niin samanlainen. Meil oli samanlainen huumorintaju – must tuntuu et LGBT-ihmisillä on erilainen huumorintaju usein ku heteroilla – et jotenki siinä oli niin paljon sellasta, minkä koki niin omakseen. --- Et sellasessa ns. oikeessa arkielämässä ei ollu oikein mitään representaatioo muuta kun oma ittensä ja sit muutama (seurustelukumppani). Et ne oli niin pienet ne piirit oikeessa elämässä, mut sit ku menee iltasin läppärin ääreen, niin avautuu se semmonen oikee maailma. –H1

Queer-ystävistä puhutaan usein queer-piireissä ja -tutkimuksessa lupauksena jostain, mikä ei ole cis-heteroihmisille saavutettavissa. Vähemmistöaseman ja mahdollisten siihen liittyvien, haastavien perhesuhteiden voidaan ajatella korostavan ystävyysuhteiden merkitystä. (Allen ja Garrison 2022, 232–234.) Haastateltavan 1 kokemuksessa ystävyystyminen netissä toisen eri paikkakunnalla asuvan queer-ihmisen kanssa mahdollisti sellaisten samastumisen kokemusten muovautumisen, joita hän ei kokenut suhteessa muihin ystäviinsä. Haastateltava 1 kuvaa läppäriään väylänä ”oikeaan maailmaan”, jossa ”omanlaistensa” ihmisten löytäminen oli mahdollista. Positiivinen kosketus omaan yhteisöön ja sen tuoma ilo mahdollistivat siis sen, että verkkoympäristö muodostui eräänlaiseksi turvapaikaksi haastateltavalle. Tällaisen affektiivisuuden syntyminen ei kuitenkaan edellyttänyt kaikkien haastateltavien kohdalla suoraa kontaktia muiden queer-ihmisten kanssa. Media toimi useille haastateltavista väylänä esimerkiksi sellaisten elokuvien ja tv-sarjojen pariin, joiden kautta he pääsivät näkemään erilaisia representaatioita sateenkaarevista ihmisistä ja heidän elämästään:

Kaikilla ainakin aikuisilla ketä mä sillon tunsin, oli vähä semmonen ei ihan hirveen ‘fresh’ asenne queer-ihmisiä (kohtaan), mukaan lukien mun vanhemmat. Niin se oli tosi tärkeetä mulle nähä ja kuulla esimerkiks vaikka jotain queer-artisteja. --- Se oli tavallaan sun oma paikka ja semmonen oma turvallinen tila, kun sä katoit jonku elokuvan tai sarjaa tai kuuntelit biisiä. Ja siit tuli semmonen tosi nähty olo, vaikka mä tiesin, että ne ihmiset mun ympärillä ei nää mua semmosena kun mä olen tai ne ei tiä kuka mä olen. Se oli tosi tärkeetä mulle itelle

oman hyvinvoinnin kannalta, et oli ees jotakin mihin tavallaan tarttua. --- Et pysty kuitenki tunteen tosi paljon iloa siitä asiasta, vaikka se ympäröivä ilmapiiri oli tosi negatiivinen. Et se ei tavallaan vieny multa pois sitä iloa mikä tuli kun mä näin itteni jossaki. Vaikka se oli semmonen muuten ei-niin-kiva ympäristö siihen. –H8

Haastateltava 8 kertoo lainauksessa kokeneensa, ettei voinut ympäristössään vallitsevien kielteisten asenteiden vuoksi olemaan turvallisesti avoin omasta queer-identiteetistään. Yhtenä ympäröivän ilmapiirin negatiivisuutta lisäävänä tekijänä hän mainitsee omat vanhempansa. Perhettä – erityisesti cis-heteronormativista sellaista – pidetään paikasta riippumatta usein vallitsevien onnellisuuden ideaalien keskiössä (Ahmed 2010, 90–91). Normatiivisissa onnellisuuden skripteissä perheestä ja kodista muovautuu affektiivisia ”turvapaikkoja”, joihin perheenjäsenet automaattisesti kuuluvat ja joita kohtaan heidän oletetaan orientoituvan. Kuten ilmenee myös haastateltavan 8 kokemuksessa, queer-ihmisten suhteet tällaiseen ”onnellisen perheen objektiin” voivat kuitenkin olla monimutkaisia. Jos oma perhe ei hyväksykään toimijaa hänen queer-identiteettinsä takia, se epäonnistuu täyttämään onnellisuuden skripteissä ihannoidun ”turvapaikan” roolinsa. Perhe voi tällöin tuottaa queer-ihmiselle turvallisen onnellisuuden sijaan pelkoa ja turvattomuutta. (Perger 2022, 157–165.)

Kun onnellisuus linkitetään cis-heteronormatiivisissa skripteissä hyviin perhesuhteisiin, voivat perheeseen yhdistyvät kuulumattomuuden kokemukset myös disorientoida ja heikentää toimijan uskoa omiin mahdollisuuksiinsa voida olla onnellinen. (Perger 2022, 164–168) Lähiympäristön ollessa vahvasti toiseuttavien normien sävyttämä, oman queer-identiteetin tai -ilon avoin ilmaisu ei aina ole toimijalle mahdollista tai turvallista. Queer-ilon kokemukset eivät kuitenkaan edellytä ulkoista hyväksyntää tai oman identiteetin äänestä ja näkyvää haltuunottoa, eivätkä ne ole riippuvaisia siitä, jakaako niitä tietoisesti jonkun toisen kanssa. (Koivunen ym. 2018, 176.) Haastateltava 8 onnistui median avulla löytämään iloa ja luomaan itselleen turvallisia tiloja oman perheen ja muun lähiympäristön kielteisistä asenteista huolimatta.

Median kautta saatu queer-representaatio näyttäytyi tärkeänä myös haastateltavan 1 vastauksissa. Hän muun muassa kertoi idolisoineensa erään tv-sarjan queer-hahmoja, vaikkei jaetun identiteettikategorian ulkopuolella samaistunut heihin ollenkaan: *Must tuntuu, et se*

kun ei ollu parempaa representaatiota, niin sit siihen niinkun (tarrautui). --- Se oli semmonen kunnan henkireikä jotenki. Haastateltavien 1 ja 8 kokemukset näyttävät, että yksityisetkin queer-ilon kokemukset voivat merkittävästi lisätä toimijan sitkeyttä haastavissa ympäristöissä sekä tarjota keholle ja identiteetille tilaa muovautua vapaasti. Samastumisen ja nähdyksi tulemisen kokemukset voivat tällöin tuottaa iloa ja vapautumista myös kehon sisällä – turvassa muiden katseilta. (Aftab 2022, 164–171.) Queer-ilo näyttäytyi haastateltavan 8 kuvauksissa myös suoranaisena pakokeinona ympäröivistä asenteista:

Se (representaatio) oli ihan sika tärkeä mulle – on vieläki tosi tärkeä. Must tuntuu et se tulee just sieltä kun mä olin nuori ja oikein uppouduin kaikkiin kirjoihin ja sarjoihin ja tämmösiin. Koska se oli tavallaan se pakokeino sieltä. Koska ei oikein ollu muuta. –H8

Haastateltavan 8 kuvaus lukemisen ja tv-sarjojen katsomisen toimimisena ”pakokeinona” ilmentää, ettei queer-ilo synny pelkästään kokemuksesta, että toimija tulee queer-identiteettinsä puolesta nähdyksi – tai on siitä alkujaankaan aktiivisesti tietoinen. Queer-ilon affektiivisuus voi olla läsnä myös hetkissä, joissa oma identiteetti ja olemus ”katoaa” silloin, kun yksilö kokee olevansa turvassa. Queer-ilo voi tällöin mahdollistaa eräänlaisten sisäisten kuulumisen maailmojen rakentumisen, jonne toimija voi tarpeen tullen paeta häntä ympäröivää todellisuutta. Turvallisessa ympäristössä yksilö saa olla olemassa rauhassa ja tuntematta ympäristön cis-heteronormatiivisten ideaalien painetta. (Aftab 2022, 174.) Queer-ilon kokemukset ja oman identiteetin pohtiminen omassa suljetussa, turvallisessa ympäristössä voivat siis auttaa kehoa uudelleenorientoitumaan aiempaa vapaammilla ja autenttisemmilla tavoilla.

Internet ja erilaiset fiktiiviset tarinat kirjojen, tv-sarjojen ja elokuvien kautta esiintyivät siis useiden haastateltavien kertomuksissa tapoina luoda omaa tilaa, jossa omana itsenään oleminen tuntui turvalliselta. Tämä ilmentää, että sateenkaarevia ympäristöjä ja tiloja voi olla olemassa myös cis-heteronormatiivisuuden rikastamissa paikoissa – ja että ne tarjoavat toimijoille moninaisia merkityksiä huolimatta siitä, ovatko ne julkisia tai yksityisiä. Mikäli ajattelemme cis-heteronormatiivisuuden voivan muovata fyysisiä, digitaalisia ja kuvainnollisia tiloja affektiivisesti, muovaa sateenkaarevuus niitä myös omilla queereillä tavoillaan. (Ahmed 2006, 106.) Queer-iloon linkittyvään turvallisuuden kokemukseen sisältyi haastateltavien

kuvauksissa laaja skaala erilaisia henkisiä ja fyysisiä tuntemuksia, jotka ilmentävät kokemusten affektiivisuutta ja niiden kehoja muovaavaa ja orientoivaa merkityksellisyyttä. Haastateltava 6 kuvaili queer-identiteettiinsä liittyneeseen myönteiseen kohtaamiseen liittyneitä tuntemuksia näin:

Se on semmonen koko kehon valtaava kokemus. Semmonen lämpö ja vähän semmonen jotenki sähkönen tunne. Koska varsinki (pienellä paikkakunnalla) asuessa ne kokemukset oli niin harvassa, niin sit kun niitä oli, niin se oli jotenki ihan maata mullistava juttu. Teki mieli suunnilleen mennä johonkin kalliolle huutamaan, että minut on huomattu ja hyväksytty. –H6

Haastateltavan 6 kuvaus siitä, miltä queer-ilo tuntuu, kiteyttää erinomaisesti turvadiskurssin ytimen: queer-iloon kiinnittyneiden turvallisuuden kokemusten affektiivisen voiman. Haastateltava kuvaa queer-ilon kokemusta kehollisuuden kautta ”lämpinä” ja ”sähköisenä” – mikä jo sanavalintojen kautta luo kuvaa turvallisesta ja samalla osin jännittävästä affektiivisesta tuntemuksesta. Queer-ilon affektiivinen intensiteetti on havaittavissa myös tavassa, jolla haastateltava kuvailee kokemuksen olleen ”koko kehon valtaava”. Queer-ilon affektiivinen intensiteetti ja tuntemuksen kokonaisvaltaisuus saavat haastateltavassa aikaan niin voimakkaan reaktion, että hänen tekee omien sanojensa mukaan ”suunnilleen mennä johonkin kalliolle huutamaan”. Myös arkiset kokemukset vaikuttavat kehoihin ja niiden orientaatioon, mutta haastateltavan 6 sanat kielivät pienen paikkakunnan kontekstin ja queer-identiteettiin liittyvien positiivisten kokemusten harvinaisuuden korostaneen kokemuksen affektiivista intensiteettiä, erityisyyttä ja merkittävyyttä. (Ahmed 2004, 2–4.)

Turvattomassa ympäristössä pienilläkin queer-ilon kokemuksilla oli pitkälle tulevaisuuteen kantava vaikutus. Esimerkiksi haastateltava 2 kuvasi identiteettiinsä liittyvien positiivisten kohtaamisten voimaa sanomalla, että: *Mä saatan mennä jotenki ihan fiiliksiin siitä. Ja sitten just et joku hyvä kohtaaminen, niin mä sit mietin sitä pidempään. --- Se jää silleen kivasti päälle.* Haastateltavan 2 kokemus ilmentää affektiivisen orientaation ajallisia ulottuvuuksia. Esimerkiksi Ahmedin (2006) mukaan affektiivinen orientaatio liittyykin erityisesti siihen, miten aiemmat sekä nykyhetkessä tapahtuvat kohtaamiset muovaavat suuntautumista tulevaisuudessa. (Ahmed 2006, 54–56.) Ajallisuus on näkyvissä myös haastateltavan 5 kokemuksissa, joita hän kuvailee näin: *Ykskin tollanen pieni hetki voi vaikuttaa kolmeen*

seuraavaan päivään ja sä voit vaan muistella sitä hetkee. Yksittäiselläkin queer-ilon hetkellä voi siis olla kauaskantoisia, kehoa myönteisesti uudelleenorientoivia vaikutuksia. Haastavan ympäristön queer-ilon intensiteettiä lisäävä vaikutus on havaittavissa myös tavoissa, joilla pieneltä paikkakunnalta pois muuttaminen on haastateltavan 8 mukaan vaikuttanut hänen kokemuksiinsa siitä:

Queer-ilon tunteet on yhä tosi merkityksellisiä ja yhä arvostan niitä ihan sikana ja tarviin niitä, mutta en samalla lailla, ku silloin ku mä olin nuori. Koska nykyään se on asia, mikä piristää mun päivää tosi paljon --- mut se ei oo sama asia ku silloin, että mä tarvisin sitä selviytyäkseni. --- Se ei oo semmonen, että mä kynsin hampain tartun siihen kiinni, koska mul ei oo muuta. –H8

Queer-ilon kokemusten tuoman turvallisuuden tunteen intensiteetti häveni haastateltavan 8 kokemuksissa hänen aikuistuttuaan sekä muutettuaan suuremmalle paikkakunnalle. Vaikka hän kuvaa queer-ilon olevan hänelle merkityksellistä, ei hän kokenut enää haastatteluhetkellä samanlaista kaipuuta kuuluvuuden ja samastumisen kokemuksia kohtaan, kuin hän pienellä paikkakunnallaan tuns. Queer-ilon kokemukset yleistyivät hänen elämässään, eikä erilliselle, yksityiselle turvapaikalle tämän johdosta ollut enää tarvetta. Haastateltavan 8 sitaatti ilmentää myös osaltaan tämän turvadiskurssin ydinluonnetta. Olen tässä luvussa esittänyt tutkielmani aineiston ja affektiteorian kautta, että queer-ilo sisältää potentiaalia sekä ympäristön syrjiviltä asenteilta suojelevana selviytymiskeinona, että itsessään intensiivisiä kehollisia turvallisuuden tuntemuksia tuottavana affektina.

6 Johtopäätökset ja loppupohdinta

Olen tarkastellut tässä pro gradu -tutkielmassa queer-iloa affektiivisena, paikallisissa ja tilallisissa konteksteissa rakentuvana ja muovautuvana kokemuksena. Tavoitteenani on ollut tämän tutkielman kautta kehittää sekä havainnollistaa arki- ja tutkimuskielessä vielä laajalti tuntematonta queer-ilon käsitettä. Reparatiivista luentaa hyödyntämällä olen myös halunnut osoittaa, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemalla ilolla on tutkimuksellista merkitystä. Merkityksellisyys on laajemminkin yksi tutkielmani keskeisimmistä teemoista, jonka rakentumista erilaisten paikallisten ja ajallisten kontekstien puitteissa tutkin diskurssialyysin keinoin. Kohdensin tarkasteluni pienillä paikkakunnilla asuneiden queer-ihmisten kokemuksiin valottaakseni tapoja, joilla paikallisuus muovaa sekä queer-ilon kokemusten lähtökohtia, että niiden toimijoita orientoivaa voimaa. Tutkimusprosessiani ohjaavat tutkimuskysymykset olivat:

- 1) Mitä queer-ilo on affektiivisena kokemuksena?
- 2) Miten paikallisuus rakentuu osaksi queer-ilon kokemusta?
- 3) Millaisia merkityksiä queer-ilolle annetaan?

Tutkielmani aineistona toimi kahdeksan puolistrukturoidun teemahaastattelun aineisto, jonka keräsin itse haastatteleamalla pienillä paikkakunnilla asuneita queer-ihmisiä heidän. Vastatakseni tutkimuskysymyksiini, lähdin purkamaan monipuolista haastatteluaineistoani diskurssianalyttisesti etsien erilaisia aineistossa ilmeneviä merkityksiä, joita queer-ilo saa kiinnittyessään affekteihin. Muodostin aineiston pohjalta tekemieni havaintojen pohjalta kolme päädiskurssia: 1. suhteellisuusdiskurssi, 2. vapautumisdiskurssi ja 3. turvadiskurssi. Suhteellisuusdiskurssi liittyi tapoihin, joilla queer-ilon kokemukset toimivat sekä erilaisia objekteja yhdistävinä, että toisistaan erottavina tekijöinä. Vapautumisdiskurssin kautta havainnollistin puolestaan queer-iloa väylänä ”vapauttaa” toimijoita erilaisten cis-heteronormatiivisten skriptien ”kahleista”. Turvadiskurssi puolestaan käsitteli queer-ilon linkittyviä turvallisuuden kokemuksia, jotka mahdollistivat esimerkiksi moninaisten selviytymiskeinojen rakentumisen ympäristön haastavuudesta huolimatta.

Mitä keräämäni aineisto ja sen pohjalta rakentamani diskurssit sitten kertovat tutkimuskysymysteni näkökulmasta? Entä mitä tekemäni tutkimus kertoo laajemmin queer-ilon kaltaisten affektien poliittisesta ja tutkimuksellisesta potentiaalista? Seuraavissa alaluvuissa avaan analyysissa tekemiäni huomioita tutkimuskysymysteni kautta pohtien, millaisia vastauksia diskurssit niihin tarjoavat. Vastaan tutkimuskysymyksiini yksitellen eri alaluvuissa 6.1-6.3. Tämän jälkeen tarkastelen luvun 6.4 loppupohdinnassa tekemäni tutkimusta kokonaisuudessaan arvioimalla sen onnistuneisuutta ja rajoitteita sekä pohtimalla mahdollisia jatkokysymyksiä.

6.1 Mitä queer-ilo on affektiivisena kokemuksena?

Tässä pro gradu -tutkielmassa käsitän affektin monitasoisena kokemuksena, joka näyttäytyy yksilötasolla erilaisina henkisinä sekä ruumiillisina tuntemuksina ja vaikutuksina. Affektit ilmenevät kohtaamisissa muiden kehojen ja asioiden kanssa ja affektiivisuudessa onkin lyhykäisyydessään kyse siitä, millä tavoin kehot vaikuttavat sekä vaikuttavat suhteessa niitä ympäröivään todellisuuteen. Kehojen ja kohtaamisten affektiivisuutta voidaan määritellä esimerkiksi niiden intensiteetin, eli toimijoita muovaavan voiman, pohjalta. (Kolehmainen ym. 2022, 2, 6–8.) Queer-ilo ilmenee tämän tutkielman aineistossa affektiivisesti intensiivisenä kokemuksena, joka vaikuttaa sitä kokeviin ja kohtaaviin toimijoihin merkittävästi. Kokemuksia, joihin liittyy queer-iloa, oli paljon erilaisia ja niitä kuvailtiin monin eri tavoin. Sisälsivät kokemukset sitten avointa riemua tai ulkoa päin piilossa tapahtuvia, sisäisiä ilon pilkahduksia, kokemukset olivat siis merkittäviä.

Affektiteorian mukaisesti en käsittele queer-iloa pelkkänä tunteena, vaan ajattelen sen olevan laajempi, myös ruumiillinen kokemus. Ruumiillisuudella tarkoitetaan affektiteorian yhteydessä tapoja, joilla affektit muovaavat kehojen suuntautumista ja toimintaa – sekä kehoja itsessään (Ahmed 2004, 2–4). Affektiivisten kohtaamisten fyysinen relevenassi, eli intensiteetti, näyttäytyy vahvasti myös tämän tutkielman aineistossa. Queer-ilon kokemusten ruumiillinen intensiteetti korostui erityisen vahvasti turvadiskurssin yhteydessä. Queer-iloa kuvattiin esimerkiksi ”lämpimäksi” ja ”sähköiseksi” tuntemukseksi, joka näyttäytyi huomattavana kontrastina tavoille, joilla haastateltavat kuvasivat esimerkiksi syrjivien asenteiden heissä aiheuttamia ”murskaavia” ja ”vasten kasvoja iskeviä” kokemuksia. Queer-

ilon kokemusten myönteinen affektiivinen latautuneisuus heijastui toimijan kokemusten lisäksi myös hänen käytökseensä ja orientaatioonsa, mitä jaottelen tarkemmin kolmannen tutkimuskysymyksen yhteydessä.

Kun pyysin haastateltavia kertomaan minulle hetkistä, joissa he olivat pienillä paikkakunnilla asuessaan kokeneet iloa tai muita positiivisia – tai neutraalejakin – tunteuksia omaan queer-identiteettinsä liittyen, monet vastauksista liittyivät ”pieniin”, hetkellisiin kohtaamisiin. Vaikka haastattelujen sisältö koski haastateltavien historiaa, yksittäiset ja arkiset tilanteet, kuten muiden ihmisten kommentit ja havaitut queer-representaatiot olivat jääneet haastateltavien mieleen. Haastateltavien kuvaukset olivat affektiivisesti rikkaita, sisältäen moninaisia henkisiä ja ruumiillisia kuvauksia siitä, miltä hetket olivat heistä tuntuneet. Se, että haastateltavat muistelivat vastaavia kohtaamisia useiden kohdalla vielä vuosienkin jälkeen näin elävästi, korostaa osaltaan queer-ilon affektiivista intensiteettiä ja kehoja muovaavaa voimaa. Kokonaisuudessaan queer-ilo siis näyttää, että pienilläkin asioilla voi olla merkittävä positiivinen vaikutus toimijan kokemuksissa. Tällainen reparaatiivinen näkemys ilon tutkimuksellisesta ja tietyllä tavoin poliittisestakin potentiaalista kielii myös laajemmin affektitutkimuksen merkittävydestä.

Haastatteluaineistossa queer-iloa ja muita siihen linkittyviä myönteisiä affekteja kuvattiin usein ”erityisinä” ja muihin ilon kokemuksiin verrattuna ”erilaisina”. Queer-ilon kuvaaminen näillä tavoin vahvistaa ajatusta siitä, että sen kokijan vähemmistöasema tekee queer-ilosta pohjimmiltaan jotain, minkä erilaiset ja eri tilanteissa olevat queer-ihmiset kokevat jakavansa keskenään. Kokemusten erityisyys korostui varsinkin kuvauksissa, jotka liittyivät queer-ilon ja samastumisen kokemusten jakamiseen jonkun toisen queer-ihmisen kanssa. Yhteisöllisyys ilmeni aineistossa osaltaan jopa queer-iloa itsessään määrittävänä sekä sitä muunlaisesta ilosta erottavana tekijänä. Huomio korostaa queer-ilon vähemmistöerityistä luonnetta queer-yhteisön sisällä tavalla tai toisella jaettuna kokemuksena, johon sisältyy ymmärrys siitä, millaista on olla queer-ihminen. Queer-ystävyyttä on myös aiemmassa tutkimuksessa käsitelty esimerkiksi valittujen perheiden konseptin kautta jonain, mitä cis-heteroihmisten ei ole mahdollista saavuttaa. Queer-ystävyyden sokeaa idealisointia on myös aiheellisesti kritisoitu, mutta vähemmistön edustajien välisten, hyvinvointia ja sitkeyttä tukevien läheissuhteiden

huomioiminen on aineiston pohjalta oleellista queer-ilon kokemuksia tarkastellessa. (Allen ja Garrison 2022, 232–234.)

Haastateltavien kuvaamiin queer-ilon kokemuksiin kiinnittyi myös laaja skaala muita affekteja, kuten vapautuneisuutta, huojennusta, kuuluvuutta ja turvallisuuden kokemuksia. En rakentamieni diskurssien kautta tarkastellut queer-iloa yksittäin, vaan huomioin tapoja, joilla se rakentuu suhteessa muihin affekteihin ja erilaisiin ympäristöihin. Affektit, kuten diskurssitkin, ilmentävät toimijoiden kokemaa sosiokulttuurista todellisuutta – ja ovat itsessäänkin sen osa. (Ahmed 2004, 8–11, 172.) Kuten totesin luvussa 2, queer-ilo on syntyessäänkin vahvasti kontekstisidonnainen affekti – liittyhän se vähemmistöasemassa olevien ihmisten tuntemuksiin. Queer-iloa voidaan tarkastella laajalti radikaalina ilmiönä, sillä se on jotain, minkä cis-heteronormatiiviset onnellisuuden skriptit kertovat olevan mahdotonta saavuttaa. Tämän tutkielman kontekstissa queer-ilon kokemusten syntymistä rajoittavina tekijöinä ilmenivät aineistossa erityisesti haastateltavien paikallisiin, fyysisiin lähiympäristöihin linkittyvät normatiivisuudet sekä niitä ylläpitävät käytännöt ja ideaalit.

6.2 Miten paikallisuus rakentuu osaksi queer-ilon kokemusta?

Tarkastelen tässä pro gradu -tutkielmassa queer-ilon kokemuksia pienen paikkakunnan kontekstissa, jolla oli aineiston pohjalta merkittävä vaikutus queer-ilon kokemusten affektiivisuuden rakentajana. Haastatteluaineisto ilmentää, että erityisesti silloin, kun toimijan ympäristö on vahvasti cis-heteronormatiivinen, avoimesti sateenkaareva elämä ei ole automaattisesti jotain, minkä yksilö kokee voivansa saavuttaa – tai minkä mahdollisuudesta hän oli alkuunkaan tietoinen. Se, mikä on yksilön ”kehollisen horisontin” sisällä, on laajalti toimijan ympäristön ja siihen sisältyvien normien ja valtasuhteiden tuotos. Erilaisten objektien välinen läheisyys tai etäisyys eivät siis myöskään ole jotain, mitkä ”vain tapahtuvat” – ne ovat monitasoisten, dynaamisten hierarkioiden ohjaamien orientaatioiden tuotoksia. (Kolehmainen ym. 2022, 2.)

Tarkastelin tämän tutkielman diskurssien yhteydessä pienten paikkakuntien tarjoamia affektiivisia raameja esimerkiksi queer-ihmisten vapautumisen kokemuksille ja koetuille mahdollisuuksille saavuttaa erilaisia yhteisöjä. Pohdin myös haastateltavien

paikkakuntakokemuksiin kytkeytyviä negatiivisia affekteja, jotka havainnollistavat queer-ilon kokemusten ristiriitaisuutta. Pienten paikkakuntien rooli queer-ilon kokemuksissa ilmeni selkeänä, mutta ei suinkaan suoraviivaisena. Kuva pienistä paikkakunnista itsessään rakentui haastatteluissa monin tavoin negatiivissävytteiseksi ja rajoittavaksi elin- ja kasvu ympäristöksi queer-ihmisille. Vaikka pieni paikkakunta ilmeni aineistossa osittain haastavana ympäristönä, ei tämä suinkaan kerro koko totuutta. Oma entinen kotipaikkakunta oli monelle haastateltavalle myös merkittävä osa omaa identiteettiä ja usea haastateltava sanallistikin suoraan turhautumistaan pieniä paikkakuntia kohdistuvista negatiivisista stereotyyppioista.

Vaikka pieni paikkakunta siis näyttäytyikin tavalla tai toisella rajoittavana kaikissa haastatteluissa, ei yhdenkään haastateltavan suhtautuminen entiseen kotipaikkakuntaansa ollut täysin mustavalkoinen. Moni haastateltava oli löytänyt merkittäviä queer-ilon kokemuksia nimenomaan pienen paikkakunnan tarjoamissa puitteissa, esimerkiksi muiden queer-ihmisten kohtaamisen ja nähdyksi tai huomioiduksi tulemisen kautta. Aineistossa ilmenikin, että paikallisuus on vain yksi toimijoiden kokemuksia määrittävä tekijä. Silloinkin, kun toimijan fyysinen lähiympäristö ei juurikaan tarjonnut mahdollisuuksia queer-ihmisten kuuluvuudelle, osa haastateltavista löysi sitä median ja erilaisten internet-yhteisöjen kautta. Pieni paikkakunta korostikin ympäristönä osaltaan digitaalisten ympäristöjen roolia toimijoiden queer-identiteettien sekä heitä ympäröivän sosiokulttuurisen todellisuuden merkityksellistämisen prosesseissa.

Mitä tulee kokemusten merkityksellisyyteen, pienen paikkakunnan konteksti näyttäytyi jopa selvästi queer-ilon kokemusten affektiivista intensiteettiä lisäävänä tekijänä. Pienen paikkakunnan osin rajaava konteksti ja esimerkiksi haastateltavien kokemukset yksinäisyydestä ja erilaisuudesta verrattuna muihin korostivat queer-ilon kokemusten intensiteettiä ja latautuneisuutta. Kohtaamiset ja kokemukset jotka tuottivat queer-iloa olivat haastateltaville usein ennalta odottamattomia ja näyttäytyivät täten kontrastina sille, mihin he olivat muutoin tottuneet pienellä paikkakunnalla asuessaan. Pienen paikkakunnan ajoittainen rajoittavuus toimi myös väylänä kokea samastumista suhteessa muihin pienellä paikkakunnalla asuviin tai asuneisiin queer-ihmisiin. Pienten paikkakuntien rajoittavuus voidaan siis tulkita myös reparaatiivisesti huomioimalla, että esimerkiksi paikkakunnan sisäiset pienet piirit voivat mahdollistaa jopa uudenlaisten, erityisten yhteisöllisyyksien syntymisen

muiden paikallisten queer-ihmisten kanssa. Nämä havainnot kielivät osaltaan siitä, että vaikka kokemukset ovat yksilöllisiä ja pieniä paikkakuntia on Suomessa satoja erilaisia, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvana ihmisenä pienellä paikkakunnalla asumisessa on myös jotain laajemmin jaettua.

6.3 Millaisia merkityksiä queer-ilolle annetaan?

Queer-ilo ilmeni aineistossa affektiivisesti intensiivisenä ja vahvasti merkityksellisenä kokemuksena. Haastateltavat kertoivat kokemusten merkityksellisyydestä sekä suoraan sanallisesti, että epäsuorilla affektitutkimuksellisen ja diskurssianalyttisen tarkastelun kautta havaittavilla tavoilla. Jaottelemistani diskursseista – suhteellisuusdiskurssi, vapautumisdiskurssi sekä turvadiskurssi – jokainen havainnollistaa queer-ilon merkityksellisyyttä eri näkökulmista. Konkretisoin aineistossa esiintyviä merkityksiä huomioiden erityisesti tapoja, joilla erinäiset affektiiviset kokemukset sekä niiden paikalliset, ajalliset ja sosiokulttuuriset kontekstit ohjasivat haastateltavien orientaatiota suhteessa itseensä, muihin ihmisiin sekä heitä ympäröivään paikalliseen todellisuuteen.

Queer-ilo, kuten muutkin affektit, on vahvasti relationaalista, eli se asemoi toimijoita suhteessa muihin kehoihin ja asioihin (Ahmed 2004, 4–8). Inhimillisten toimijoiden kontekstissa queer-ilon kokemukset näyttäytyivät aineistossa eräänlaisia sosiaalisia rajanvetoja rakentavina. Esimerkiksi jaettu queer-ilo voi siis yhdistää queer-ihmisiä toisiinsa, mutta samalla erottaa heitä vallitsevista cis-heteronormatiivisista ideaaleista. Aineistosta ilmeni, että vaikka haastateltava ei olisi näyttänyt kokemaansa queer-iloa ulos päin, esimerkiksi muihin queer-ihmisiin kohdistuva samastumisen kokemus vahvisti hänen ymmärrystään omasta identiteetistään ja suhteestaan vallitseviin normeihin. Queer-ilon kokemukset sisälsivät tässä yhteydessä usein myös ristiriitaisuutta oman epänormatiivisuuden konkretisoitumisen vuoksi. Kuitenkin, vaikka liikkuminen pois päin erilaisista onnellisuuden ideaaleista saattoi tuottaa ahdistusta, se avasi samalla mahdollisuuksia orientoitua kohti sellaisia objekteja, jotka eivät ennen olleet yksilön kehollisen horisontin rajojen sisällä.

Samastumisen ja kuulumisen kokemukset ovat todella merkityksellisiä toimijoiden positiivisen orientaation kannalta – ja queer-ilo ilmeni aineistossa usein juuri tällaisiin affektiin linkittyneenä. Queer-ilon tarjoamat uudelleenorientoitumisen mahdollisuudet loivat väyliä esimerkiksi queerien yhteisöllisyyden kokemusten saavuttamiseen. Queer-ilon kokemukset toimivat myös itsessään konkreettisenä esimerkkinä siitä, että myös epänormatiiviset ihmiset voivat kokea iloa ja olla onnellisia. Ilon lisäksi erilaiset todistetut queer-representaatiot havainnollistivat haastateltaville niitä mahdollisuuksia, joita heillä oli elämässään siitä huolimatta, mitä he olivat heitä ympäröivien normatiivisten ideaalien kautta oppineet. Tällöin queer-ilo sekä siihen kiinnittyneet kuulumisen kokemukset tarjosivat toimijalle myös uudenlaisia tapoja kuvitella omaa tulevaisuuttaan. Queer-ilolla oli siis potentiaalia laajentaa toimijan kehollista horisonttia ja mahdollista uudelleenorientoitumisen entistä vapaammilla ja autenttisemmilla tavoilla. (Ahmed 2004, 49–53.)

Queer-ilon mahdollistama sisäinen hyväksyntä ja omien mahdollisuuksien laajuuden havaitseminen voi tarjota queer-ihmiselle rohkeutta ilmaista omaa sateenkaarevuuttaan autenttisesti myös cis-heteronormatiivisissa ympäristöissä. Affektiivisesti queer-ilolla voidaan nähdä olevan kehoja ”laajentava” vaikutus, mikä kuvastaa vapautuneisuutta sekä rohkeutta asuttaa, eli ottaa haltuun, erilaisia tiloja. Queer-ilo linkittyy tässäkin kuuluvuuteen, vaikkakaan ei suoraan suhteessa muihin ihmisiin. Pelkkä tietoisuus siitä, että toimijan epänormatiivisuus ei vähennä hänen arvokkuuttaan tai mahdollisuuksiaan saavuttaa onnellisuutta, mahdollistaa erilaisten queerien kuulumisen tilojen etsimisen sekä rakentamisen.

Mitä tulee ilon poliittiseen potentiaaliin, queer-ilon toimijuutta lisäävän vaikutuksen voidaan nähdä mahdollistavan myös yksilöä laajemmin erilaisten vallitsevien normatiivisten ideaalien sekä rakenteiden haastamista. Jo pelkkä queer-ilon olemassaolo toimii kontrastina onnellisuuden skriptien toistamille väitteille normatiivisuuden takaamasta onnellisuudesta. Erityisesti avoimella epänormatiivisuudella on affektiivista voimaa haastaa olemassa olevia sosiokulttuurisia konventiota ja luoda niiden sijaan tilaa uudenlaisille elämisen ja olemisen tavoille. (Bradway ja Freeman 2022, 10–11.) Koska sosiaalista järjestystä voidaan luoda, uusintaa sekä purkaa affektien – kuten queer-ilon – kautta, ne ovat aina myös julkisia, yksilötasoa laajempia ilmiöitä. (Ahmed 2004, 8–11.)

Queer-ilolla voi olla myös toimijaa hänen kohtaamiltaan haastavilta tilanteilta ”suojeleva” vaikutus. Käytännössä queer-ilon merkityksellisyys ei siis edellytä sitä, että kokemusten vaikutus näkyy suoraan ulospäin esimerkiksi yksilön avoimuutena tai vapaampana käyttäytymisenä – vaan se voi ilmetä myös siinä, miten reparaatiivisesti toimija tulkitsee oman identiteettinsä suhteessa ympäröivään todellisuuteen. Erityisesti turvattomissa ympäristöissä queer-ilo sekä erinäiset sitä tuottavat kohtaamiset voivat muovautua jopa eräänlaisiksi turvasatamiksi, joihin yksilö voi tarpeen tullen paeta häntä ympäröivää, normatiivista tai vihamielistä paikallista todellisuutta. Tällaiset turvalliset queer-ilon kyllästämät tilat tarjosivat haastateltavilleni mahdollisuuksia löytää turvaa omasta queer-identiteetistään ja usein myös -yhteisöstään – esimerkiksi verkkoympäristöjen kautta.

Koska myös turvallisuuden kokemus on merkittävä yksilön orientaation sekä tulevaisuudenkuvittelun mahdollisuuksia määrittävä tekijä, tukee queer-ilo tämän kautta myös sen kokijan hyvinvointia sekä toimijuutta kontrastina ympäristön mahdolliselle syrjivyydelle. Siinä missä queer-ihminen voi siis muualla elämässään kohdata huomattavia haasteita, toimi queer-ilo siis omilla tavoillaan näitä kokemuksia korjaavana affektina. Queer-ilon kokemukset olivat turvattomissa konteksteissa täten merkittäviä juuri siksi, että ne tarjosivat vaihtoehtoja toimijan muille kokemuksille sekä työkaluja vaikeidenkin kokemusten käsittelyyn.

6.4 Loppupohdinta

Olen tätä pro gradu -tutkielmaa tehdessäni pohtinut tasaisesti tutkimuksessa tekemiäni valintoja sekä arvioinut tutkimukseni merkityksellisyyttä ja eettisyyttä queerin tutkimusotteen mukaisesti. Olen pohtinut tutkimukseni onnistuneisuutta sekä mahdollista puutteellisuutta myös laajemmasta yhteiskuntatutkimuksellisesta näkökulmasta katsottuna. Vaikka olen arvioinut tutkimusprosessiani laajasti ja kriittisesti, tunnista valtani tutkijana ja tiedostan, että kaikki tekemäni päätökset tutkimusprosessin aikana ovat vaikuttaneet tavalla tai toisella tutkimukseni kulkuun sekä sen tuottamiin tuloksiin. (Hekanaho 2010, 148–149.) Tässä tutkimuksessa kaikki haastateltavani olivat esimerkiksi asuneet aiemmin pienellä paikkakunnalla, mutta sittemmin muuttaneet suurempiin kaupunkeihin. Tämän syynä on huomioitava haastateltavien löytyminen suurimmilta osin korkeakouluopiskelijoiden

joukosta. Olisi mielenkiintoista tietää, mukailisivatko vastaukset aineistossani ilmeneviä diskursseja, mikäli haastattelemani queer-ihmiset olisivat asuneet pienillä paikkakunnilla vielä haastatteluhetkellä.

Kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensäkin, tavoitteenani ei olekaan tässä tutkimuksessa ollut ”kaikenkattavuus”. Sen sijaan olen pyrkinyt havainnollistamaan vähemmistöilon tutkimuksellista merkitystä ja kehittämään suomen kielessä vielä uudehkoa ”queer-ilo”-sanaa. On myös huomioitava, että ilman sisäpiiriläisasemaani, olisin tuskin päässyt tutkijana käsiksi näin affektiivisesti moninaiseen aineistoon – tai edes osannut lähteä etsimään kokempohjaista tietoa aiheesta. Mielestäni jo haastatteluaineistoni rikkaus tekee tutkimuksestani monin tavoin arvokkaan ja erityisen. Koen aineistoni – kuten myös hyödyntämäni teoriataustan ja valitsemieni tutkimusmenetelmien – mahdollistaneen queer-ilon ja paikallisuuden tutkimisen laajasti, useista eri näkökulmista arvioiden. Olen tyytyväinen tekemiini valintoihin sekä niiden tuottamiin vastauksiin asettamieni tutkimuskysymysten näkökulmasta.

Koska queer-iloa tai siihen rinnastettavia kokemuksia ei ole aiemmin juurikaan tutkittu – varsinkaan pienten paikkakuntien kontekstissa – tutkimukseni tulokset eivät ole suoraan verrattavissa mihinkään jo olemassa olevaan tutkimukseen. Mitä tulee laajempaan aiemmin kerättyyn tietoon queer-ihmisten kokemuksia pienillä paikkakunnilla, tutkielmani tarjoaa niihin nähden uudenlaisen, reparaatiivisemmän näkökulman queer-elämään. Tutkimukseni voi jopa suoraan haastaa erilaisia pieniin paikkakuntiin kohdistuvia kielteisiä stereotypioita ja aiempaa – esimerkiksi vahvasti syrjintäkokemuksiin keskittyvää – queer-ihmisiin liittyvää tutkimustietoa. Myös erinäisten vähemmistöryhmien kohtaamien haasteiden tutkiminen on toki tärkeää, mutta toivon voivani tällä tutkielmalla ilmentää, että myös ilo on merkittävä osa vähemmistökokemusta. Keräämäni aineisto puhuu tässä osaltaan puolestaan, sillä queer-iloa löytyi haastateltavieni kokemuksista todella paljon ja se ilmeni heidän kertomuksissaan moninaisesti, useita eri merkityksiä sisältäen.

Uskon, että tutkielmani kaltainen tutkimus voi toimia uudenlaisena lisäyksenä – tai jopa keskustelunaloituksena – suomalaisen queer-tutkimuksen kentällä. Vähemmistöön kuuluvien ihmisten kokemaan iloon keskittyvää reparaatiivista tutkimusta on tehty todella rajatusti,

mutta näen tässä myös potentiaalia muutokselle. Queer-ilon – ja laajemminkin queer-ihmisten kokemusten – tutkiminen pienten paikkakuntien kontekstissa olisi jatkossakin tärkeä ja sisällöllisesti rikas tutkimuskohde. Toivoin voivani valottaa tällä pro gradu -tutkielmalla queer-ilon keskeisyyttä queer-kokemuksessa niin tutkimuksellisesta, kuin arkisestakin näkökulmasta tarkasteltuna. Haluan myös laajemmin uskoa, että sen sijaan, että vähemmistöasemaan linkittyisi pelkästään ajatuksia normeista poikkeavuudesta tai alttiudesta syrjinnälle, se voidaan tulevaisuudessa nähdä myös mahdollisuutena vähemmistöerityisen ilon, kuuluvuuden, vapauden ja turvallisuuden kokemuksille.

Lähteet

Aarnos, Osma. 2024. "Queer-ilo." julkaissut @smokfi, Instagram, 1 min. 3 s., <https://www.instagram.com/reel/C5KvWTrscab/>.

Aftab, Aqdas. 2022. "Ecstatic Kinship and Trans Interiority in Jackie Kay's *Trumpet*." Teoksessa *Queer Kinship: Race, Sex, Belonging, Form*, toimittaneet Tyler Bradway ja Elizabeth Freeman. Duke University Press.

Ahmed, Sara. 2004. *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh University Press.

Ahmed, Sara. 2006. *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Duke University Press.

Ahmed, Sara. 2010. *The Promise of Happiness*. Duke University Press.

Alasuutari, Varpu, Lotta Kähkönen ja Tuula Juvonen, toim. 2025. *Toivoa, vimmaa ja vastarintaa: Kirjoituksia queer- ja transaktivismista*. Gaudeamus.

Allen, Leah Claire ja John S. Garrison, John S. 2022. "Against friendship." Teoksessa *Queer Kinship: Race, Sex, Belonging, Form*, toimittaneet Tyler Bradway ja Elizabeth Freeman. Duke University Press.

Anderson, Dex. 2022. In *Transit: Being Non-binary in a World of Dichotomies*. Broadleaf Books.
Bradway, Tyler ja Elizabeth Freeman, toim. 2022. *Queer Kinship: Race, Sex, Belonging, Form*. Duke University Press.

Brito, Juliana DeMartini. 2022. "Marielle, Presente: The Present and Presence in Marielle Franco Protests." Teoksessa *Queer Kinship: Race, Sex, Belonging, Form*, toimittaneet Tyler Bradway ja Elizabeth Freeman. Duke University Press.

Butler, Judith. 1993. *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*. Routledge.

Cvetkovich, Ann. 2003. *An Archive of Feelings: Trauma, Sexuality, and Lesbian Public Cultures*. Duke University Press.

Cvetkovich, Ann. 2012. *Depression: A Public Feeling*. Duke University Press.

Çalışkan, Dilara. 2022. "World Making: Family, Time, and Memory among Trans Mothers and Daughters in Istanbul." Teoksessa *Queer Kinship: Race, Sex, Belonging, Form*, toimittaneet Tyler Bradway ja Elizabeth Freeman. Duke University Press.

Dahl, Ulrika, Joanna Mizielińska, Raili Uibo ja Antu Sorainen, toim. 2023. *Queer(y)ing Kinship in the Baltic Region and Beyond*. Södertörn Högskola.

- Dahl, Ulrika ja Joanna Mizielska. 2023. "Yours in Struggle: Baltic Dialogues." Teoksessa *Queer(y)ing Kinship in the Baltic Region and Beyond*, toimittaneet Ulrika Dahl, Joanna Mizielska, Raili Uibo ja Antu Sorainen. Södertörn Högskola.
- Duran, Antonio, Camden K. Strunk ja Ryan Schey. 2023. *Bridging the Rainbow Gap: Possibilities and Tensions in Queer and Trans Studies in Education*. Brill Academic Pub.
- Gregg, Melissa ja Gregory. J. Seigworth. 2010. *The Affect Theory Reader*. Duke University Press.
- Hekanaho, Pia. 2010. "Queer-teorian kummia vaihteita." Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*, toimittaneet Tuula Juvonen, Leena-Maija Rossi ja Tuija Saresma. Vastapaino.
- Helsinki Pride -yhteisö. 2025. "Sateenkaari-ilo." Tapahtumat. <https://pride.fi/tapahtumat/sateenkaari-ilo/>.
- Hirsjärvi, Sirkka ja Helena Hurme. 2008. *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Juhila, Kirsi. 2023. "Teemoittelu." Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittanut Jaana Vuori. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. (Haettu 5.6.2025)
- Jurva, Raisa. 2018. "Independence and Vulnerability: Affective Orientations in Imagining Futures for Heterosexual Relationships." Teoksessa *Affective Inequalities in Intimate Relationships*, toimittaneet Tuula Juvonen ja Marjo Kolehmainen. Routledge.
- Jurva, Raisa. 2024. *Narrating Affective Tensions: Women's Experiences of Heterosexual Relationships*. Tampere University.
- Juvonen, Tuula. 2017. "Sisäpiirihaastattelu." Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toimittaneet Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvoori. Vastapaino.
- Juvonen, Tuula ja Marjo Kolehmainen. 2018. *Affective Inequalities in Intimate Relationships*. Routledge.
- Juvonen, Tuula. 2022. "Becoming a Lesbian at Lesbian and Gay Dance Parties: Lesbories as Affective Spaces." Teoksessa *Affective Intimacies*, toimittaneet Marjo Kolehmainen, Annukka Lahti ja Kinneret Lahad. Manchester University Press.
- Kallinen, Timo ja Taina Kinnunen. 2021. "Etnografia." Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittanut Jaana Vuori. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. (Haettu 18.10.2025)
- Koivunen, Anu. 2010. "Yes We Can?: The Promises of Affect for Queer Scholarship." *Lambda Nordica* 15 (3): 40-64.

- Koivunen, Anu, Katariina Kyrola ja Ingrid Ryberg. 2018. *Power of Vulnerability: Mobilising Affect in Feminist, Queer and Anti-racist Media Cultures*. Manchester University Press.
- Kolehmainen, Marjo. 2015. *Satiiriset Itse valtiaat: Poliittinen huumori suomalaisessa julkisuudessa*. Tampere University Press.
- Kolehmainen, Marjo, Annukka Lahti ja Kinneret Lahad, toim. 2022. *Affective Intimacies*. Manchester University Press.
- Kolehmainen, Marjo. 2022. "Intimate Technology? Teletherapies in the Era of COVID-19." Teoksessa *Affective Intimacies*, toimittaneet Marjo Kolehmainen, Annukka Lahti ja Kinneret Lahad. Manchester University Press.
- Kyriazidou, Ilektra. 2022. "Neighbouring in Times of Austerity: Intimacy and the 'Noikokyrio.'" Teoksessa *Affective Intimacies*, toimittaneet Marjo Kolehmainen, Annukka Lahti ja Kinneret Lahad. Manchester University Press.
- Lahti, Annukka. 2018. "Listening to Old Tapes: Affective Intensities and Gendered Power In Bisexual Women's and Ex-partners' Relationship Assemblages." Teoksessa *Affective Inequalities In Intimate Relationships*, toimittaneet Tuula Juvonen ja Marjo Kolehmainen. Routledge.
- Lahti, Annukka. 2022. "Affective Intimacies of Gender Assemblages: Closeness and Distance in LGBTQ+ Women's Relationships." Teoksessa *Affective Intimacies*, toimittaneet Marjo Kolehmainen, Annukka Lahti ja Kinneret Lahad. Manchester University Press.
- Liljeström, Marianne. 2004. *Feministinen tietäminen: Keskustelua metodologiasta*. Vastapaino.
- Lobb, Andrea. 2022. "The Empathiser's New Shoes: The Discomforts of Empathy as White Feminist Affect." Teoksessa *Affective intimacies*, toimittaneet Marjo Kolehmainen, Annukka Lahti ja Kinneret Lahad. Manchester University Press.
- Luomanen, Jari ja Pirjo Nikander. 2017. "Haavoittuvat haastateltavat?" Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toimittaneet Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvoori. Vastapaino.
- Lykke, Nina. 2023. "Mourning with Rainbow Kin: Approaching Queer Kinship from New-Materialist Perspectives." Teoksessa *Queer(y)ing Kinship in the Baltic Region and Beyond*, toimittaneet Ulrika Dahl, Joanna Mizielińska, Raili Uibo ja Antu Sorainen. Södertörn Högskola.
- Majuri, Lasse. 2007. "Homot Suomen maaseudulla – Diplomatiaa ja edustustoja." Teoksessa *Sateenkaari-Suomi: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*, toimittaneet Kati Mustola ja Johanna Pakkanen. Like.

- Mustola, Kati. 2007. "Suomalaisten lesbo- ja homoliikkeiden historiaa." Teoksessa *Sateenkaari-Suomi: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*, toimittaneet Kati Mustola ja Johanna Pakkanen. Like.
- Mustosmäki, Armi ja Tiina Sihto. 2022. "The Figure of a Regretful Mother on an Online Discussion Board." Teoksessa *Affective Intimacies*, toimittaneet Marjo Kolehmainen, Annukka Lahti ja Kinneret Lahad. Manchester University Press.
- Määttä, Simo, Karita Suomalainen ja Ulla Tuomarla. 2020. "Maahanmuuttovastaisen ideologian ja ryhmäidentiteetin rakentuminen Suomi24-keskustelussa." *Virittäjä* 124 (2): 190–216. <https://doi.org/10.23982/vir.81931>.
- Neves, Silva ja Dominic Davies. 2023. *Relationally Queer – A Pink Therapy Guide for Practitioners*. Routledge.
- Notko, Marianne ja Eija Sevón. 2018. "Conflicts In Family Relations, Children's Emotions and Agency." *Children & Society* 32: 61–72.
- Oikeusministeriö. 2021. "Tutkimustietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tilanteesta Suomessa." *Policy Brief 5, Syrjintä Suomessa*.
- Oinas, Elina. 2004. "Haastattelu: Kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa." Teoksessa *Feministinen tietäminen: Keskustelua metodologiasta*, toimittanut Marianne Liljeström. Vastapaino.
- Peltomaa, Hanna. 2022. *Kotona kylässä: Ei-heteroseksuaalisten ihmisten toimintatilat lappilaisissa kyläyhteisöissä*. Lapin yliopisto.
- Perger, Nina. 2022. "Affective Obligations and Obligated Affections: Non-binary Youth and Affective (Re)Orientations to Family." Teoksessa *Affective Intimacies*, toimittaneet Marjo Kolehmainen, Annukka Lahti ja Kinneret Lahad. Manchester University Press.
- Petersen, Michael Nebeling. 2023. "The Mediation of Commercial Transnational Surrogacy: The Entanglement of Visual, Colonial, and Reproductive Technologies." Teoksessa *Queer(y)ing Kinship in the Baltic Region and Beyond*, toimittaneet Ulrika Dahl, Joanna Mizielinska, Raili Uibo ja Antu Sorainen. Södertörn Högskola.
- Pietikäinen, Sari ja Anne Mäntynen. 2019. *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino.
- Plan International Suomi. 2024. "Queer-ilo on vapautta ja taistelua." *Plan-lehti*, 2/2024. <https://plan.fi/plan-lehti/artikkeli/me-sateenkaarinuoret-tarvitsemme-esikuvia-ja-laadukasta-seksuaalikasvatusta/>.

- Reed, Elizabeth, Laura Paddon, Laura, Eleanor Wilkinson, Eleanor ja Cathryn MacLeod. 2025. "Mapping Lesbians' Everyday Community-making in a Small City: (In)visibility, Belonging and Safety." *Sexualities*, 28 (3): 935–954. <https://doi.org/10.1177/13634607231221993>
- Rifkin, Mark. 2022. "Beyond Family: Kinship's Past, Queer World Making, and the Question of Governance." Teoksessa *Queer Kinship: Race, Sex, Belonging, Form*, toimittaneet Tyler Bradway ja Elizabeth Freeman. Duke University Press.
- Rossi, Leena-Maija. 2015. *Muuttuva sukupuoli: Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Gaudeamus.
- Rossi, Leena-Maija. 2017. "Hauras, korjaava ja parantumaton queer." *SQS*, 11 (1): 1–18. <https://doi.org/10.23980/sqs.66351>
- Saresma, Tuija. 2010. "Kokemuksen houkutus." Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*, toimittaneet Tuula Juvonen, Leena-Maija Rossi ja Tuija Saresma. Vastapaino.
- Sedgwick, Eve Kosofsky. 2003. *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Duke University Press.
- Seta ry. 2025. "Pride ja vihatteot 2024 -raportti: 60 % tapahtumista kertoi vihatteista." Uutinen. 11. maaliskuuta. <https://seta.fi/2025/03/11/pride-raportti-2024/>
- Shore, Susanna. 2012. "Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemifunktionaalisessa teoriassa." Teoksessa *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja*, toimittanut Vesa Heikkinen. Gaudeamus.
- Silvennoinen, Mikko. 2005. "Maalla ihan homona?" *Z-lehti*, 5 (22): 22–23.
- Stewart, Lindsey. 2021. *The Politics of Black Joy: Zora Neale Hurston and Neo-abolitionism*. Northwestern University Press
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Wang, Yiran. 2022. "'Lack' of Languages: Affective Experiences of Female Same-sex Intimacies in Contemporary China." Teoksessa *Affective intimacies*, toimittaneet Marjo Kolehmainen, Annukka Lahti ja Kinneret Lahad. Manchester University Press.
- Wetherell, Margaret. 2012. *Affect and Emotion: A New Social Science Understanding*. Sage.
- Wiegman, Robyn. 2014. "The Times We're In: Queer Feminist Criticism and the Reparative 'Turn'." *Feminist Theory*, 15 (1): 4–25.